

ಅವತಾರಿಕೆ

ಈ ಕಲಿಯುಗದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಜನರು ಅಲ್ಪಾಯುಷರಾಗಿಯೂ ಅಲ್ಪಮತಿಗಳಾಗಿಯೂ ಸುಖವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಬಯಸುತ್ತ, ಆ ಸುಖವನ್ನು ಹೊಂದುವ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಕಾಣದೆ ಸಜ್ಜನರೂ ಕೂಡ ದುರ್ಜನರ ಸಹವಾಸದಿಂದ ಅಜ್ಞಾನ ಮೋಹಿತರಾಗಿ ಕೆಡುವುದನ್ನು ಕಂಡು, ದ್ವಾಪರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳು ದೈನ್ಯದಿಂದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಲು, ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಮಹಾತಪಸ್ವಿಗಳಾದ ಪರಾಶರರ ದೆಶೆಯಿಂದ ಸತ್ಯವತಿಯಲ್ಲಿ ವೇದವ್ಯಾಸ ರೂಪದಿಂದ ಅವತರಿಸಿ, ಅಲ್ಪಮತಿಗಳಾದ ಜನರು ಎಲ್ಲಾ ವೇದಗಳನ್ನೂ ಓದಿ ಕೃತಾರ್ಥರಾಗುವದು ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯವೆಂದು ಯೋಚಿಸಿ, ಅವುಗಳನ್ನು ಋಗ್ವೇದ, ಯಜುರ್ವೇದ, ಸಾಮವೇದ, ಅಥರ್ವಣವೇದವೆಂದು ನಾಲ್ಕು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ಮಾಡಿದನು. ಆ ನಾಲ್ಕು ವೇದಗಳೇ ಅನೇಕ ಭಾಗಗಳಾಗಿ ಶಿಷ್ಯಪ್ರತಿಷ್ಠರಿಂದ ಲೋಕಪ್ರಖ್ಯಾತವಾದುವು. ಈ ವೇದಗಳ ಒಂದೊಂದು ಭಾಗವನ್ನಾದರೂ ಓದಿ ಜನರು ಕೃತಾರ್ಥರಾಗಲೆಂದು ವೇದವ್ಯಾಸ ದೇವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು. ಆದರೂ, “ಚತುರ್ವೇದ್ಯಪಿ ಯೋ ವಿಪ್ರೋ ವಾಸುದೇವಂ ನವಿಂದತಿ ವೇದಭಾರ ಭರಾಕ್ರಾಂತಃಸವೈ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಗಾರ್ದಭಃ” ಎಂಬ ವಚನದಂತೆ ಎಷ್ಟು ವೇದಗಳನ್ನು ಓದಿದರೂ, ವೇದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನೆಂದು ತಿಳಿದು ಅದರ ಅರ್ಥವನ್ನು ಭಗವತ್ತರವಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೆ ವೇದವೆಂಬ ಭಾರವನ್ನು ಹೊತ್ತಿರುವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿದ ಇಂದೊಂದು ಕತ್ತೆಯೆಂದು ಮೇಲಿನ ಶ್ಲೋಕಾರ್ಥವು. ಆದುದರಿಂದ ವೇದಾರ್ಥದ ತತ್ವಜ್ಞಾನವುಂಟಾಗುವುದು ಕಷ್ಟವೆಂದು ಯೋಚಿಸಿ ವೇದವ್ಯಾಸದೇವರು “ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ”ವನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ತದನಂತರ ವೇದದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲದ ಸ್ತ್ರೀ, ಶೂದ್ರ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಭಾಸರ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ಐದನೇ ವೇದವೆಂಬ, ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಭಗವನ್ನಹಿಮೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮಹಾಭಾರತವನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಇಷ್ಟಾದರೂ ತಮ್ಮ ಅವತಾರ ಪ್ರಯೋಜನವು ಸಂಪೂರ್ಣ ವಾಗಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಚಿಂತಾಕ್ರಾಂತರಾಗಿ ಯೋಚಿಸುವಂತಿರುವಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ತಿಳಿದಿದ್ದ ನಾರದರು ವೇದವ್ಯಾಸ ದೇವರ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬಂದು, ಅವರಿಂದ ಯಥೋಚಿತ ಸನ್ಮಾನಿತರಾಗಿ – “ಸ್ವಾಮಿನ್! ವೇದ ವಿಭಾಗದಿಂದ ಮಂದಜನರನ್ನು ಉದ್ಧಾರಮಾಡಿದಿರಿ! ವೇದದಲ್ಲಿ ಅನಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ಉದ್ಧಾರಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಭಾರತವನ್ನು ರಚಿಸಿದಿರಿ. ಆದರೆ ‘ಯಥಾರ್ಥಮಾರ್ಗ ದಯೋಹ್ಯರ್ಥಾ’ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಾದಿ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಎಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ವರ್ಣಿಸಿರುವಿರೋ ಅಷ್ಟು ವಾಸುದೇವನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಹೇಳಲಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಜನರ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕೆ ಸಾಕಾದಷ್ಟು ಜ್ಞಾನವು ಅದರಿಂದ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಕೇವಲ ಭಾಗವತ ಧರ್ಮವನ್ನು ಬೋಧಿಸುವ ಭಾಗವತವನ್ನು ರಚಿಸಬೇಕು” ಎಂದು ನಾರದರು ಬೇಡಿಕೊಂಡರು. ಅದರ ಮೇಲೆ ವೇದವ್ಯಾಸ ದೇವರು ಭಾಗವತವನ್ನು ರಚಿಸಿದರು ಎಂದು ‘ಭಾಗವತ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ’ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವರು. ತದನಂತರ, ‘ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ’, ‘ಭಾರತ’, ‘ಭಾಗವತಾದಿ’ಗಳಲ್ಲೂ ಕೂಡ, ಅವುಗಳ ಗೂಢವಾದ ತತ್ವಾರ್ಥಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯದೆ ಜನರು ಸಂಶಯಗ್ರಸ್ತರಾಗಿ ವಿವಾದ ಮಾಡುತ್ತಾ ಕಷ್ಟಪಡುತ್ತಿರಲು, ಭಗವದಾಜ್ಞಾಪ್ರಕಾರ ವಾಯುದೇವರೇ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥರಾಗಿ ಅವತರಿಸಿ ಅವುಗಳ ತತ್ವನಿರ್ಣಯವನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ಆ ಗ್ರಂಥಗಳಿಗೆ ಟೀಕಾಚಾರ್ಯರೇ ಮೊದಲಾದ ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಿಗಳು ದಿವ್ಯವಾದ ಟೀಕೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿರುವರು. ಆ ಗ್ರಂಥಗಳಿಗೆ ಅನೇಕ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು ಹೊರಟು ಜಗತ್ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿರುವವು. ಆದರೆ ಇವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಕೇವಲ ಸಂಸ್ಕೃತ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯವೇ ಹೊರತು ಇತರರಿಗೆ ಏನೇನೂ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗುವಂತಿಲ್ಲ. ವಿದ್ವಾಂಸರಲ್ಲದರೂ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಈ ಗ್ರಂಥಗಳು ಜ್ಞಾನಸಾಧನ ಮಾಡುವಂತಿಲ್ಲ. ದೈತ್ಯರಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಪಾಂಡಿತ್ಯವಿರುತ್ತದೆ. ಜ್ಞಾನಸಾಧನ ಮಾತ್ರವಾಗುವಂತಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆಯೇ ಉತ್ತಮಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಮಾತ್ರವೇ ಸುಧಾದಿ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆದು ಮುಕ್ತಿ ಪಡೆಯುವರೇ ಹೊರತು ಅನಧಿಕಾರಿಗಳಾದ ಇತರರಿಗೆ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗುವಂತಿಲ್ಲ. ಜಯತೀರ್ಥವಿಜಯದಲ್ಲಿ “ಶೇಷಾದೀನಾಮಗಮ್ಯಂ ತವ ಮುಖಜನಿತಂ ಶಾಸ್ತ್ರಮಾಲೋಡ್ಯ ಕೇವಾ ವ್ಯಾಖ್ಯಾಸ್ಯಂತೀತಿ ಪೃಷ್ಟಃ” ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಶೇಷಾದಿಗಳೂ ಕೂಡ ಇದರ ತತ್ವಜ್ಞಾನವು ದುರ್ಲಭವೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ಶೇಷಾದ್ಯಂತಪುರುಷರೇ ಸುಧಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ಇದರ ತತ್ವಾರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿದು ‘ಅಹಂ ಮಮತಾ’ ತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿ ಕೃತಾರ್ಥರಾಗುವವರು ದೇವಾಂಶಸಂಭೂತರಾದ ಕೆಲವು ಮಹಾನುಭಾವರು ಮಾತ್ರವೇ ಇದಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೆಂದು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲದೆ, ಸಾಮಾನ್ಯ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೆ ಈ ಗ್ರಂಥವು ಜ್ಞಾನಸಾಧನಕ್ಕಾಗದೆ, ‘ಸುಧಾ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ನಾನು ಅದ್ವಿತೀಯನು, ನನಗೆ ಸಮರು ಯಾರೂ ಇಲ್ಲ’ವೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡು ಕೇವಲ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಪ್ರದರ್ಶನವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗವಾಗುವುದೇ ಹೊರತು ಜ್ಞಾನಸಾಧನವಾಗುವಂತಿಲ್ಲ. ಇದರ ಮೇಲೆ ಸುಧಾದಿ ಗ್ರಂಥಗಳಿಗೆ ಟಿಪ್ಪಣಿ ಕರ್ತರಾದ ವ್ಯಾಸರಾಯ ಸ್ವಾಮಿಗಳವರೂ (ಚಂದ್ರಿಕಾಚಾರ್ಯರೂ), ಶ್ರೀಪಾದರಾಯರೂ, ಶ್ರೀ ವಾದಿರಾಜರೇ ಮೊದಲಾದ ಯತಿಶಿರೋಮಣಿಗಳು ಆಲೋಚಿಸಿ, ಸಂಸ್ಕೃತಾಭಿಜ್ಞರೂ, ಅನಭಿಜ್ಞರೂ ಸಹ ಸುಲಭೋಪಾಯಗಳಿಂದ ಜ್ಞಾನ, ಭಕ್ತಿ, ವೈರಾಗ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಪದಗಳನ್ನೂ ಸುಳಾದಿಗಳನ್ನೂ ರಚಿಸಿ, ಈ ಮಾರ್ಗದಿಂದಲೇ ಜನರನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಬೇಕೆಂದು ಯೋಚಿಸುತ್ತಿರುವಲ್ಲಿ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ನಾರದರು ಭಗವದಾಜ್ಞಾ ಪ್ರಕಾರ ಪಂಢರಪುರದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಪುರಂದರ ಘಡದಲ್ಲಿ ಚಿನಿವಾರ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಸಾಹುಕಾರರಾಗಿ, ಐಶ್ವರ್ಯದಿಂದ ಮದಾಂಧರಾಗಿ ಇರಲು, ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಅವರಿಗೆ ಪರಮಾನುಗ್ರಹಮಾಡಿ ವೈರಾಗ್ಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿಸಲು ತಿಮ್ಮಣ್ಣನಾಯಕರೆಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟ ಆ ಸಾಹುಕಾರರು ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ವಿರಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ತಮ್ಮ ಅನೇಕ ಕೋಟಿ ಸಂಖ್ಯಾಕವಾದ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ದಾನಮಾಡಿ, ದಾಸತ್ವವನ್ನವಲಂಬಿಸಿ, ಶ್ರೀವ್ಯಾಸರಾಯ ಸ್ವಾಮಿಗಳವರ ಸನ್ನಿಧಾನಕ್ಕೆ

ಬರಲು, ಶ್ರೀಗಳವರು ಸಂತೋಷಭರಿತರಾಗಿ ಅವರ ದ್ವಾರಾ ದಾಸಕೂಟವನ್ನು ವೃದ್ಧಿಗೆ ತರಲು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ಪುರಂದರವಿಟ್ಟಲನೆಂಬ ಅಂಕಿತವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥಗಳ ಸಾರವನ್ನು ಪದರೂಪವಾಗಿಯೂ, ಸುಳಾದಿಗಳಾಗಿಯೂ ಮಾಡಿ, ಮಂದಜನರನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಿ, ದಾಸತ್ವವು ಶಿಷ್ಯ ಪರಂಪರೆಯಾಗಿ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡಿರೆಂದು ಆಜ್ಞೆಯನ್ನಿತ್ತರು. ಇದಕ್ಕೆ ಮೊದಲೇ ವ್ಯಾಸರಾಯ ಸ್ವಾಮಿಗಳೂ, ಶ್ರೀಪಾದರಾಯರೂ ಮೊದಲಾದವರು ಕನ್ನಡ ಪದಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದರೂ, ಅವರುಗಳು ಯತಿಶಿರೋಮಣಿಗಳಾಗಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ, ವೇದಾಂತ ಗ್ರಂಥಗಳಿಗೆ ಟಿಪ್ಪಣಿ ಕರ್ತರಾಗಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ ದಾಸರೆಂಬ ಹೆಸರು ಅವರುಗಳಿಗೆ ಸಲ್ಲಲಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಪುರಂದರದಾಸರೆ ದಾಸಕೂಟಕ್ಕೆ ಮೂಲಪುರುಷರೆಂದು ಭಾವಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಇದಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ದಾಸ ಶಬ್ದವಿಲ್ಲದೆ ಆಚಾರ್ಯರೆಂಬ ಹೆಸರು ಮಾತ್ರವೇ ಇದ್ದಿತು. ಆಚಾರ್ಯ ಶಬ್ದಾರ್ಥವು-ಉಪದೇಷ್ಠ=ಗುರು ಎಂದಾಗುವುದು. ಈ ಹೆಸರು ಅಧಿಕಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಇದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಶೋಭಿಸುವುದು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಮ ಶಬ್ದ ಜ್ಞಾನವು ಇಲ್ಲದ ಶುಂಠರೂ ಮತ್ತು ಅನಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿರುವ ವಿಧ್ವಾಂಸರೂ ಕೂಡ ಆಚಾರ್ಯರೆಂಬ ಹೆಸರು ಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ಅಹಂಕಾರಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗುವರು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮಹಾನುಭಾವರಾದ ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರವರ ಚರಿತ್ರೆಯೇ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿರುವುದು. ಇದನ್ನಾಲೋಚಿಸಿ, ಪುರಂದರದಾಸರು ದಾಸ ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡರು. ಆಚಾರ್ಯ ಶಬ್ದದಂತೆ ದಾಸ ಶಬ್ದವು ಗುರುತ್ವವನ್ನು ತೋರಿಸದೆ, ತಾನು ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತಲೂ ಕಡಮೆ ಎಂಬ ಭಾವವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತಾ ದಾಸವೃತ್ತಿಯೂ ನಾಮವೂ ಸಹ ಅಹಂಕಾರಖಂಡನಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾಗುವುದೆಂದು ಯೋಚಿಸಿ ಮುಂದೆ ಬರುವ ತಮ್ಮ ಶಿಷ್ಯರೆಲ್ಲರೂ ಹರಿದಾಸರೆಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಬೇಕೆಂದು ಈ ನಾಮವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರು. ಆದುದರಿಂದ ಪುರಂದರದಾಸರಾರಭ್ಯ ದಾಸಕೂಟವೆಂತಲೂ, ವ್ಯಾಸಕೂಟವೆಂತಲೂ ಎರಡು ಭಾಗಗಳಾದವು. ಆದರೂ ಕೇವಲ ಪಾಷಂಡಿಗಳಂತಿರುವ ಕೆಲವು ಅಜ್ಞರು ಮಾತ್ರವೇ ದಾಸ, ವ್ಯಾಸ ಕೂಟಗಳಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವನ್ನು ಶಂಕಿಸುವರೇ ಹೊರತು ಜ್ಞಾನಿಗಳಾದವರು ಎಂದಿಗೂ ಹಾಗೆ ಹೇಳುವಂತಿಲ್ಲ. ಸುಧಾದಿ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಓದಿ ಸ್ವಾಮಿಗಳವರ ಶಿಷ್ಯ ಪರಂಪರೆಯಾಗಿ ವೇದಾಂತ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಸಂಗಮಾಡುತ್ತಾ ಬರುವ ಆಚಾರ್ಯರೆಲ್ಲರೂ ವ್ಯಾಸ ಕೂಟದವರೆಂತಲೂ, ವೇದಾಂತ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನರೂಪವಾಗಿ ಕನ್ನಡದಿಂದ ಪದ, ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ಶಿಷ್ಯ ಪರಂಪರೆಯಾಗಿ ಅಂಕಿತವನ್ನು ಪಡೆದು ಬರುವವರೆಲ್ಲರೂ ದಾಸಕೂಟದವರೆಂತಲೂ ಭಾವಿಸಬೇಕೇ ಹೊರತು ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರ ಮತಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಒಂದಕ್ಕರವನ್ನಾದರೂ ದಾಸರಾಯರು ತಮ್ಮ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಿಲ್ಲವೆಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ನಂಬಬೇಕು. ಪ್ರಕೃತ, ಪುರಂದರದಾಸರು ಅನೇಕ ಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಕ್ರೋಡೀಕರಿಸಿ ಸುಲಭೋಪಾಯದಿಂದ ಭಗವದ್ಭಕ್ತಿ ಹುಟ್ಟುವ ಮಾರ್ಗವನ್ನೂ, ಮುಕ್ತಿ ಸಾಧನವನ್ನೂ ತೋರಿಸುವ ಕನ್ನಡ ಪದಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ಆ ಪದಗಳು ಎಷ್ಟು ಸುಲಭವಾಗಿದ್ದರೂ, ಗುರುಗಳಿಂದ ಉಪದೇಶವನ್ನೂ ಅಂಕಿತವನ್ನೂ ಪಡೆದು, ಗುರುಗಳನುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರನಾಗದಿದ್ದರೆ ಅಪರೋಕ್ಷವಾಗಲೀ, ಮುಕ್ತಿಯಾಗಲೀ ಪಡೆಯುವುದು ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲವೆಂತಲೂ, ಆದಾದವರಿಗೆ ಸುಲಭವೆಂತಲೂ ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕೆಲವು ಪದಗಳನ್ನು ಒಗಟಿನಂತೆ ಮಾಡಿರುವರು. ಅದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪದವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಇಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿರುತ್ತೇವೆ:-

ರಾಗ : ನಾದನಾಮಕ್ರಿಯ

ತಾಳ : ಚಾಪು

ಸುಲಭವಲ್ಲವೋ ಮಹಾನಂದ|| ಪ||

ಅದರ ವಲಹ ತಿಳಿಯಬೇಕೋ ಗುರು ದಯಾದಿಂದ|| ಅ ಪ||

ಬೆಕ್ಕನ್ನು ಇಲಿ ನುಂಗೋತನಕಿ ಕಡು

ರಕ್ಕಸಿಯ ಕಂಡು ಗಿಳಿನುಂಗೋತನಕ||

ಮಕ್ಕಳ ಭಕ್ತಿಸೋತನಕಿ ಮದ

ಸೊಕ್ಕಿದ ಗಜವನ್ನು ನರಿ ನುಂಗೋತನಕ

|| 1 ||

ಇಬ್ಬರು ಒಂದಾಗೋತನಕಿ ಮೂರು

ಹಬ್ಬದ ಬೆಟ್ಟವ ನೋಣ ನುಂಗೋತನಕ ||

ಒಬ್ಬಳ ಕೂಡೋತನಕಿ ಕೆಟ್ಟ

ಗುಬ್ಬಿಯು ರಾಜಹಂಸನಾಗೋತನಕ

|| 2 ||

ಒಳಹೊರಗೊಂದಾಗೋತನಕಿ

ತಾ ಕಂಡೆನೆಂಬೊ ಭಾವ ಬೈಲಾ ಗೋತನಕ ||

ಬೆಳಕಿನೊಳಗೆ ಕಾಣೋತನಕಿ

ಸಿರಿ ಪುರಂದರವಿಟ್ಟಲನ ದಯ ಬಾಹೋತನಕ

|| 3 ||

ಇದರ ಅರ್ಥ:- ಮಹಾನಂದ=ಮುಕ್ತಿ. ಇಂತಹ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕಾದರೆ “ಅದರ ವಲಹ ತಿಳಿಯಬೇಕೋ ಗುರು ದಯಾದಿಂದ.” ಗುರುಗಳ ಸಂಪೂರ್ಣಾನುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರನಾಗಿ, ಅವರ ಉಪದೇಶದಿಂದ ಮೋಕ್ಷದ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹಾಗಲ್ಲಿದ್ದರೆ “ಸುಲಭವಲ್ಲವೋ ಮಹಾನಂದ.” ಮುಕ್ತಿಯು ಸುಲಭವಲ್ಲ ಗುರು ದಯವನ್ನು ಪಡೆದವರಿಗೆ ಮುಕ್ತಿಯು ಸುಲಭವೆಂಬ ಭಾವ. ಗುರು ದಯದಿಂದ ತಿಳಿಯಬೇಕಾದ ರಹಸ್ಯವಾವದು? ಅಂದರೆ, “ಬೆಕ್ಕನ್ನು ಇಲಿ ನುಂಗೋತನಕ.” ಇಲಿಯನ್ನು ಹಿಡಿಯುವದಕ್ಕಾಗಿ ಹೊಂಚುಹಾಕುತ್ತಿರುವ ಬೆಕ್ಕಿನಂತೆ ನಾವು ಕಷ್ಟದಿಂದ ಆರ್ಜನ ಮಾಡಿರುವ ಪುಣ್ಯಗಳನ್ನು ನುಂಗಲು ಕಾದಿರುವ ಅಹಂಕಾರವೂ, ಮಮತೆಯೂ (ನಾನೂ, ನನ್ನದು ಎಂಬ ಭಾವವು) ನಮಗೆ ಮುಕ್ತಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರತಿಬಂಧಕವಾಗಿರುವವು. ಇಲಿಯು ಬೆಕ್ಕನ್ನು ನುಂಗುವದು ಹೇಗೆ ಅಸಾಧ್ಯವೋ ಹಾಗೆಯೇ ಅಹಂಕಾರ, ಮಮಕಾರ ಬಿಡುವುದು ಕಷ್ಟ ಸಾಧ್ಯವೇ ಆದರೂ, ಮನಸ್ಸೆಂಬ ಇಲಿಗೆ ಭಗವದನುಗ್ರಹವೆಂಬ ಬಲವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಗುರ್ಟನುಗ್ರಹದಿಂದ ಧೈರ್ಯವನ್ನೂ ಸಾಧನೆಯನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಂಪಾದಿಸಿ, ನಾನು, ನನ್ನದು ಎಂಬ ಬೆಕ್ಕನ್ನು ನುಂಗುವಂತೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಗುರುಗಳ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದಂಟಾದ ಭಗವತ್ಪ್ರಸಾದದಿಂದಲೇ ನಾನು, ನನ್ನದು ಎಂಬ ಭಾವವನ್ನು ಕಳೆಯಬೇಕಲ್ಲದೆ, ಸಾಧಾರಣ ಉಪಾಯಗಳಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲವೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಮುಕ್ತಿಯ ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಮೊದಲನೆಯ ಮೆಟ್ಟಲು:- ‘ನಾನು’, ‘ನನ್ನದು’ ಎಂಬ ಅಭಿಮಾನವನ್ನು ಬಿಡುವುದು ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಎರಡನೆಯ ಮೆಟ್ಟಲು-“ದೊಡ್ಡ ರಕ್ಕಸಿಯ ಒಂದು ಗಿಳಿ ನುಂಗೋ-ತನಕಾ.” ದೊಡ್ಡ ರಾಕ್ಷಸಿಯಂತೆ ಬಾಯಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು, ನಮ್ಮನ್ನು ನುಂಗಲು ಬರುವಂತೆ ಕಾಣುವದು ಕಾಮವು=ಆಶಾ(ಇಚ್ಛಾ). ಈ ಇಚ್ಛೆಯು (ಆಶೆಯು) ಮನುಜರಿಗೆ ಪಾರಗಾಣದಂತಿರುವದು. ರಕ್ಕಸಿಯನ್ನು ಗಿಳಿ ನುಂಗುವುದು ಹೇಗೆ ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯವೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಇಂತಹ ಕಾಮವನ್ನು ಜಯಿಸುವುದು ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯವು. ಈ ಆಶಾರೂಪವಾದ ಕಾಮವನ್ನು ಮನಸ್ಸೆಂಬ ಗಿಳಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿ ಸದ್ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಕಲಿಸಿ, ಆ ಗಿಳಿಯಿಂದ ನುಂಗಿಸಬೇಕಾದರೆ, ಗುರುಗಳ ಅನುಗ್ರಹ, ಭಗವತ್ಪ್ರಸಾದ ಆಗಬೇಕೆಂಬ ಭಾವ.

ಮೂರನೆಯ ಮೆಟ್ಟಲು- “ಮಕ್ಕಳ ಭಕ್ತಿಸೋತನಕಾ” ಶಬ್ದಸ್ವರ್ಶಾದಿ ಮಾತ್ರಾಗುಣಗಳಿಗೆ ಮನಸ್ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಶೀತೋಷ್ಣ, ಜಯಾಪಜಯಾದಿ ದ್ವಂದ್ವ ಸುಖ ದುಃಖಗಳು ಹುಟ್ಟುವವು. ಅವುಗಳಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಆಗುವ ಹರ್ಷ, ಶೋಕಾದಿಗಳೇ ಮಕ್ಕಳೆಂದು ಭಾವಿಸಬೇಕು. ಅವುಗಳನ್ನು ಭಕ್ತಿಸಬೇಕಾದರೆ, ಹರ್ಷ, ಶೋಕಾದಿಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗದೆ ಮನೋನಿಗ್ರಹದಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಸಬೇಕೆಂದರ್ಥ. ಇದರಿಂದ ಮೋಹವನ್ನು ಬಿಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಅದು ಹೇಗೆಂದರೆ:-

“ಮಾತ್ರಾ ಸ್ವರ್ಶಾಸ್ತು ಕೌಂತೇಯ, ಶೀತೋಷ್ಣ ಸುಖದುಃಖದಾಃ” ಎಂಬ ಗೀತಾ ವಾಕ್ಯದಿಂದ- ಮಾತ್ರಾ, ಅಂದರೆ ಶಬ್ದ ಸ್ವರ್ಶಾದಿಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ ಸುಖ ದುಃಖಾದಿಗಳು ಅಜ್ಞಾನಿಗಳನ್ನು ಬಾಧಿಸುವವೇ ಹೊರತು ಜ್ಞಾನಿಗಳನ್ನು ಬಾಧಿಸಲಾರವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದು. ದೇಹ ಸಂಬಂಧಿಗಳಾದ ಸ್ತ್ರೀ, ಪುತ್ರಾದಿ ದೇಹಿಗಳನ್ನು ಮೋಹದಿಂದ ಜೀವ ಸಂಬಂಧಿಗಳೆಂಬ ಅಭಿಮಾನವನ್ನಿಟ್ಟು, ಶೋಕ, ಹರ್ಷಗಳನ್ನು ಹೊಂದುವರು. ದೇಹವು ನಾಶವಾಗತಕ್ಕದ್ದು; ಜೀವನಿಗೆ ನಾಶವಿಲ್ಲ. “ಭಿನ್ನ ಜೀವ, ಭಿನ್ನ ಕರ್ಮ” ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಹೆಂಡತಿ ಮಕ್ಕಳೆಂಬ ಸಂಬಂಧವು ಜೀವನಿಗೆ ಇಲ್ಲವೆಂಬ ನಿಶ್ಚಯ ಜ್ಞಾನವಿದ್ದರೆ, ಈ ಮಾತ್ರಾ ಸ್ವರ್ಶವು ಬಾಧಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಅದುದರಿಂದ ಮೋಹವನ್ನು ಬಿಡಬೇಕೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ನಾಲ್ಕನೆಯ ಮೆಟ್ಟಲು:- “ಮದ ಸೊಕ್ಕಿದ ಗಜವನ್ನು ನರಿ ನುಂಗೋತನಕಾ,” ಮದಗಜದಂತಿರುವದು ಕೋಪವು. “ಕುದ್ಲೋ ಹನ್ಯಾದ್ಗುರೂನಸಿ” ಅಂದರೆ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಉದ್ಧಾರಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ದೇಹಾದಿಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟ ತಂದೆತಾಯಿಯರನ್ನೂ, ಜ್ಞಾನೋಪದೇಶ ಮಾಡಿದ ವಿದ್ಯಾಗುರುಗಳನ್ನೂ ಕೋಪಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದವನು ಕೊಂದುಬಿಟ್ಟಾನು! ಆದ್ದರಿಂದ ಕೋಪವು ನಮಗೆ ದೊಡ್ಡ ಶತ್ರು. ಮನಸ್ಸು ನರಿಯಂತೆ ಬಹು ಚಪಲವುಳ್ಳದ್ದು. ಅದಕ್ಕೆ ಶಕ್ತಿಯೂ ಕಮ್ಮಿ; ಅತಿ ಶೀಘ್ರದಲ್ಲಿ ಕೋಪಕ್ಕೊಳಗಾಗುವದು; (ಇದುಸಾಧಾರಣ ಜೀವನ, ಮನಸ್ಸಿನ ಸ್ವಭಾವ) ಇಂತ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಹರಿ ಗುರುಗಳ ಅನುಗ್ರಹವೆಂಬ ಬಲವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ಮದಗಜದಂತಿರುವ ಕೋಪವನ್ನು ಜಯಿಸಬೇಕೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಐದನೆಯ ಮೆಟ್ಟಲು :- “ಇಬ್ಬರು ಒಂದಾಗೋತನಕಾ, ಇಬ್ಬರು ಅಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನೊಬ್ಬನು, ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿರುವ ಸಕಲ ವಸ್ತು ಸಮೂಹವೂ ಒಂದು. ಇವೆರಡನ್ನೂ ಒಂದಾಗಿ ಭಾವಿಸಬೇಕು. ಇದನ್ನು ಜ್ಞಾನಿಗಳು ‘ಭಾವಾದ್ವೈತ’ವೆನ್ನುವರು. ಅದರ ಲಕ್ಷಣ:-

“ಕಾರ್ಯ ಕಾರಣ ವಸ್ತೈಕ್ಯ ದರ್ಶನಂ ಪಟತಂತುವತ್! ಅವಸ್ತುತ್ವಾ ದ್ವಿಕಲ್ಪಸ್ಯ ಭಾವಾದ್ವೈತಂ ತದುಚ್ಯತೇ||”ಕಾರ್ಯ ಕಾರಣಗಳ ಐಕ್ಯ ಚಿಂತನವೇ ಭಾವಾದ್ವೈತವು. ಉದಾಹರಣೆ:- ಕಾರ್ಯಭೂತವಾದ ವಸ್ತುಕ್ಕೆ ಕಾರಣವು ತಂತುಗಳು (ದಾರಗಳು). ಈ ತಂತುಗಳು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ತಂತುಗಳಾಗಿದ್ದು ತಂತುಗಳೇ ವಸ್ತುವೆಂದಿನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವು. ಆದರೂ, ತಂತುಗಳಿಗೂ, ವಸ್ತುಗಳಿಗೂ ಭೇದ ಉಂಟೇ

ಉಂಟು. ವಸ್ತುವನ್ನು ನೋಡಿ, ಇದು ತಂತುವೆಂದು ಯಾರೂ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆ ತಂತುವನ್ನಾದರೂ ವಸ್ತುವೆಂದು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಹೇಗೆ ತಂತುಗಳೇ ವಸ್ತುರೂಪವಾಗಿ ಕಾಣುವವೋ ಹಾಗೆಯೇ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಕಾರಣನಾಗಿಯೂ, ಜಗತ್ತು ಕಾರ್ಯವಾಗಿಯೂ ಇರುವುದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ವಿಶ್ವರೂಪದಿಂದ ಜಗತ್ತನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡು, (ಪ್ರಪಂಚದಿಂದ ಭಿನ್ನನಾಗಿ) ಪ್ರಪಂಚರೂಪಿಯಾಗಿ ಕಾಣುವನು. ಹೀಗೆ ಭಾವಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಭಾವಾದ್ವೈತವೆಂದು ಹೆಸರು. ಜಗತ್ತವಿಷ್ಣು ಭಗವದ್ರೂಪವನ್ನೂ, ಭಗವಂತನ ಮೂಲರೂಪವನ್ನೂ ಒಂದಾಗಿ, ಭಾವಿಸುವತನಕ ಮುಕ್ತಿಯು ಸುಲಭವಲ್ಲವೆಂದು ಭಾವ. ಇದರಂತೆ ಕ್ರಿಯಾದ್ವೈತವನ್ನೂ, ದ್ರವ್ಯಾದ್ವೈತವನ್ನೂ ಗ್ರಹಣಮಾಡಬೇಕು. ಕ್ರಿಯಾದ್ವೈತವೆಂದರೇನು? “ಯದ್ವ್ಯಹ್ಮಣಿ ಪರೇ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಸರ್ವ ಕರ್ಮ ಸಮರ್ಪಣಂ ಮನೋವಾಕ್ ತನುಭಿಃ ಪಾರ್ಥ ಕ್ರಿಯಾದ್ವೈತಂ ತದುಚ್ಯತೇ” ಮನೋವಾಕ್ಯಾಯಗಳಿಂದ ನಾವು ಮಾಡುವ ಸರ್ವ ಕರ್ಮಗಳನ್ನೂ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಸಮರ್ಪಣ ಮಾಡುತ್ತಾ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ನಮ್ಮೊಳಗಿದ್ದು ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸುವನೆಂದು ಭಾವಿಸುವುದೇ ಕ್ರಿಯಾದ್ವೈತವು. ಇಬ್ಬರು ಒಂದಾಗುವುದೆಂದರೆ ಎರಡೂ ಒಂದಾಗುವುದೆಂದರ್ಥ. ನಾವು ಮಾಡುವ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ನಮ್ಮೊಳಗಿದ್ದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಮಾಡಿದ್ದಾಗಿ ತಿಳಿಯುವುದರಿಂದ ಎರಡೂ ಒಂದಾಯಿತೆಂಬ ಭಾವ.

ದ್ರವ್ಯಾದ್ವೈತವೆಂದರೇನು?— “ಆತ್ಮ ಜಾಯಾ ಸುತಾದೀನಾಮನೈಷಾಮಪಿ ದೇಹಿನಾಂ ಯತ್ಸಾರ್ವಥ ಕಾಮಯೋರೈಕ್ಯಂ ದ್ರವ್ಯಾದ್ವೈತಂತದುಚ್ಯತೇ||” ಇದರ ಅರ್ಥರೂಪವಾದುದು “ನೃಗೋ ಖಿರಾಶ್ವಮರ್ಕಾಖು ಸರೀಸೃಪವಿಮಕ್ಷಿಕಾನ್| ಆತ್ಮನಃ ಪುತ್ರವತ್ಪತ್ನೇ ತೈರೇಷಾಮಂತರಂ ಕಿಯತ್.” ಮನುಷ್ಯನು, ಗೋವು, ಕತ್ತೆ, ಕುದುರೆ, ಕೋತಿ, ಇಲಿ, ಸರ್ಪಾದಿ ವಿಷಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು, ನೋಣ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಕೂಡ ಅರ್ಥ, ಕಾಮ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳಂತೆಯೇ ಭಾವಿಸಬೇಕು. ಜೀವರುಗಳ ವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ಕುದುರೆ, ಕತ್ತೆ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ, ತನಗೂ, ಎಷ್ಟು ಸಂಬಂಧವಿರುವುದೋ ಅಷ್ಟೇ ಸಂಬಂಧವು ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳು ಮೊದಲಾದ ಜೀವರಿಗೂ ತನಗೂ ಇರುವದೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದೇ ದ್ರವ್ಯಾದ್ವೈತವು. ಹೀಗೆ ಮೂರು ವಿಧವಾಗಿ “ಎರಡನ್ನೂ ಒಂದಾಗಿ ಭಾವಿಸಬೇಕೆಂಬುದೇ” ಈ ಪಾದದ ಅರ್ಥವೆಂದು ಭಾವಿಸಬೇಕು.

ಆರನೆಯ ಮೆಟ್ಟಲು:— “ಮೂರು ಹಬ್ಬದ ಬೆಟ್ಟದ ನೋಣ ನುಂಗೋತನಕಾ.” ಲೋಭ, ಮದ, ಮಾತ್ಸರ್ಯವೆಂಬ ಇವು ಮೂರೂ ಬೆಟ್ಟಗಳಂತೆ ಹಬ್ಬಿಕೊಂಡು, ನಾವು ಮಾಡಿದ ಪುಣ್ಯಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಹಾಳುಮಾಡುತ್ತಿರುವವು. ಇವು ಮೂರನ್ನೂ ಸಣ್ಣ ನೋಣದಂತಿರುವ ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸ್ವಾಧೀನ ಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಮನೋನಿಗ್ರಹದಿಂದಲೇ ಇವುಗಳನ್ನು ಜಯಿಸಬೇಕೆಂದರ್ಥ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಅತ್ಯಲ್ಪ ಉಪಮಾನಗಳಿಂದ ಮನೋನಿಗ್ರಹವು ಸುಲಭವೆಂದು ಕಾಣುವದು. ಆದರೂ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಇಲಿ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯಬೇಕಾದರೂ ಬೋನು ಮೊದಲಾದ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳಿಂದಲೂ, ದೇಹಪ್ರಯಾಸದಿಂದಲೂ ಹಿಡಿಯಬೇಕಲ್ಲದೇ ಸುಮ್ಮನೆ ಅವುಗಳು ನಮಗೆ ಸಿಕ್ಕುವಂತಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆಯೇ ಗುರ್ವನುಗ್ರಹಾದಿ ಸಾಧನಗಳಿಂದಲೇ ಮನೋನಿಗ್ರಹವು ಆಗಬೇಕಲ್ಲದೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ಆಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದರ್ಥ.

ಏಳನೆಯ ಮೆಟ್ಟಲು:— “ಒಬ್ಬಳ ಕೂಡೋತನಕಾ.” ಒಬ್ಬಳೆಂದರೆ ಬುದ್ಧಿಯು. ಅದನ್ನು ತನ್ನ ಭಾರ್ಯೆಯಂತೆ ವಶಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂತಲೂ, ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿ ತಿದ್ದಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು, ಸತ್ಸಾಧನೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂತಲೂ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಎಂಟನೆಯ ಮೆಟ್ಟಲು:— “ಕೆಟ್ಟ ಗುಬ್ಬಿಯು, ರಾಜಹಂಸನಾಗೋತನಕಾ.” ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬನಾದ ಜೀವನು ಸ್ವತಂತ್ರ ಕರ್ತೃತ್ವಾದಿ ಅಭಿಮಾನದಿಂದ ಕಲ್ಮಷಯುಕ್ತನಾಗಿ ಹಂಸರೂಪಿಯಾದ (ನಿದೋಷಿಯಾದ) ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ತಾನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬನಾದುದರಿಂದ, ತಾನೂ ಹಂಸನೆಂಬ ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದೆ ಕೆಟ್ಟ ಗುಬ್ಬಿಯಂತಿರುವನು. ಈ ಭಾವವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬಿಂಬ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಭಾವದಿಂದ ತಾನೂ ಹಂಸನ (ಪರಮಾತ್ಮನ) ಸಜಾತೀಯನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂಬ ಭಾವ. ಇದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನ (ಹಂಸನ) ಸಾರೂಪ್ಯ ಮಾತ್ರವೇ ಹೊರತು, ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಇವನೆಂಬ ಐಕ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಲಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಮೆಟ್ಟಲು:— “ಒಳಹೊರಗೊಂದಾಗುವತನಕ.” ತನ್ನ ಒಳಗಿರುವ ಭಗವದ್ರೂಪಕ್ಕೂ, ಶ್ವಾನ, ಚಂಡಾಲ, ಗೋ, ಖಿಗಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಪ್ರತಿಮಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮತ್ತು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿಗಳಲ್ಲೂ ಸಹ ಇರುವ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳಿಗೂ ಪರಸ್ಪರ ಅಭೇದವನ್ನು ಚಿಂತಿಸುವತನಕ ಎಂದರ್ಥ.

ಹತ್ತನೆಯ ಮೆಟ್ಟಲು:— “ತಾ ಕಂಡೆನೆಂಬೋ ಭಾವ ಬೈಲಾಗುವ ತನಕ.” ಈ ಕಾಲದವರೆಗೂ ನಾವು ಕೇವಲ ವಿಷಯಾಸಕ್ತರಾಗಿ ಇದೇ ಸುಖವೆಂದು ಯಾವುದನ್ನು ಭಾವಿಸಿದ್ದೆವೋ ಅವು ಎಲ್ಲವೂ ತುಚ್ಛ, ಅಲ್ಪ, ಅಶಾಶ್ವತವೆಂಬ ಭಾವವು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬರುವವರೆಗೂ ಎಂಬ ಅರ್ಥ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಭಗವದ್ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ— “ಯಾ ನಿಶಾ ಸರ್ವಭೂತಾನಾಂ ತಸ್ಯಾಂ ಜಾಗತಿ ಸಂಯಮೀ ಯಸ್ಯಾಂ ಜಾಗತಿ ಭೂತಾನಿ ಸಾ ನಿಶಾ ಪಶ್ಯತೋ ಮುನೇಃ||” ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದು. ಇದರ ಅರ್ಥ:— ಸರ್ವ ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ಯಾವ

ಭಗವದ್ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ದಿಸುತ್ತಿರುವರೋ ಅಂತಹ ಭಗವದ್ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಯೋಗಿಯು ಎಚ್ಚರಿರುವನು. ಯಾವ ವಿಷಯಸುಖದಲ್ಲಿ ಜನರು ಎಚ್ಚರವಾಗಿರುವರೋ ಅದರಲ್ಲಿ ಯೋಗಿಯು ನಿರ್ದಿಸುತ್ತಿರುವನು. ಇದೇ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಈ ಪದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು.

ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಮೆಟ್ಟಲು:- “ಬೆಳಕಿನೊಳಗೆ ಕಾಣುವತನಕ.” ಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಬೆಳಕಿನಿಂದ ಭಗವತ್ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಅಪರೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವವರೆವಿಗೂ ಎಂದರ್ಥ.

ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಮೆಟ್ಟಲು:- “ಸಿರಿ ಪುರಂದರವಿಟ್ಟಲನ ದಯ ಬಾಹೋ ತನಕಾ.” “ನಾಯಮಾತ್ಮಾ ಪ್ರವಚನೇನ ಲಭ್ಯೋ ನಮೇಧಯಾ ನಬಹುನಾ ಶ್ರುತೇನ|| ಯಮೈವೇಷ ವ್ಯಣುತೇ ತೇನ ಲಭ್ಯಃ ತಸ್ಯೈಷ ಆತ್ಮಾ ವಿವ್ಯಣುತೇ ತನೂಂ ಸ್ವಾ||” ಎಂದರೆ, ಎಷ್ಟು ಪಂಡಿತರಾದರೂ ಶ್ರವಣ ಮನನಮಾಡಿದರೂ ಕೇವಲವಾಗಿ ಇವುಗಳಿಂದಲೇ ಅಪರೋಕ್ಷವಾಗುವದಲ್ಲ. ಮುಖ್ಯ ನಿಷ್ಕಾಮ ಭಕ್ತಿಗೆ ದೇವರು ತಾನಾಗಿ ಮೆಚ್ಚಿ ತನ್ನನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಮನಸ್ಸು ಮಾಡುವ ತನಕ, ಎಂದರೆ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಪರಮ ಪ್ರಸಾದವಾಗುವವರೆಗೆ ಮುಕ್ತಿಯು ಸುಲಭವಲ್ಲ.

ಹೀಗೆ ದಾಸಾರ್ಯರು ಮುಕ್ತಿಗೆ ಸಾಧನವು- “ಅಹಂ ಮಮತಾ ತ್ಯಾಗ” ಮೊದಲು ಮಾಡಿ, ಪರಮಾತ್ಮನ ಪರಮಪ್ರಸಾದದವರೆಗೂ ಸಾಧನವು ಹನ್ನೆರಡು ಮೆಟ್ಟಲುಗಳುಳ್ಳದ್ದಾಗಿ ಇದೆ ಎಂದು ಒಂದೇ ಪದದಿಂದ ಸರ್ವ ಸಾಧನವನ್ನೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಇದೇ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಭಾಗವತ ಚತುರ್ಥ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ ೨೨ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ, ೨೧ನೇ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪೃಥು ಚಕ್ರವರ್ತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಸನತ್ಕುಮಾರರು ಉಪದೇಶ ಮಾಡುವಾಗ “ಶಾಸ್ತ್ರೇಷ್ಟಿಯಾನೇವ ಸುನಿಶ್ಚಿತೋ ನೃಣಾಂ||” ಅಂದರೆ ಎಲ್ಲಾ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನೂ ಆಲೋಡನ ಮಾಡಿ ನೋಡಿದರೆ ಈಗ ನಾವು ಹೇಳುವ ಇಷ್ಟೇ ಅಂಶಗಳೇ ನಿರ್ಣಯವಾಗುವುವು ಎಂದು ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಪೂರ್ವಕ ೧೦-೧೫ ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಮುಕ್ತಿಸಾಧನಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಬೋಧಿಸಿರುವರು. ದಾಸರಾಯರು ಅದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಮುಖ್ಯವಾದ ಸಾಧನೆಯನ್ನೇ ಈ ಪದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು.

ಹೀಗೆ ಪುರಂದರದಾಸರಾಯರು ಮೊದಲಾದವರು ಮಾಡಿರುವ ಗ್ರಂಥಗಳಿದ್ದರೂ, ಒಂದೇ ಗ್ರಂಥಾವಲೋಕನದಿಂದ ಸಕಲವಾದ ವೇದ, ಭಾರತ, ಭಾಗವತಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅನಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೂ ಕೂಡ ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಕ್ಕೂ ಮುಕ್ತಿ ಸಾಧನಕ್ಕೂ ಮಾರ್ಗಭೂತವಾದ ತತ್ವಜ್ಞಾನ ವೈರಾಗ್ಯಗಳಿಗೆ ಸಾಧನವಾದ ಒಂದು ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿ ಮಂದಜನರನ್ನುಧರಿಸಬೇಕೆಂಬ ಯೋಚನೆಯಿಂದ, ವಿಜಯದಾಸರವರ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ, ಭಾಗಣ್ಣದಾಸರವರ ಶಿಷ್ಯರೂ ಆದ ಜಗನ್ನಾಥ ದಾಸರಾಯರವರ ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಪಾದರಾಯರೂ, ವ್ಯಾಸರಾಯರೂ, ಶ್ರೀಮದ್ವಾದಿರಾಜರೂ, ಪುರಂದರದಾಸರೂ ಬಂದು ‘ಭಾರತ, ಭಾಗವತ ಮೊದಲಾದ ಸಕಲ ಪುರಾಣ ಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥಗಳ ಸಾರಗ್ರಹಣಮಾಡಿ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾದ ಒಂದು ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿ’ರೆಂದು ಆಜ್ಞೆಯನ್ನಿತ್ತರು. ಅದರಂತೆ ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರಾಯರವರು ಅಪರೋಕ್ಷದಿಂದ ಯೋಚಿಸಿ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದ “ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ” ವೆಂಬ ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿದರು.

ಆದರೆ ಮೇಲಿನ ಈ ಉಪೋದ್ಧಾತದಿಂದ ಭಾರತದಿಂದ ಜನರು ಕೃತಾರ್ಥರಾಗಲಾರರೆಂದೂ ನಾರದ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸರು ಭಾಗವತವನ್ನು ಮಾಡಿದರೆಂತಲೂ, ಅದರಿಂದಲೂ ಜನರು ಕೃತಾರ್ಥರಾಗಲಾರರೆಂದು ಈ ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರವೆಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿದರೆಂದರೆ ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇನು? ವೇದ, ಭಾರತಾದಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಭಾಗವತ ಉತ್ತಮವೆಂತಲೂ, ಭಾಗವತಕ್ಕಿಂತಲೂ ಈ ಗ್ರಂಥವು ಉತ್ತಮವೆಂತಲೂ ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಹಾಗೆ ಹೇಳಿದರೆ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ವಿರೋಧ ಬರುವುದು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಿರುವ ಭಗವನ್ಮಹಿಮೆಯು ಮತ್ತೆ ಯಾವ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲೂ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಯಾವ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲೂ ಕಾಣದಿರುವ ಭಗವನ್ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. “ತಸ್ಮಾದ್ಯದ್ಭಾರತೇನೋಕ್ತಂ, ತದ್ಧಿನೈವಾಸ್ತಿ ಕುತ್ರಚಿತ್| ಅತ್ತೋಕ್ತಂ ಸರ್ವ ಶಾಸ್ತ್ರೇಷು ನಹಿ ಸಮ್ಯಗುದಾಹೃತಂ||” ಎಂದು ಮಹಾಭಾರತ ತಾತ್ಪರ್ಯ ನಿರ್ಣಯ ವಾಕ್ಯವಿರುವುದು. ಆದುದರಿಂದ ಭಾರತವು ಸರ್ವೋತ್ತಮ ಗ್ರಂಥವೆಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗುವದು. ಹಾಗಾದರೆ ನಾರದರು- “ಯಥಾ ಧರ್ಮಾ ದಯೋಹ್ಯರ್ಥಾಃ” ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಾದಿ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಎಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ವರ್ಣಿಸಿರುವರೋ ಅಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ವಾಸುದೇವನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಹೇಳಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿರುವರಷ್ಟೇ. ಅದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇನು? ಭಾರತವೇನೋ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಗ್ರಂಥವೇ ಸರಿ. ಆದರೆ “ವಾಸುದೇವಸ್ಯ ಮಹಿಮಾ ಭಾರತೇ ನಿರ್ಣಯೋದಿತಃ, ಭಾಷಾಸ್ತು ತ್ರಿವಿಧಾಸ್ತತ್ರ ಮಯಾವೈ ಸಂಪ್ರದರ್ಶಿತಾಃ, ಉಕ್ತಯೋ ಮಹಿಮಾ ವಿಷ್ಣೋಃ ಸತೂಕ್ತೋಹಿ ಸಮಾಧಿನಾ” ಈ ವಾಕ್ಯವು ಹರಿವಂಶದ ಭವಿಷ್ಯತ್ ಪರ್ವದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ವ್ಯಾಸ ವಾಕ್ಯವು. ವಾಸುದೇವನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ನಾನು ನಿರ್ಣಯಮಾಡಿರುವೆನು. ಆದರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ದರ್ಶನ ಭಾಷಾ, ಗುಹ್ಯ ಭಾಷಾ, ಸಮಾಧಿ ಭಾಷಾ ಎಂದು ೩ ಭಾಷೆಗಳಿಂದ ಅರ್ಥವನ್ನು ತೋರಿಸಿರುವೆನು. ವಿಷ್ಣು ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಸಮಾಧಿ ಭಾಷೆಯಿಂದಲೇ ಹೇಳಿರುವೆನು ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ನಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವದು. ಈ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ದರ್ಶನ ಭಾಷೆಯಿಂದ ತೋರುವ ಪಾಂಡವ ಕಥಾ ರೂಪವಾದ ಒಂದರ್ಥವನ್ನು ಮಾತ್ರವೇ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ

ಅಧಿಕಾರವೇ ಹೊರತು ಭಗವನ್ಮಹಿಮೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ನಿಷ್ಠವಾದ ಭಾರತದ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲ. ನಿರ್ಣಯ ಿನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ-

“ಏವಮಧ್ಯಾತ್ಮ ನಿಷ್ಠಂ ಹಿ ಭಾರತಂ ಸರ್ವಮುಚ್ಯತೇ| ದುರ್ವಿಜ್ಞೇಯ ಮತಸ್ಸರ್ವೈರ್ಭಾರತಂತು ಸುರೈರಪಿ| ಸ್ವಯಂ ವ್ಯಾಸೋಹಿ ತದ್ವೇದ ಬ್ರಹ್ಮಾವಾ ತತ್ಪ್ರಸಾದತಃ, ತಥಾಪಿ ವಿಷ್ಣುಪರತಾ, ಭಾರತೇ ಸಾರಸಂಗ್ರಹಃ”

ಹೀಗೆ ಭಾರತವೆಲ್ಲವೂ ಆಧ್ಯಾತ್ಮ ನಿಷ್ಠವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಭಾರತಾರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲ. ಅದರ ಅರ್ಥವನ್ನು ವೇದವ್ಯಾಸದೇವರೇ ಬಲ್ಲರು. ಅವರನುಗ್ರಹದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಬಲ್ಲರು. ಆದರೂ ಭಾರತವೆಲ್ಲವೂ ವಿಷ್ಣು ಪರವಾಗಿಯೇ ಇರುವದೆಂದು ಮುಖ್ಯ ಸಾರಾಂಶವು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು.

ಆದುದರಿಂದ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಭಗವನ್ಮಹಿಮೆಗಳಿದ್ದರೂ, ಅನಧಿಕಾರಿಗಳಾದ ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಅದರಿಂದ ಪ್ರಯೋಜನವೇನು? ಆದುದರಿಂದಲೇ ಭಗವತ್ತೀರಣೆಯಿಂದ ನಾರದರು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಭಗವನ್ಮಹಿಮೆ ಇದ್ದರೂ, ಇಲ್ಲದ ಪ್ರಾಯವೆಂದು ತಿಳಿದು ಭಾಗವತವನ್ನು ರಚಿಸಬೇಕೆಂದು ಬೇಡಿಕೊಂಡರು. ಇದಾದರೂ ಕೇವಲ ದೇವಾಧಿಕಾರಿಕವೇ ಆಗಿರುವುದು. ಇದರಿಂದ ಭಾರತವು ಅಮೂಲಾಗ್ರವಾಗಿ ರಸಪೂರ್ಣವಾದ (ಇಕ್ಷುದಂಡ) ಕಬ್ಬಿನ ಜಲ್ಲಿಯಂತಿರುವುದು. ಪರ್ವವೆಂದರೆ ಗೇಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಹೆಸರು. ಹೇಗೆ ಭಾರತವೆಂಬ ಇಕ್ಷುದಂಡವು ೧೮ ಗೇಣ್ಣುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ, ಪ್ರತಿ ಪರ್ವವೂ ವಿಶೇಷ ರಸಗಳಿಂದ ಪೂರ್ಣವಾಗಿರುವುದು. ಏನು ರಸವಿದ್ದರೂ ಹಲ್ಲು ಬಾರದ ಸಣ್ಣಮಕ್ಕಳಿಗೂ, ಹಲ್ಲು ಬಿದ್ದ ಮುದುಕರಿಗೂ ಹೇಗೆ ಇಕ್ಷುದಂಡದಲ್ಲಿರುವ ರಸಾಸ್ವಾದನವು ಅಸಾಧ್ಯವೋ ಹಾಗೆಯೇ ಭಾರತ ರಸಾಸ್ವಾದನವು ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಅಸಾಧ್ಯವೆಂದು ಯೋಚಿಸಿ ಕಬ್ಬಿನ ರಸವನ್ನು ಗಾಣದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಬೇರೆ ಮಾಡಿದಂತೆ ಭಾಗವತವನ್ನೂ ಮಾಡಿದರು. ಅತಏವ ಭಾಗವತವು “ಅಮೃತದ್ರವ ಸಂಯುತಂ” ಅಮೃತರಸದಿಂದ (ಮುಕ್ತಿ ರಸದಿಂದ) ಕೂಡಿದುದು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಈ ಭಾಗವತವೂ ಕೂಡ ಸಾಮಾನ್ಯರಾದ ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಜ್ಞಾನ ಸಾಧನವಾಗುವಂತಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, “ನಿರ್ಮತ್ಸರಾಣಾಂ ಸತಾಂ ವೇದ್ಯಂ” ಎಂಬ ವಚನದಿಂದ ತನಗಿಂದ ಉತ್ತಮರಲ್ಲಿ ಮಾತ್ಸರ್ಯವಿಲ್ಲದವರೇ ಭಾಗವತಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ, ಜೀವನ ಸ್ವರೂಪ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳ ದೇವತೆಗಳೇ ಭಾಗವತಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರೇ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೆಂತಲೂ, ಭಾಗವತಕ್ಕೆ ದೇವತೆಗಳೇ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೆಂತಲೂ ಮೇಲಿನ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದು. ಆದುದರಿಂದ ಒಂದು ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿನ ಹಾಲನ್ನು ಇಟ್ಟಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಕಲ್ಮಷ ಯುಕ್ತವಾದ ನೀರೆಂದು ಭಾವಿಸಲು ಶಕ್ಯವಾಗಿ, ಅದು ಕಬ್ಬಿನ ಹಾಲೆಂದು ತಿಳಿಯದೆ ಪುರುಷನು ಅದನ್ನು ಪಾನಮಾಡಲು ಹೇಗೆ ಇಚ್ಛಿಸಲಾರನೋ ಹಾಗೆ ಭಾಗವತದ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಕಾಣದ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದ ಮನುಷ್ಯನು ಅದರಲ್ಲಿನ ರಸವನ್ನು ಪಾನಮಾಡಲಾರನು. ಅತಏವ ಭಾಗವತದಲ್ಲಿ “ರಸಿಕಾ ಭುವಿಭಾವುಕಾಃ” ಭಾಗವತದ ರುಚಿ ಬಲ್ಲವರಾರೋ ಅವರೇ ಇದನ್ನು ಪಾನಮಾಡಿರಿ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಆದುದರಿಂದ ಭಾಗವತವೂ ಕೂಡ ಸರ್ವ ಜನಾಧಿಕಾರಿಕವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯಿಂದಲೇ ಸುಲಭವಾಗಿ ತತ್ವಜ್ಞಾನವೂ, ವೈರಾಗ್ಯವೂ ಹುಟ್ಟುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾದ ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಮಾಡಲು ಭಗವತ್ತೀರಣ ಆಗಿರುವುದು. ಈ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ “ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ”ವೆಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟಿರುವರು.

ಇದರ ಅರ್ಥವೇನು? ಹರಿಕಥೆ ಎಂಬ ಅಮೃತರಸದಿಂದ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಇಕ್ಷುದಂಡದಂತಿರುವವು ವೇದಗಳು, ಭಾರತ ಮೊದಲಾದವು. ಇವುಗಳಿಗೆ ಹರಿಕಥೆ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಅಮೃತವೆಂದರೆ ಅದರ ಸಾರವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಹರಿಕಥಾಮೃತವೆಂದರೆ ಭಾಗವತವೆಂದು ಆಗುವುದು. ಅದರ ಸಾರವೆಂದರೆ, ಇಂತಹ ಕಬ್ಬಿನ ಹಾಲನ್ನು ಕಾಯಿಸಿ ಪಕ್ಷಮಾಡಿದ ಸಕ್ಕರೆ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಈ ಗ್ರಂಥವಿರುವುದು. ಭಾರತಾದಿಗಳು ಕಬ್ಬು, ಕಬ್ಬಿನ ಹಾಲು ಭಾಗವತ, ಅದರ ಸಾರವಾದ್ದು ಸಕ್ಕರೆ ಈ ಗ್ರಂಥವು. ಬೆಲ್ಲವನ್ನಾಗಲೀ ಅಥವಾ ಸಕ್ಕರೆಯನ್ನಾಗಲೀ ನೋಡಿದ ಕೂಡಲೆ ಮಕ್ಕಳೂ ಸಹ ಇದು ಬೆಲ್ಲ, ಇದು ಸಕ್ಕರೆ ಎಂದು ಗೊತ್ತುಮಾಡಬಲ್ಲವು. ಆದುದರಿಂದ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಾದ ಪಾಮರರೂ ಪಂಡಿತರೂ ಸಹ ಇದಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಗುವುದು.

ಶ್ರೀ ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರಾಯರು ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ೩೨ ಸಂಧಿಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಿ ಪ್ರಾಕೃತ ಕವಿಗಳ ಸಂಪ್ರದಾಯದಂತೆ ಗ್ರಂಥಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಅರ್ಧಪದ್ಯದಿಂದ ಪಲ್ಲವಿಯನ್ನೂ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿರುವರು.

ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ

(ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ ಸಹಿತ)

ಸಂಧಿ ೧ - ಮಂಗಳಾಚರಣ ಸಂಧಿ

ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ ಗುರುಗಳ

ಕರುಣದಿಂದಾಪನಿತು ಪೇಳುವೆ

ಪರಮ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಿಂದನಾದರದಿ ಕೇಳುವುದು || ಪಲ್ಲವಿ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ=ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರವೆಂಬ ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು, ಗುರುಗಳ=ಉಪದೇಶಕರ, ಕರುಣದಿಂದ=ಕೃಪೆಯಿಂದ, ಆಪನಿತು=ನನ್ನ ಬುದ್ಧಿಗೆ ತೋಚಿದಷ್ಟು ಮಟ್ಟಗೂ, ಪೇಳುವೆ=ಹೇಳುವೆನು. ಪರಮ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರು=ಪರಮ=ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಫಲಾಪೇಕ್ಷೆ ಇಲ್ಲದ, ಭಗವದ್ಭಕ್ತರು=ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ ಮಾಡುವವರು (ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿ ಭಕ್ತಿಮಾಡುವವರು), ಇದನ=ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು, ಆದರದಿ=ವಿಶ್ವಾಸದಿಂದ, ಕೇಳುವುದು=ಕೇಳತಕ್ಕದ್ದು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಈ ಪಲ್ಲವಿಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಮಂಗಳಾಚರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡದೆ, ಪೇಳುವೆನು ಎಂದು ಹೇಳಿ ತದನಂತರ ಮಂಗಳಾಚರಣೆಗಾಗಿ ಒಂದು ಸಂಧಿಯನ್ನೇ ರಚಿಸಿರುವರು. ಶಾಸ್ತ್ರಕಾರರು: “ನತ್ವಾ ಸೂತ್ರಾರ್ಥ ಉಚ್ಯತೇ” ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಮಂಗಳಾಚರಣವನ್ನು ಮಾಡಿ ಆಮೇಲೆ ಗ್ರಂಥ ಪ್ರಾರಂಭದ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಮಾಡಿರುವರು. ಮತ್ತು ಒಂದು ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಬೇಕಾದರೆ ವಿಷಯ (ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ), ಪ್ರಯೋಜನ, ಅಧಿಕಾರಿ, ಸಂಬಂಧ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ ಹೊರತು ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಮಾಡಕೂಡದೆಂದು ಶಾಸ್ತ್ರಕಾರರ ಸಂಪ್ರದಾಯವಿರುವುದು. ಹಾಗೆ ದಾಸರಾಯರೂ ಈ ಗ್ರಂಥಾರಂಭದಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಳಿರುವರು.

ಭಾರತಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಂಗಳಾಚರಣರೂಪವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವ “ನಾರಾಯಣಂ ಸಮಸ್ತೈಶ್ಚ” ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕಾರ್ಥವನ್ನು ವಿಶದವಾಗಿ ತಿಳಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ‘ಮಂಗಳಾಚರಣ ಸಂಧಿ’ ಎಂದು ಒಂದು ಸಂಧಿಯನ್ನೇ ಬೇರೆ ಮಾಡಿರುವರಲ್ಲದೆ, ಪ್ರತಿ ಸಂಧಿಯ ಆರಂಭದಲ್ಲಿಯೂ ಪಠಿಸುವರ ಸೌಕರ್ಯಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಅರ್ಧ ಪದ್ಯಾತ್ಮಕವಾದ ಪಲ್ಲವಿಯಲ್ಲೇ ಮಂಗಳಾಚರಣವನ್ನು ಮಾಡಿ ಸಾಧನಚತುಷ್ಟಯವನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ:-

ಮಂಗಳಾಚರಣವೆಂದರೆ “ನಾನು ನಮಸ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತೇನೆ” ಎಂದು ಬರೆಯುವುದು ಮಾತ್ರವೇ ಅಲ್ಲ. ಮಂಗಳಕರವಾದ ಪದವನ್ನಾಗಲೀ ಅಕ್ಷರವನ್ನಾಗಲೀ ಮೊದಲು ಹಾಕಿದರೂ ಮಂಗಳಾಚರಣವೆಂದು ಸೂಚಿತವಾಗಿರುವುದು. “ಅಥಾತೋ ಬ್ರಹ್ಮಜಿಜ್ಞಾಸಾ” ಎಂಬ ಸೂತ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ‘ಅ’ ಎಂಬ ಅಕ್ಷರವು ‘ಅಥ’ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಮಂಗಳಾಚರಣವೆಂದು ನಿರ್ಣಯಮಾಡಿರುವರು. ಭಾಗವತ ದ್ವಿತೀಯ ಸ್ಕಂಧಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಶುಕಾಚಾರ್ಯರು ಭಾಗವತವನ್ನು ಹೇಳಲು ಉಪಕ್ರಮಮಾಡುವಾಗ ಬೇರೆ ಮಂಗಳಾಚರಣ ಮಾಡದೆ “ವರೀಯಾನೇಷ ತೇ ಪ್ರಶ್ನಃ” ಎಂದು ಪ್ರಾರಂಭ ಮಾಡಿರುವರು. ಅಲ್ಲಿ “ವರೀಯಾನ್” ಎಂಬ ಪದವೇ ಮಂಗಳಾಚರಣವೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಹಾಗಿರಲು, ದಾಸರಾಯರು ‘ಹರಿ’ ಶಬ್ದವನ್ನೇ ಮೊದಲು ಪ್ರಯೋಗಮಾಡಿರುವರು. ಸಕಲ ಪಾಪಗಳನ್ನೂ, ಕಷ್ಟಗಳನ್ನೂ, ಹರಣ ಮಾಡುವವನಾದುದರಿಂದ ಆತನಿಗೆ ‘ಹರಿ’ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಮಂಗಳವಾವುದು? ಮತ್ತು ಈ ಗ್ರಂಥ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಹರಿಯೇ ವಿಷಯನೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಅಥವಾ ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಹರಿಯ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನೇ ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಹರಿಕಥಾ ಎಂಬುದೇ ವಿಷಯವು. ಅಮೃತವೆಂದರೆ (ಅಮೃತ = ಸಾವಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ) ಮೋಕ್ಷವೆಂದರ್ಥ. ಅಂತಹ ಮೋಕ್ಷಪ್ರಾಪ್ತಿಯೇ ಈ ಗ್ರಂಥದ ಪ್ರಯೋಜನ. ಸಾರವೆಂದರೆ ಪ್ರಯೋಜನ ಅಥವಾ

ಫಲಿತಾಂಶವೆಂದರ್ಥ. ಪರಮ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರೇ ಇದಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು. ಪರಮ ಭಕ್ತರೆಂದರೆ “ಸವೈ ಪುಂಸಾಂ ಪರೋಧರ್ಮೋ, ಯತೋ ಭಕ್ತಿರಧೋಕ್ಷಜೇ! ಅಹೈತುಕ್ಯ ವ್ಯವಹಿತಾ ಯಯಾತ್ಮಾಶು ಪ್ರಸೀದತಿ” ಎಂಬ ಭಾಗವತ ವಾಕ್ಯಾನುಸಾರ ಫಲಾಪೇಕ್ಷೆ ಇಲ್ಲದ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನ ಭಕ್ತಿಯೇ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪರಮ ಪ್ರಸಾದಕ್ಕೆ ಸಾಧನವು. ಇಂತಹ ಭಕ್ತಿಗೆ ಪರಮ ಭಕ್ತಿ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಪರಮ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರೇ ಇದಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಭಕ್ತಿಗೆ ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದೇ ಅರ್ಥವಲ್ಲ. ಸಾಮಾನ್ಯ ಭಕ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಶ್ರವಣ, ಪಠನಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿ ಕ್ರಮೇಣ ಶ್ರವಣ ಪಠನ ಮಾಡುತ್ತಾ ಪರಮ ಭಕ್ತಿಗೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪರಮ ಪ್ರಸಾದಕ್ಕೂ ಪಾತ್ರರಾಗುವರೆಂಬ ಭಾವ. ಅಂತು ಭಗವದ್ಭಕ್ತರೇ ಈ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೆಂದು ಸೂಚಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಕೇಳುವುದು ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು. ಮತ್ತು ಪ್ರಥಮತಃ ಶ್ರವಣ, ತದನಂತರ ಶ್ರವಣಜನ್ಯ ಜ್ಞಾನ-ಇವುಗಳಿಂದ ಕೃತಾರ್ಥರಾಗುವರೆಂಬ ಭಾವನೆಯಿಂದ ಈ ಪದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಮಾಡಿರುವರು.

ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ ಮೊದಲನೆಯ ಪದ್ಯದ ಅವತಾರಿಕೆ

ಹೀಗೆ ದಾಸರಾಯರು ಪ್ರತಿ ಸಂಧಿಗೂ ಮಂಗಳಾಚರಣೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪಲ್ಲವಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಮಂಗಳಾಚರಣೆಯನ್ನೂ ವಿಷಯಾದಿ ಸಾಧನ ಚತುಷ್ಟಯಗಳನ್ನೂ ತೋರಿಸಿ, ಶಿಷ್ಯಾಚಾರ ಪರಂಪರಾಪ್ರಾಪ್ತ ಮಂಗಳಾಚರಣೆಯನ್ನು, ತಾವು ರಚಿಸುವ 32 ಸಂಧಿ ಯುಕ್ತವಾದ ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರದ ಸಂಪೂರ್ಣ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ನಿರ್ಮಿಷ್ಠಾಪರಿಸಮಾಪ್ತಾದಿ ಇಷ್ಟಾರ್ಥ ಸಿದ್ಧಿಗೋಸ್ಕರ, ಪ್ರಥಮತಃ ಮಾಡಿ, ಶಿಷ್ಯಶಿಕ್ಷಾರ್ಥವಾಗಿ ಗ್ರಂಥಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಮಂಗಳಾಚರಣೆಯನ್ನು ಇಷ್ಟು ವಿಸ್ತಾರಮಾಡಲು ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ ಭಾರತಾದಿ ಗ್ರಂಥಕರ್ತರಾದ ವೇದವ್ಯಾಸದೇವರು ಶಿಷ್ಯಶಿಕ್ಷಾರ್ಥವಾಗಿ ಈ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿಯೇ ಗ್ರಂಥ ಪ್ರಾರಂಭವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಸೂಚಿಸಿರುವರು. ಹೇಗೆಂದರೆ:-

“ನಾರಾಯಣಂ ಸಮಸ್ಕೃತ್ಯ ನರಂಚೈವ ನರೋತ್ತಮಂ |
ದೇವೀಂ ಸರಸ್ವತೀಂ ಚೈವ (ವ್ಯಾಸಂ) ತತೋಜಯ (ಗ್ರಂಥ) ಮುದೀರಯೇತ್ ||

ಮೊದಲು ಸರೋತ್ತಮನಾದ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣ ದೇವರಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಅನಂತರ “ಶ್ರೀದೇವೀಂ” ಲಕ್ಷ್ಮಿದೇವಿಯರಿಗೆ, ಆ ಮೇಲೆ “ಸರೋತ್ತಮಂ” ಶೇಷಾದಿದೇವತೆಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮರಾದ ವಾಯುದೇವರಿಗೆ, ಉಪಲಕ್ಷಣಯಾ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೂ, “ಸರಸ್ವತೀಂ” ಸರಸ್ವತೀ ಭಾರತೀಯರಿಗೆ, ನರಂ=ಅಹಂಕಾರ ತತ್ವಾಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ಗರುಡ, ಶೇಷ, ರುದ್ರರಿಗೆ, (ಯದ್ಯಪಿ “ನರ” ಎಂಬ ಪದವು ಶೇಷದೇವರಿಗೆ ಆಗುವದು. ಆದರೂ, ಈ ಮೂರು ಮಂದಿ ದೇವತೆಗಳೂ ತಾರತಮ್ಯಾನುಸಾರ ಸಮರಾದುದರಿಂದ ಆ ಮೂವರನ್ನೂ ಗ್ರಹಣಮಾಡಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ತದನಂತರ ವೇದವ್ಯಾಸದೇವರಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಿ ಗ್ರಂಥಾರಂಭವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ವೇದವ್ಯಾಸದೇವರು ಈ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು “ದೇವೀಂ ಸರಸ್ವತೀಂ ಚೈವ” ಎಂದು ರಚಿಸಿದ್ದರು. ಅವರ ಶಿಷ್ಯರು “ಚೈವ” ಎಂಬ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ “ವ್ಯಾಸಂ” ಎಂದು ಹಾಕಿರುವರು.

ಯದ್ಯಪಿ ನಾರಾಯಣದೇವರೇ ವೇದವ್ಯಾಸದೇವರಾದರೂ ಗ್ರಂಥ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ತೇನ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣದೇವರಿಗೆ ಮೊದಲು ನಮಸ್ಕಾರವೂ, ಗ್ರಂಥಕರ್ತೃವಾದುದರಿಂದ ಗುರುತ್ವೇನಕಡೆಗೆ ವೇದವ್ಯಾಸದೇವರಿಗೂ ಹೀಗೆ ಅಧಿಕಾರಭೇದದಿಂದ ಎರಡುಸಲ ನಮಸ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಿದರೆಂದು ಭಾವಿಸಬೇಕು. (ಇದೇ ವಿಷಯವನ್ನು “ವೇದಪೀಠವಿರಿಂಚಿಭವ” ಎಂಬ ೭ನೇ ಪದ್ಯದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರಮಾಡಿರುತ್ತೇವೆ.) ಭಾರತಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ನಾರಾಯಣಾದಿಗಳಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಮಾತ್ರ ಹೇಳಿರುವುದೇ ಹೊರತು, ಏತಕ್ಕೆ ಮಾಡಬೇಕು? ಅದರ ಪ್ರಯೋಜನವೇನು? ಎಂಬ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಹೇಳಲಿಲ್ಲ. ನಿರ್ಣಯಾಚಾರ್ಯರು ಆ ಭಾಗವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಸೂಚಿಸಿರುವರು. ಅದು ಹೇಗೆಂದರೆ:- ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಒಬ್ಬರಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾದರೆ ಅವರ ಮಹಾತ್ಮ್ಯಜ್ಞಾನವು ಅವಶ್ಯಕವು. ಆದುದರಿಂದ ದಾಸರಾಯರು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕಂಡಿರುವ ದೇವತೆಗಳ ಮಹಿಮೆಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ, ಆ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಆಗುವ ಫಲವನ್ನೂ ತೋರಿಸಿ, ಶ್ರವಣಪಠನಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ಜನರಿಗೆ ಶ್ರದ್ಧೆಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ತಾವೂ ಆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ ಮಂಗಳಾಚರಣ ಸಂಧಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿರುವರು. ಅದರಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಪದ್ಯದಿಂದ ತಮ್ಮ ಇಷ್ಟ ದೈವವೂ, ಕುಲದೈವವೂ, ಉಪಾಸ್ಯಮೂರ್ತಿಯೂ ಆದ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀನರಸಿಂಹ ದೇವರನ್ನೂ, ಈ ಗ್ರಂಥಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೂ, ಸರ್ವೇಷ್ಟದೇವತೆಯೂ ಆದ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣ ದೇವರನ್ನೂ ಸಹಾ ಒಂದೇ ಪದ್ಯದಿಂದ ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಶ್ರೀರಮಣಿ ಕರಕಮಲಪೂಜಿತ
ಚಾರುಚರಣ ಸರೋಜ ಬ್ರಹ್ಮ ಸ
ಮೀರ ವಾಣಿ ಫಣೀಂದ್ರ ವೀಂದ್ರ ಭವೇಂದ್ರ ಮುಖ ವಿನುತ||
ನೀರಜಭವಾಂಡೋದಯಸ್ಥಿತಿ
ಕಾರಣನೆ ಕೈವಲ್ಯದಾಯಕ
ನಾರಸಿಂಹನೆ ನಮಿಪೆ ಕರುಣಿಪುದಮಗೆ ಮಂಗಳವ|| 1 || ಸಂಧಿಸೂಚನೆ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಶ್ರೀರಮಣಿ ಕರಕಮಲಪೂಜಿತ ಚಾರುಚರಣ ಸರೋಜ ಶ್ರೀರಮಾದೇವಿಯೆಂಬ, ರಮಣಿ=ಸ್ತ್ರೀಯ, ಕರ = ಕೈಗಳೆಂಬ, ಕಮಲ=ಕಮಲಗಳಿಂದ, ಪೂಜಿತ=ಪೂಜಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ಚಾರು=ಮನೋಹರಗಳಾದ, ಚರಣಪಾದಗಳೆಂಬ, ಸರೋಜಕಮಲಗಳುಳ್ಳ,

“ಬ್ರಹ್ಮಸಮೀರವಾಣಿಫಣೀಂದ್ರವೀಂದ್ರಭವೇಂದ್ರಮುಖವಿನುತ! ಬ್ರಹ್ಮ=ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ಸಮೀರವಾಯುದೇವರು, ವಾಣಿಸರಸ್ವತೀ (ಭಾರತಿಯರು), ಫಣೀಂದ್ರ=ಸರ್ಪಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಶೇಷದೇವರು, ವೀಂದ್ರ=ಪಕ್ಷಿಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಗರುಡದೇವರು, ಭವ=ರುದ್ರದೇವರು, ಇಂದ್ರಮುಖ=ಇಂದ್ರದೇವರೇ ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳಿಂದ, ವಿನುತ=ನಮಸ್ಕಾರಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟ, “ನೀರಜಭವಾಂಡೋದಯ ಸ್ಥಿತಿಕಾರಣನಿ ನೀರಜಭವಾಂಡ=ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದ, ಉದಯ=ಸೃಷ್ಟಿಗೂ, ಸ್ಥಿತಿ=ಸಂರಕ್ಷಣೆಗೂ, ಕಾರಣನಿ=ಕಾರಣಭೂತನಾದ, “ಕೈವಲ್ಯದಾಯಕ” ಕೈವಲ್ಯ=ಕೇವಲ ನಾಮಕನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನೊಬ್ಬನೇ ಉಳಿಯುವ ಪ್ರಳಯವನ್ನು, ದಾಯಕ=ಕೊಡುವ, ನಾರಸಿಂಹನೆ! ಸ್ಥಂಭದಿಂದ ಅವತರಿಸಿದ ಲಕ್ಷ್ಮೀನರಸಿಂಹ, ಮತ್ತೂ ದೋಷರಹಿತರಾದ ಮುಕ್ತರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಎಂದರೆ, ಮುಕ್ತರಿಗೆ ಆಶ್ರಯಭೂತನಾಗಿ ಇರುವುದರಿಂದ ನಾರಸಿಂಹ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನೇ! (ನಾನು ನಿನಗೆ) ನಮಿಪೆ = ನಮಸ್ಕಾರಮಾಡುವೆನು; ಎಮಗೆ= ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಶ್ರವಣಪಠನಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವವರು ಮತ್ತೂ ನಮ್ಮ ಶಿಷ್ಯರು ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಮಂಗಳವ=ನಿರ್ವಿಘ್ನಪರಿಸಮಾಪ್ತಾದಿ ಮಂಗಳವನ್ನೂ, ಮತ್ತೂ ಶ್ರವಣಪಠನಾದಿಗಳಿಂದ ಮುಕ್ತಿರೂಪವಾದ ಮಂಗಳಕ್ಕೆ ಸಾಧನವನ್ನೂ ಕರುಣಿಪುದು = ದಯಪಾಲಿಸಬೇಕು.

ತಾತ್ಪರ್ಯಾರ್ಥ:- ಎಲೈ ನಾರಸಿಂಹ! ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣ! ನೀನು ಈ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದ ಸೃಷ್ಟಿ, ಸ್ಥಿತಿ, ಸಂಹಾರಗಳಿಗೆ ಕಾರಣನಾಗಿರುವೆ; ಮತ್ತೂ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡುವವನೂ ನೀನೇ ಆಗಿರುವೆ; ಸಾಕ್ಷಾತ್ಪಕ್ಷಿ ದೇವಿಯರೇ ನಿನಗೆ ಸತಿಯೆನಿಸುವರು; ಬ್ರಹ್ಮರುದ್ರಾದಿ ಸಕಲ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ವಂದ್ಯನು; ಇಂತಹ ನಿನ್ನನ್ನು ನಮಸ್ಕರಿಸುವೆನು. ನನಗೂ ನಮ್ಮ ಶಿಷ್ಯವರ್ಗದವರಿಗೂ ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಶ್ರವಣಪಠನಮಾಡುವವರಿಗೂ ಮಂಗಳ ರೂಪವಾದ ಮುಕ್ತಿ ಸುಖಸಾಧನವನ್ನು ಮಾಡಿಸು.

ವಿಶೇಷಾರ್ಥ:- ಗ್ರಂಥಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಮಂಗಳಾಚರಣಾದಿಗಳು ಮಾಡಬೇಕಾದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಅರ್ಹರಾದ ದೇವತೆಗಳು ಎರಡು ವಿಧ. ಗ್ರಂಥಪ್ರತಿಪಾದ್ಯದೇವತೆ, ಇಷ್ಟದೇವತೆ. ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯಗ್ರಂಥಾದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಮಾಡಬೇಕಾದರೆ ಸೂರ್ಯಾದಿ ನವಗ್ರಹ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಿ ಗ್ರಂಥಾರಂಭವನ್ನು ಮಾಡುವರು. ಅದರಂತೆಯೇ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನೇ ಈ ಗ್ರಂಥ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದುದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ, ನಾರಸಿಂಹನೆ ನಮಿಪೆ ಎಂದು. ನಾರಸಿಂಹನೆ ಎಂಬ ಸಂ-ಬುದ್ಧಿ ಬಲದಿಂದ ನಿನ್ನನ್ನು ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ನಮಿಪೆ ಎಂಬ ಉತ್ತಮಪುರುಷಕ್ಕಿಯಾಪದದ ಬಲದಿಂದ ನಾನು ಎಂಬ ಕರ್ತೃಪದವನ್ನೂ ಅಧ್ಯಾಹಾರ-ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಎಲೈ ನಾರಸಿಂಹ! ನಾನು ನಿನ್ನನ್ನು ನಮಸ್ಕರಿಸುವೆನು ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಆದರೆ ಈ ಗ್ರಂಥ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನೇ ಆಗಿರುವನು. ಭಾಗವತ ಸಪ್ತಮಸ್ಕಂಧದಂತೆ ನರಸಿಂಹಾವತಾರದ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನೇ ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಿಲ್ಲ. ಮತ್ತೂ ನರಸಿಂಹಾವತಾರದ ರೂಪವು ಸರ್ವೇಷ್ಟದೇವತೆ ಎಂದು ಹೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡುವುದಿಲ್ಲ. ಕೆಲವರು ರಾಮ ರೂಪವನ್ನೂ, ಕೆಲವರು ಕೃಷ್ಣಾದಿ ರೂಪಗಳನ್ನೂ ಇಷ್ಟ ದೇವತೆಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಉಪಾಸನಾ ಮಾಡುವರು. ಹೀಗಿರಲು ದಾಸರಾಯರು ಈ ಗ್ರಂಥ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರೂಪವೂ ಅಲ್ಲದ, ಸರ್ವೇಷ್ಟದೇವತೆಯೂ ಅಲ್ಲದ ನರಸಿಂಹ ರೂಪವನ್ನು ಏತಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ನಮಸ್ಕರಿಸಿರುವರು ಎಂದರೆ, ಶ್ರೀಮಜ್ಜಗನ್ನಾಥ ದಾಸರಾಯರವರ ಕುಲದೈವವೂ ಇಷ್ಟದೈವವೂ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀನೃಸಿಂಹ ರೂಪವು. ಮತ್ತೂ ದಾಸರಾಯರ ಉಪಾಸ್ಯಮೂರ್ತಿಯೂ ನರಸಿಂಹರೂಪವೇ “ಬಿಂಬರೂಪೋಪಾಸನಂ ಚಕಾರ್ಯಂ ಸದ್ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕಂ” ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣಬಲದಿಂದ ಆ ರೂಪಕ್ಕೆ ನಮಸ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಿರುವರು. ಮತ್ತೂ ನರಸಿಂಹ ರೂಪವು ಅನಿಷ್ಟನಿವೃತ್ತಿಪೂರ್ವಕ ಇಷ್ಟಪ್ರಾಪ್ತಿ ಮಾಡುವ ರೂಪವು. ಆ ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ನರಸಿಂಹ ರೂಪಕ್ಕೆ ನಮಸ್ಕಾರವು ಮೊದಲು ಅವಶ್ಯವಾಗಿದ್ದಿತು. ಈ ಗ್ರಂಥ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೂ ಸರ್ವೇಷ್ಟದೇವತೆಯೂ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನು. ಆದುದರಿಂದ ಎರಡು ರೂಪಕ್ಕೂ ಒಂದೇ ಸಲ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಯದ್ಯಪಿ ಮೂಲರೂಪಕ್ಕೂ ರಾಮ ಕೃಷ್ಣಾದಿ ಅವತಾರ ರೂಪಗಳಿಗೂ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಭೇದವಿಲ್ಲ. ಭೇದವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಇದು ರಾಮ, ಇದು ಕೃಷ್ಣ, ಇದು ಮತ್ಸ್ಯ ಮುಂತಾದ ಹೆಸರು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುವುದೆಂದರೆ “ನಹಿವಿಕೃತಂ ತ್ಯಜಂತಿಕನಕಸ್ಯತದಾತ್ಮತಯಾ” ಎಂಬ ಶೃತಿಗೀತಾವಾಕ್ಯದಿಂದ ಒಂದೇ ವಿಧವಾದ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಚಿನ್ನದಿಂದ ಸರಿಗೆ, ವಂಕಿ, ಕಡಗ, ಮೊದಲಾದ ಒಡವೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದರೆ ಅವುಗಳ ರೂಪಭೇದಗಳಿಂದಲೂ, ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಸ್ಥಳಭೇದದಿಂದಲೂ ಹೆಸರು ಭೇದವೇ ಹೊರತು ಚಿನ್ನದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಭೇದವಿಲ್ಲವೋ ಹಾಗೆಯೇ ಮತ್ಸ್ಯ ಕೂರ್ಮಾದಿ ರೂಪಭೇದಗಳಿಂದ ನಾಮಮಾತ್ರ ಭೇದವೇ ಹೊರತು ಗುಣಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ಯಾವ ಭೇದವೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಜನರು ಭಗವದ್ರೂಪಗಳನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಎಲ್ಲಾ ರೂಪಗಳನ್ನು ಉಪಾಸನಾ ಮಾಡುವ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲ.

“ತತ್ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಗ್ರೀವ ನಾರಸಿಂಹ, ವರಾಹಕಾಃ ||
ಭಾರ್ಗವಶ್ವದುರಾಚಾರ್ಯನೈವಸೇವ್ಯಾಃ ಕಥಂಚನ ||
ಏತನ್ಮಂತ್ರೋಪಾಸಕಾಯ ಯದಿಸ್ಯುಃ ಪರದಾರಿಣಃ ||
ಮಂತ್ರಕ್ಷೋಭೋಭವೇತ್ತೇಷಾಂ ತತ್ಪಾಲೇಷು ಪಿಶಾಚಕಾಃ ||

ವಿಲಂಬೇನಾಪಕಾರೋಪಿ ಜಾಯತೆ ನಾತ್ರಸಂಶಯಃ ||
ರಾಮಗೋಪಾಲಕೃಷ್ಣಾದ್ಯಾ ಹರಿದಾಮೋದರಾಚ್ಯುತಾಃ ||
ಮತ್ಸ್ಯವಾಮನಕೂರ್ಮಾದ್ಯಾಃ ಸರ್ವೇಸ್ಯಃ ಸೌಮ್ಯಮೂರ್ತಯಃ ||
ನಕುಪ್ಸಂತಿದುರಾಚಾರ್ಯಃ ಸದಾಚಾರ್ಯಃ ಫಲಾಧಿಕಾಃ ||”

ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಷ್ಣುರಹಸ್ಯದ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಹಯಗ್ರೀವ, ನರಸಿಂಹ, ವರಾಹಾದಿ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಉಪಾಸನಾ ಮಾಡುವವರು ಕೇವಲ ಆಚಾರ ಶೀಲರಾಗಿರಬೇಕು. ದುರಾಚಾರ ಉಳ್ಳವರು ಈ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಲೇಬಾರದು. ಒಂದುವೇಳೆ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ನರಸಿಂಹಾದಿಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಜಪಿಸುವವರು ಪರಸ್ತ್ರೀಲೋಲುಪರಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಪಿಶಾಚರಂತೆ ಆಗುವರು. ಹುಚ್ಚು ಹಿಡಿಯುವುದು. ಕಾಲ ವಿಳಂಬದಿಂದ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಾದ ಅನರ್ಥವೂ ಸಂಭವಿಸಬಹುದು. ರಾಮ, ಗೋಪಾಲಕೃಷ್ಣ, ವಾಮನಾದಿ ರೂಪಗಳು ಸೌಮ್ಯ ಮೂರ್ತಿಗಳು ದುರಾಚಾರದಿಂದ ಜಪಿಸಿದರೂ ಕೋಪಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಆಚಾರದಿಂದ ಫಲ ಹೆಚ್ಚಾಗುವುದು. ಆದುದರಿಂದ ಈ ರೂಪಗಳನ್ನು ಯಾರು ಬೇಕಾದರೂ ಉಪಾಸನಾ ಮಾಡಬಹುದೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತವಾಗುವುದು. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಅಧಿಕಾರ ಭೇದದಿಂದ ಇಷ್ಟ ದೇವತೆಗಳು ಭೇದಿಸುವುದು ಸಹಜವೇ ಆಗಿರುವುದು. ಮೂಲರೂಪೋಪಾಸನೆ ಅಂದರೆ: “ನಾರಾಯಣಾಯ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಗುಣಾರಣವಾಯ” “ಧ್ಯೇಯಸ್ವದಾ ಸವಿತ್ರಮಂಡಲ ಮಧ್ಯವರ್ತಿಲೇ” ಇಂತಹ ಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ಮೂಲ ರೂಪೋಪಾಸನೆಗೆ ನಿರ್ಬಂಧಗಳೇನೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಭಾರತಾದಿಗಳಲ್ಲಿ “ನಾರಾಯಣಂ ಸುರಗುರುಂ” “ಪರಂಧೀಮಹಿ” ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಮಂಗಳಾಚರಣವನ್ನು ಮಾಡಿರುವರು.

ಇಲ್ಲಿ ದಾಸರಾಯರ ಇಷ್ಟದೇವತೆಯೂ ಉಪಾಸನಾಮೂರ್ತಿಯೂ ನರಸಿಂಹ ದೇವರೆ. ಗ್ರಂಥ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೂ ಸರ್ವೇಷ್ಟ ದೇವತೆಯೂ ನಾರಾಯಣನು. ಇವೆರಡು ರೂಪಗಳಿಗೂ ಒಂದೇ ಪದ್ಯದಿಂದ ನಮಸ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ “ನಾರಸಿಂಹನೆ” ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿರುವರು. ಹಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ “ನರಸಿಂಹ” ಎಂದು ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ನರಸಿಂಹ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಮೂಲರೂಪಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸುವ ಹಾಗೆ ಅರ್ಥಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ನಾರಸಿಂಹ ಎಂಬ ಪದದ ಅರ್ಥವು ಮೂಲ ರೂಪಕ್ಕೂ ಅವತಾರ ರೂಪಕ್ಕೂ ಸಹ ಅನ್ವಯಿಸುವುದು. ನರಸಂಬಂಧವಾದ ಶರೀರದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸಿಂಹರೂಪವಾದುದರಿಂದ ನಾರಸಿಂಹನೆಂದು ಅವತಾರ ರೂಪಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವಾಗುವುದು. ಮೂಲರೂಪಕ್ಕೂ ಸರಿಹೋಗುತ್ತದೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ:- ಅರಾಃ ಎಂದರೆ ದೋಷಗಳು ಅದಿಲ್ಲದವರು ನಾರಾಃ ಅಂದರೆ ಮುಕ್ತರೆಂದರ್ಥ; ಅವರಿಗೆ ಸಿಂಹನೆಂದರೆ ಶ್ರೇಷ್ಠನು. ಮುಕ್ತರಿಂದ ವಂದ್ಯನು; ಮುಕ್ತರಿಗೆ ಆಶ್ರಯನು ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಅಥವಾ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ನಾರ=ದೋಷರಹಿತನು. ಸಿಂಹನೆಂದರೆ ರಮಾ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಸಕಲ ದೇವತೆಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮನೆಂದರ್ಥ.

ಹೇಗೆಂದರೆ:- ಸಿಂಹ ಶಬ್ದವನ್ನು ಅರ್ಥಾತ್ ಅದರ ಪರ್ಯಾಯ ಪದವಾದ ಮೃಗೇಂದ್ರ ಪದವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ “ಮೃಗಯಂತೀತಿ ಮೃಗಾಃ” ಎಂಬ ನಿರ್ವಚನದಿಂದ ಭಗವದ್ಗುಣ, ನಾಮರೂಪಗಳನ್ನು ಪಾರಗಾಣದೆ ಹುಡುಕುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ, ಮೃಗಾಃ ಅಂದರೆ, ರಮಾ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳು. “ಯೋಮೃಗ್ಯತೆ ಹಸ್ತಗೃಹೀತಪದ್ಯಯಾ” “ತಮೇವ ತತ್ಪಾಶ್ರಯ ಭೃತ್ಯವತ್ಸಲಂ ಮುಮುಕ್ಷುಭಿರ್ಮೃಗ್ಯ ಪದಾಬ್ಜ ಪದ್ಧತಿಂ||” ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಗವತ ವಾಕ್ಯಗಳೇ ಇದಕ್ಕೆ ಆಧಾರಗಳಾಗಿರುವುವು. ಮೃಗಾಣಾಮಿಂದ್ರಃ ಮೃಗೇಂದ್ರಃ ಅಂದರೆ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ರಮಾ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿವಂದ್ಯತ್ವವು ಸಿದ್ಧಿಸುವುದು.

“ನಾರಶ್ಚಾಸೌ ಸಿಂಹಶ್ಚನಾರಸಿಂಹಃ” ನಿರ್ದೋಷನೂ, ರಮಾಬ್ರಹ್ಮಾದಿವಂದ್ಯನೂ ಆದುದರಿಂದ ನಾರಸಿಂಹನೆಂದು ಹೆಸರು. ಅಥವಾ ನಾರಂ ದದಾತೀನಾರಃ, ನಾರ ಎಂದರೆ ನಿರ್ದೋಷವಾದ ವೈಕುಂಠಲೋಕವು; ಭಕ್ತರಿಗೆ ಅದನ್ನು ಕೊಡುವವನಾದುದರಿಂದ ನಾರ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇಲ್ಲಿ ನಾರಂ ದದಾತೀತಿ ನಾರದಃ ಆಗಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ನಾರಂದದಾತೀತಿ ನಾರಃ ಹೇಗಾಯಿತು ಅಂದರೆ:- ಸುಧಾಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ವೈಕುಂಠ ಶಬ್ದವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನ ಪರವಾಗಿ ಅರ್ಥಮಾಡುವಾಗ ವೈಕುಂಠದದಾತೀತಿ ವೈಕುಂಠಃ, ವೈಕುಂಠವನ್ನು ಕೊಡುವವನಾದುದರಿಂದ ವೈಕುಂಠನೆಂದು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಹೆಸರು ಎಂದು ನಿರ್ವಚನ ಮಾಡಿ, ಅದಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಿರುವರು. ಹೇಗೆಂದರೆ ವೈಕುಂಠವನ್ನು ಕೊಡುವವನೇ ವೈಕುಂಠನಾದರೆ ಘಟವನ್ನು ಕೊಡುವವನೂ ಘಟವಾಗಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದರೆ, ‘ಪ್ರಯೋಗೇಸತಿ ನಿಮಿತ್ತಾನುಸರಣಂ; ನತುನಿಮಿತ್ತೇಸತಿ ಪ್ರಯೋಗಾನುಸರಣಂ, ಪ್ರಯೋಗವಿದ್ದರೆ ನಿಮಿತ್ತವನ್ನನುಸರಿಸಿ ಹೊಸ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಮಾಡಬಾರದು. ಹೇಗೆಂದರೆ ಯಾವನಾದರೊಬ್ಬನು ಮೊಸರು ಸೌದೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಮಾರಲಿಕ್ಕೆ ತಂದಿದ್ದರೆ, ಅವನ ಹೆಸರು ಮೊದಲಾದವು ತಿಳಿಯದವನು ಅವನನ್ನು ಕರೆಯಬೇಕಾದರೆ ಯೇ ಮೊಸರು! ಸೌದೆ! ಎಂದು ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಹೀಗೆ ಕರೆಯಬಹುದೇ, ಅವನೇ ಸೌದೆಯೇ? ಅವನೆ ಮೊಸರೇ? ಎಂದು ಯಾರಾದರೂ ಕೇಳಿದರೆ ಅವನ ಹೆಸರು ನನಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಅವನು ಮೊಸರು, ಸೌದೆ ಕೊಡುವವನಾದುದರಿಂದ ಅವನನ್ನು ಹಾಗೆ ಕರೆದನೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಇದಕ್ಕೇನೇ ಪ್ರಯೋಗವಿದ್ದರೆ ನಿಮಿತ್ತವನ್ನನುಸರಿಸ ಬೇಕೆಂದರ್ಥ. ಈ ನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಮೊಸರು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು

ಬಾರೋ ಎಂದರೆ ಗೋಪಾಲನನ್ನು ಕರತಂದರೆ ಅಸಂಬಂಧವಾಗುವುದು. ಆದುದರಿಂದ ನಿಮಿತ್ತವಿದೆಯೆಂದು ಹೊಸ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಮಾಡಬಾರದೆಂದು ಸುಧಾ ಪಂಗಿಗೆ ಅರ್ಥವು. ಪ್ರಕೃತ ಅದೇ ಭಾವನೆಯಿಂದ ನಾರ(ವೈಕುಂಠ)ವನ್ನೇ ಕೊಡುವವನಾದುದರಿಂದ ನಾರನೆಂದು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಹೆಸರು. ಸಿಂಹ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಮೊದಲಿನಂತೆಯೇ ಅರ್ಥ. ಆದುದರಿಂದ ನಾರಸಿಂಹ ಶಬ್ದವು ಮೂಲರೂಪಕ್ಕೆ ಸಮಂಜಸವಾಗುವುದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಇದಲ್ಲದೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಅವತಾರ ರೂಪವೆಂದೇ ಏಕೆ ಇರಕೂಡದು? ಮೂಲರೂಪವೇ ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೆಂಬ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಏಕೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದರೆ:-

ಅವರು ಆ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವ “ನೀರಜಭವಾಂಡೋದಯ ಸ್ಥಿತಿ ಕಾರಣನೇ” ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಶೇಷಣಗಳು ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಮೂಲರೂಪವನ್ನೇ ನಮಸ್ಕರಿಸಿದುದೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಹೇಗೆಂದರೆ, ಅವತಾರ ರೂಪಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದ ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದಿ ಕರ್ತೃತ್ವವು ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲವು. ಇದೇ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಭಾಗವತ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಹಸ್ತಿನಾವತಿಯಿಂದ ದ್ವಾರಕಾವತಿಗೆ ಹೋಗುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ “ಅಶ್ವಯಂತ್ರಾಶಿಷಃ ಸತ್ಯಾಸ್ತತ್ರತ್ತ ದ್ವಿಜೇರಿತಾಃ|| ನಾನು ರೂಪಾನುರೂಪಾಶ್ಚ ನಿರ್ಗುಣಸ್ಯಗುಣಾತ್ಮನಃ||” ಇದರ ತಾತ್ಪರ್ಯವೇನೆಂದರೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಆಶೀರ್ವಚನ ರೂಪಗಳಾದ ಸ್ತೋತ್ರಗಳು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಕಿವಿಗಳಲ್ಲಿ ಬೀಳುತ್ತಿದ್ದವು. ದುಷ್ಟರನ್ನು ಸಂಹರಿಸು! ಸಾಧುಗಳನ್ನು ಪಾಲಿಸು! ಎಂಬೀ ಮೊದಲಾದ ಆಶೀರ್ವಚನಗಳು ನಿರ್ಗುಣನಾದ ಅಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದ ಹೊರಭಾಗದಲ್ಲಿ ವೈಕುಂಠವಾಸಿಯಾಗಿ ಸತ್ವಾದಿಗುಣಪ್ರವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಉದಾಶೀನತೆಯನ್ನವಲಂಬಿಸಿದ ಮೂಲರೂಪಕ್ಕೆ ನಾಮರೂಪವಾಗಿತ್ತು. ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದಿ ಕಾರ್ಯವನ್ನೇ ಆಗಲಿ, ದುಷ್ಟನಿಗ್ರಹ ಶಿಷ್ಟಪಾಲನಾದಿ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನಾಗಲಿ ಮಾಡಬೇಕಾದರೆ ಇಂತಹ ರೂಪದಿಂದಲೇ ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುವನೆಂದು ಅವನ ಸಂಕಲ್ಪವಿರುವುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಅನ್ಯಥಾಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಒಂದಾವರ್ತಿ ಹುಬ್ಬುಹಾರಿಸೋಣಮಾತ್ರದಿಂದ ಸಕಲ ಜಗತ್ತನ್ನೂ ನಾಶಮಾಡುವಶಕ್ತಿ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಇದ್ದರೂ ಕೂಡ, ರಾಮಾವತಾರ ಮಾಡಿ ರಾವಣನ ಸಂಹಾರ ಮಾಡುವೆನೆಂತಲೂ, ಕೃಷ್ಣಾವತಾರದಿಂದಲೇ ಕಂಸಾದಿ ನಿಗ್ರಹ ಮಾಡುವೆನೆಂದೂ ಅವನ ಸಂಕಲ್ಪವು. ಅನ್ಯಥಾಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದ ಒಳಗಿನ ಅವತಾರರೂಪಾದಿಗಳು ಸತ್ವಾದಿ ಗುಣವನ್ನು ಉಪಾದಾನಶ್ಚೇನ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ದುಷ್ಟನಿಗ್ರಹಾದಿ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ರೂಪಗಳಾದುದರಿಂದ ಈ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಆಶೀರ್ವಚನವು ಕೃಷ್ಣಾದಿರೂಪಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿದ್ದಿತು. ಎಂದು ಭಾಗವತ ಶ್ಲೋಕದ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಇದರಂತೆಯೇ ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪುವನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ, ಪ್ರಹ್ಲಾದನನ್ನು ಉದ್ಧಾರ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಅವತರಿಸಿದ ನಾರಸಿಂಹರೂಪವು ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದ ಸೃಷ್ಟಿಸ್ಥಿತ್ಯಾದಿ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಅನುರೂಪಗಳಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಆದುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ದಾಸರಾಯರು ಹೇಳಿರುವ ನೀರಜಭವಾಂಡೋದಯಾದಿ ವಿಶೇಷಣಗಳು ಮೂಲರೂಪವನ್ನೇ ಹೇಳುವವಾದುದರಿಂದ ದಾಸರಾಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು, ಮೂಲರೂಪವನ್ನೂ ಅವತಾರರೂಪವನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿದರೆಂದು ಈ ಪದ್ಯದಿಂದಲೇ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವುದು. “ನಮಿಪೆ” (ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡುವೆನು) ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ನಮಸ್ಕಾರರೂಪವಾದ ಕರ್ತೃತ್ವ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯಕೊಟ್ಟಿರುವರು. “ಅಥಾತೋ ಬ್ರಹ್ಮಜಿಜ್ಞಾಸಾ”, “ಸತ್ಯಂಪರಂಧೀಮಹಿ”, “ಭರ್ಗೋದೇವಸ್ಯಧೀಮಹಿ” ಇತ್ಯಾದಿ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ, ಭಾಗವತ, ಗಾಯತ್ರಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಧ್ಯಾನವೇ ಮುಕ್ತಿಸಾಧನವೆಂದು ಮಂಗಳಾಚರಣದಲ್ಲಿ ಧ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಮಹಿಮೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವರು. ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹಾಗೆ ಹೇಳದೆ ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತೇನೆಂದು ನಮನಕ್ರಿಯಾಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ಕೊಡಲು ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ, ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಭೇದದಿಂದ ಕರ್ಮಭೇದಗಳಾಗುವುವು. ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ, ಭಾಗವತಾದಿಗಳಿಗೆ ಮುಖ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳು ದೇವತೆಗಳೆಂದು ಸೂಚಿಸಿರುವರು. ಭಾಗವತದಲ್ಲಿ “ನಿರ್ಮತ್ತರಾಣಾಂ ಸತಾಂವೇದ್ಯಂ” ಎಂದು ಅಧಿಕಾರಿಯನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ ತನಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮರಲ್ಲಿ ಮಾತ್ಸರ್ಯ(ಹೊಟ್ಟೆಕಿಚ್ಚು)ವಿಲ್ಲವರಾರೋ ಅವರೇ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೆಂದು ಹೇಳಿದುದರಿಂದ, ಸ್ವರೂಪ ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದವರು, ಸ್ತೋತ್ರಮರು, ಸ್ವಾಪರರೆಂದು ಕಾಣಲಾರದಾದುದರಿಂದಲೂ, ಆ ಸ್ವರೂಪ ಜ್ಞಾನವು, ದೇವಾಂಶರಿಗೇ ಹೊರತು, ಸಾಮಾನ್ಯ ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲವಾದ ಕಾರಣ, ದೇವತೆಗಳು ಅಥವಾ ದೇವಾಂಶಸಂಭೂತರಾದ ಮನುಷ್ಯೋತ್ತಮರೇ ಇದಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಆದುದರಿಂದ ಭಾಗವತಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಧ್ಯಾನವು ಉತ್ತಮಾಧಿಕಾರಿಗಳಾದ ಜ್ಞಾನಯೋಗಿಗಳಿಗೂ, ಭಕ್ತಿಯೋಗಿಗಳಿಗೂ, ಸಾಧ್ಯವಾದುದೇ ಹೊರತು, ಸಾಮಾನ್ಯಕರ್ಮಯೋಗಿಗಳಾದ ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ “ಕರ್ಮಣಾ ಜ್ಞಾನಮಾತನೋತಿ” “ಕರ್ಮಣೈವಹಿ ಸಂಸಿದ್ಧಿಮಾಸ್ಥಿತಾ ಜನಕಾದಯಃ|| ಕುರುಕರ್ಮೈವಕೌಂತೇಯ” ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂಚಿಸಿ ತದನಂತರ ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ಭಕ್ತಿಹೆಚ್ಚಿ, ಭಗವಂತಹಿಮೆಯನ್ನು ತಿಳಿದು ಆಮೇಲೆ ಧ್ಯಾನಮಾಡಲರ್ಹರಾಗುವರೆಂದು ಸೂಚಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ “ನಮಿಪೆ” ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಮಾಡಿರುವರು. ನಮಸ್ಕಾರವೂ ಕೂಡ ಧ್ಯಾನವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಆಗುವಂತಿಲ್ಲ. ಹೇಗೆಂದರೆ, ನಮಸ್ಕಾರವೆಂದರೆ ಸುಮ್ಮನೆ ಕೈಮುಗಿಯುವುದೂ, ಅಡ್ಡಬೀಳುವುದೂ ಅಲ್ಲ. ಸಾಷ್ಟಾಂಗ ಪ್ರಣಾಮವೇ ನಮಸ್ಕಾರವು. ಸಾಷ್ಟಾಂಗವೆಂದರೆ “ಉರಸಾಶಿರಸಾದ್ಯಷ್ಟಾ ಮನಸಾ ವಚಸಾತಥಾ|| ಪದ್ಭ್ಯಾಂ ಕರಾಭ್ಯಾಂ ಜಾನುಭ್ಯಾಂ ಪ್ರಣಾಮೋಷ್ಟಾಂಗ ಈರಿತಃ”|| ಎದೆಯನ್ನು, ಶಿರಸ್ಸನ್ನು, ಪಾದಗಳನ್ನು ಕೈಗಳನ್ನು, ಮೊಣಕಾಲುಗಳನ್ನು ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಊರಿಕೊಂಡು, ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡುತ್ತಾ, ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾ, ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುತ್ತಾ ಮಾಡುವ ನಮಸ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಸಾಷ್ಟಾಂಗವೆಂದು ಹೆಸರು. ಮನುಷ್ಯೋತ್ತಮರಿಗೆ ಇದೇ ಮುಕ್ತಿಸಾಧನವು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರ ವಾಕ್ಯ:-

ಏಕೋಪಿ ಕೃಷ್ಣಸ್ಯ ಸಕೃತ್ಪ್ರಣಾಮೋ ದಶಾಶ್ವ
ಮೇಧಾವಭೃತೇನತುಲ್ಯಃ ||
ದಶಾಶ್ವಮೇಧೀ ಪುನರೇತಿ ಜನ್ಮ ಕೃಷ್ಣಪ್ರಣಾಮೋ
ನಪುನರ್ಭವಾಯ ||

ಇದರ ಅರ್ಥ:- ಒಂದು ನಮಸ್ಕಾರವನ್ನಾದರೂ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿ ಸಾಷ್ಟಾಂಗ ವಿಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಮಾಡಿದರೆ, ಹತ್ತು ಅಶ್ವಮೇಧಯಾಗಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಅವಭೃತಸ್ನಾನ ಮಾಡಿದವನಿಗೆ ಯಾವ ಫಲ ಬರುವುದೋ ಆ ಫಲ ಬರುವುದು ಆದರೆ ಹತ್ತು ಅಶ್ವಮೇಧಯಾಗ ಮಾಡಿದವನು ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಪುಣ್ಯ ಕ್ಷೀಣವಾಗುವವರೆವಿಗೂ ಇದ್ದು ಪುನಃ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವನು. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿದವನು ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದು, ದಶಾಶ್ವಮೇದಿಯು ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಅನುಭವಿಸುವ ಸುಖವನ್ನು ಇವನು ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾ ಇರುವನು. ಇವನಿಗೆ ಪುನರ್ಜನ್ಮವಿಲ್ಲವೆಂದು ಈ ಶ್ಲೋಕದರ್ಥವು. ಹೀಗಿರುವುದರಿಂದ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಧ್ಯಾನಾದಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ನಮಸ್ಕಾರಾದಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಭಗವದನುಗ್ರಹವನ್ನು ಪಡೆದು ಪರಮಾತ್ಮನು ಧ್ಯಾನ ಗೋಚರನಾದಮೇಲೆ, ಧ್ಯಾನದಿಂದಲೇ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದೆಂಬ ಭಾವನೆಯಿಂದ ದಾಸರಾಯರು ನಮಿಪೆ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರೆಂದು ಭಾವಿಸಬೇಕು. ಇದರ ಸಾರಾಂಶವೇನೆಂದರೆ, ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಶ್ರವಣ ಪಠನಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಲುಪಕ್ರಮಿಸುವಾಗ, ನಮಸ್ಕಾರಾದಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಭಗವದನುಗ್ರಹ ಪಡೆದು ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ಮುಂದಿನ ಸಂಧಿಗಳನ್ನು ಪಠಿಸುತ್ತಾ ಬಂದರೆ, ಧ್ಯಾನ, ಜ್ಞಾನ ಫಲಿಸುವುದಲ್ಲದೆ, ಮೊದಲೇ ಧ್ಯಾನವು ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲವೆಂದು ಅಭ್ಯಾಸವನ್ನು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಪ್ರಥಮಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಉದ್ದಿಶ್ಯವಾಗಿ “ನಮಿಪೆ” ಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಮಾಡಿದರೆಂದು ಭಾವಿಸಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಈ ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳನ್ನು ಏರಿದವರೇ ಭಾಗವತಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೆಂದು ಸೂಚಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಆಗಲಿ! “ನಾರಸಿಂಹನೇ ನಮಿಪೆ” ಎಂಬಷ್ಟರಿಂದಲೇ ಮಂಗಳಾಚರಣೆಯಾದಂತಾಯಿತು. ಇನ್ನು ಈ ಪದ್ಯದಿಂದ ಪ್ರಯೋಜನವೇನು? ನಾರಸಿಂಹ ಶಬ್ದದಿಂದಲೇ ಭಗವನ್ಮಹಿಮೆ ತಿಳಿದಮೇಲೆ ಮತ್ತೂ ಚರ್ವಿತಚರ್ವಣವೇಕೆಂದರೆ:- ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಧ್ಯಾನಮಾಡಿ ನಮಸ್ಕಾರಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾದರೆ ವಸ್ತುಜ್ಞಾನವು ಬೇಕಾಗುವುದು. ವಾಚ್ಯನೋ ಗೋಚರವಾದ ಭಗವದ್ರೂಪವನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸುವುದೆಂದರೆ ಹೇಗೆ? ಅದಕ್ಕೆ ಆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪಜ್ಞಾನವು ಅವಶ್ಯಕ. ಸ್ವರೂಪಜ್ಞಾನವು ಉಪದೇಶಸಾಧ್ಯವು. ಹೇಗೆಂದರೆ:- ಒಬ್ಬನು ತಾನು ಎಂದೂ ಕಾಣದ ಹೊಸ ವಸ್ತುವೊಂದನ್ನು ಕಂಡರೆ ಅದನ್ನು ತಿಳಿದಿರುವ ಯಾವನನ್ನಾದರೂ ಕೇಳಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುವುದೇ ಹೊರತು ಸ್ವತಃ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ನಾವು ಕಾಣದಿದ್ದರೂ ಅದರ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಯಾರಾದರೂ ಉಪದೇಶಮಾಡಿದರೆ ಆ ಲಕ್ಷಣದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ನಾವು ನೋಡಿದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವರು ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿರುವ ಲಕ್ಷಣದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪದಾರ್ಥವು ಇದು ಎಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಬಹುದು. ಉದಾಹರಣ:-ಹಸುವನ್ನು ನೋಡದಿರುವ ಮಗುವಿಗೆ ಒಂದು ಹಸುವನ್ನು ತೋರಿಸಿ ಇದೇ ಹಸುವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಆ ಮಗುವು ಆ ಹಸುವಿನ ಕೋಡನ್ನೋ, ಅಥವಾ ಕಪ್ಪು, ಕೆಂಪು ಮೊದಲಾದ ಬಣ್ಣವನ್ನೋ ಗುರ್ತಿಸಿ ಅದರ ಮೇಲಿಂದಲೇ ಹಸುವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಿದ್ದರೆ, ಕೋಡುಳ್ಳ ಎಮ್ಮೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನೋ, ಕೆಂಪು, ಕಪ್ಪು ಮೊದಲಾದ ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕುದುರೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನೋ ನೋಡಿ, ಇದು ಹಸುವೆಂದು ನಿರ್ಧಾರಮಾಡುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಹಸುವನ್ನು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಿಂತಲೂ, ಯಾವ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ನಾವು ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿದರೆ ಮಕ್ಕಳಾದರೂ ಇದು ಹಸುವೆಂದು ಗುರ್ತಿಸಬಲ್ಲರೋ ಯಾವ ಲಕ್ಷಣವು ಹಸು ಜಾತಿಯ ಹೊರತು ಮತ್ತೊಂದು ಪಶುವಿನಲ್ಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೋ ಅಂತಹ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಉಪದೇಶಮಾಡಿದರೆ ಮಕ್ಕಳಾದರೂ ಹಸುವನ್ನು ಗುರ್ತಿಸಬಲ್ಲರು.

ಅದಾವುದು, ಅಂತಹ ಉಪದೇಶವೇನೆಂದರೆ:- “ಸಾಕ್ಷಾದಿ ಮಾನ್ ಗೌಃ” ಯಾವ ಪಶುವಿನ ಕಂಠದಲ್ಲಿ ಗಂಗೆ ತೊಗಲೆಂಬ ಚರ್ಮವು ಚೋಲುತ್ತಿರುವುದೋ ಅದೇ ಹಸು ಎಂದು ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿದರೆ ಈ ಲಕ್ಷಣವು ಗೋಜಾತಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಜಾತಿಯ ಪಶುಗಳಿಗೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಯಾವನಾದರೂ ಈ ಗುರ್ತಿನಿಂದಲೇ ಹಸುವನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿಯಬಹುದು. ಇದರಂತೆ ಯಾವ ಲಕ್ಷಣವು ಪರಮಾತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೇ ತೋರಿಸುವುದೋ, ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಮತ್ತಾರಲ್ಲೂ ಯಾವ ಲಕ್ಷಣವು ಇರುವುದಿಲ್ಲವೋ ಅಂತಹ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿದರೆ ಈ ಲಕ್ಷಣಗುಳ್ಳವನು ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಎಂದು ನಿಶ್ಚಯ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬಹುದು. ಆದುದರಿಂದ, ಈಗ ದಾಸರಾಯರು “ಶ್ರೀರಮಣಿ ಕರಕಮಲ ಪೂಜಿತ” ಎಂಬ ಪದ್ಯದಿಂದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ದಾಸರಾಯರು ಪರಮಾತ್ಮನ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಕೇವಲ ತಮ್ಮ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಕಲ್ಪಿಸಿ ಹೇಳಲಿಲ್ಲ. ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸದೇವರು ತಾವು ರಚಿಸಿದ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ ಭಾಗವತಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿ ಕಾರಣತ್ವ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು “ಜನ್ಮಾದ್ಯಸ್ಯಯತಃ” ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದಲೂ “ಜನ್ಮಾದ್ಯಸ್ಯ ಯತೋನ್ವಯಾತ್” ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕದಿಂದಲೂ, ಹೇಳಿರುವರೋ ಅದೇ ಲಕ್ಷಣವನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳಿರುವರು. ಅದೆಂತೆಂದರೆ:-“ನೀರಜಭವಾಂಡೋದಯಸ್ಥಿತಿ ಕಾರಣನೆ ಕೈವಲ್ಯಾಯಕ” ಎಂದು. “ಕೇವಲೋಭಗವಾನ್ವಿಷ್ಟುಃ ಕೈವಲ್ಯಂ ಪರಮಂಪದಂ”|| ಅಂದರೆ ಅನಾದ್ಯಂತ ಕಾಲವಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸ್ವತಂತ್ರನಾಗಿ ತಾನೊಬ್ಬನೇ ಇರುವುದರಿಂದ ಕೇವಲನೆಂದು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಹೆಸರು. ಅವನು ವಾಸ ಮಾಡುವ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಕೈವಲ್ಯವೆಂದು ಹೆಸರು. ಅಂದರೆ ವೈಕುಂಠಲೋಕವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹಾಗೆಯೇ ಪ್ರಳಯದಲ್ಲಿಯೂ ಪರಮಾತ್ಮನೊಬ್ಬನೇ ವಾಸ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಪ್ರಳಯಕ್ಕೂ ಕೂಡ ಕೈವಲ್ಯವೆಂದು ಹೆಸರುಂಟು.

ಇದರಿಂದ ಫಲಿತಾಂಶವೇನೆಂದರೆ:- ನೀರಜಭವಾಂಡೋದಯಸ್ಥಿತಿ ಕಾರಣನೆಂಬ ಪದದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದ ಸೃಷ್ಟಿಗೂ, ಸಂರಕ್ಷಣೆಗೂ ಮಾತ್ರ ಪರಮಾತ್ಮನು ಕಾರಣನೆಂದು ತೋರುವುದು. ಪ್ರಳಯಕ್ಕೂ ಕಾರಣನು ಪರಮಾತ್ಮನೇ. ಆದುದರಿಂದ ಕೈವಲ್ಯದಾಯಕ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಪ್ರಳಯ ಮಾಡತಕ್ಕವನೂ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡುವವನೂ ಪರಮಾತ್ಮನೆಂದು ಹೇಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಒಂದೇ ಕೈವಲ್ಯ ಶಬ್ದವು, ಪ್ರಳಯಕ್ಕೂ ಮುಕ್ತಿಗೂ ಅರ್ಥವಾಗುವುದರಿಂದಲೇ ದಾಸರಾಯರು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಪ್ರಳಯವನ್ನು ಹೇಳಲಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಅಂತು “ಕೈವಲ್ಯದಾಯಕ” ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಎರಡಾವರ್ತಿ ಹೇಳಿ ಅರ್ಥ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಭಾವ. ಅಂತೂ ನೀರಜಭವಾಂಡವೆಂದರೆ, ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ, ಅದರ ಉದಯವೆಂದರೆ-ಸೃಷ್ಟಿ, ಸ್ಥಿತಿ ಎಂದರೆ ರಕ್ಷಣೆ. ನಾಶ(ಪ್ರಳಯ) ಮತ್ತು ಉಪಲಕ್ಷಣದಿಂದ, ನಿಯಮನ, ಜ್ಞಾನ, ಅಜ್ಞಾನ, ಬಂಧ ಮೋಕ್ಷಗಳೆಂಬ ಇವು ಐದನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದಿ ಎಂಟುವಿಧ ಕರ್ತೃತ್ವವೂ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನದೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಅಷ್ಟಕರ್ತೃತ್ವವೇಕೆ ಹೇಳಬೇಕೆಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು “ಉತ್ಪತ್ತಿ, ಸ್ಥಿತಿ ಸಂಹಾರಾನಿಯತಿರ್ಜ್ಞಾನಮಾವೃತಿಃ|| ಬಂಧಮೋಕ್ಷೌಚ ಪುರುಷಾದ್ಯಸ್ಯಾತ್ಸಹರಿರೇಕರಾಟ್” ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು.

ಈ ಆಧಾರದಿಂದಲೇ ಅಷ್ಟಕರ್ತೃತ್ವವು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೇ ಉಂಟೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಬೇಕು. ಹಾಗಾದರೆ ದಾಸರಾಯರು, ಸೃಷ್ಟಿ, ಸ್ಥಿತಿ ಸಂಹಾರಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರವೇ ಹೇಳಿರುವರು. ಅಷ್ಟಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನೇಕೆ ಹೇಳಲಿಲ್ಲವೆಂದರೆ ಮುಖ್ಯವಾದ ಸೃಷ್ಟಿ, ಸ್ಥಿತಿ, ಸಂಹಾರ ಕರ್ತೃತ್ವವು ಪರಮಾತ್ಮನದೆಂದು ಯಾವಾಗ ಸ್ಥಿರಪಡಿಸಿದರೋ ಆಗ ನಿಯಮನಾದಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸ್ವತಃ ಪರಮಾತ್ಮನದೆಂದೇ ಸಿದ್ಧವಾಯಿತೆಂಬ ಭಾವನೆಯಿಂದ ಬಿಟ್ಟಿರುವರು. ಹಾಗಾದರೆ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು ಏಕೆ ಬೇರೆ ಹೇಳಿರುವರೆಂದರೆ, ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಒಂದು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಹೇಳದಿದ್ದರೆ ನಿಯಮನಾದಿಗಳಿಗೆ ಮತ್ಯಾರಾದರೂ ಕಾರಣರು ಬೇರೆ ಇರುವರೋ ಏನೋ ಎಂಬ ಸಂಶಯವು ಬಂದೀತೆಂಬ ಭಾವನೆಯಿಂದ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಅದಂತಿರಲಿ, ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿ ಕಾರಣನು ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಎಂದು ಯಾವ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಹೇಳಬೇಕು? ಎಂದರೆ ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾದರೆ, ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ, ಅನುಮಾನ, ಆಗಮ ಎಂಬ ಮೂರು ಆಧಾರಗಳ ಮೇಲೆ ಮಾಡುವರು. ಈಗ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಕಾಣುವುದು ಜಗತ್ತು. ಇದನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದವನು ಯಾವನೋ ಒಬ್ಬನು ಇರಬೇಕೆಂಬ ಅನುಮಾನ. ತಂದೆತಾಯಿಗಳ ಹೊರತು ಮಕ್ಕಳಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂತಲೂ, ಕಟ್ಟಿದ ಹೊರತು ಮನೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂತಲೂ ನಮ್ಮ ಅನುಭವದಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗಿದೆ. ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನನ್ನೋ, ಮನೆಯನ್ನೋ ನೋಡಿ ಇವನಿಗೆ ತಂದೆ ತಾಯಿಗಳಿರಬೇಕು. ಈ ಮನೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದವನೊಬ್ಬನಿರಬೇಕು ಎಂದು ಅನುಮಾನ ಹುಟ್ಟುವುದು. ಹಾಗೆಯೇ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾದ ಜಗತ್ತನ್ನು ನೋಡಿದರೂ ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನೊಬ್ಬನಿರಬೇಕೆಂದು ಅನುಮಾನ ಹುಟ್ಟುವುದು. ಇದನ್ನು ನಿರ್ಣಯಮಾಡಬೇಕಾದರೆ ಆಪ್ತರ ವಾಕ್ಯ ಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಶ್ರುತಿ ಸ್ಮೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಮಾಣಗಳೇ ಆಪ್ತವಾಕ್ಯಗಳು. ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿ ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಆಗಮಗಳೇ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿರುವುವು. ಅವು ಯಾವುವೆಂದರೆ:- “ಯತೋವಾ ಇಮಾನಿಭೂತಾನಿಜಾಯಂತೆ ಯೇನಜಾತಾನಿ ಜೀವಂತಿಯತ್ರಯಂತ್ರಭಿಸಂವಿಶಂತೀತಿ||” “ಅಹಂಸರ್ವಸೃಪ್ರಭವೋ ಮತ್ತಸ್ಸರ್ವಂ ಪ್ರವರ್ತತೆ ಸ್ವಾಪಾತಾ ತಥೈವಾತ್ತಾ ನಿಖಿಲಸೈಕ ಏವತು||” ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳೇ ಇದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾಗಿರುವುವು. ಹಾಗಾದರೆ ಇದೇ ಆಗಮಗಳಲ್ಲೇ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತರೆಂತಲೂ, ರುದ್ರದೇವರು ಸಂಹಾರಕರ್ತರೆಂತಲೂ ಹೇಳುವುದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಯಾವ ಆಗಮವು ಪ್ರಮಾಣವು? ಯಾವದು ಅಪ್ರಮಾಣವು ಎಂದರೆ ಶ್ರುತಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಲ್ಪ ಭಾಗಗಳು ಮಾತ್ರವೇ ಹಾಗೆ ಹೇಳುವುವು. ಅನೇಕ ಶ್ರುತಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನೇ ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದಿ ಕರ್ತನೆಂದೂ, ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದೂ, ವೇದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದೂ ಹೇಳುವುವು. ಒಂದೆರಡು ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮರುದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಹೇಳುವ ನಿರತಿಶಯವಾದ ಮಹಿಮೆಯು ಆ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನನ್ನೇ ಹೇಳುವುದೇ ಹೊರ್ತು ಪರಮಾತ್ಮನ ನಾಭಿಕಮಲದಿಂದ ಜನಿಸಿದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರನ್ನಾಗಲಿ, ಅಥವಾ ಆತನ ಹುಟ್ಟಿನ ದೆಸೆಯಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ರುದ್ರದೇವರನ್ನಾಗಲಿ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳ ಆಧಾರಗಳಿರುವುವು. ಅವುಗಳಾವುವೆಂದರೆ:- “ಯೋದೇವಾನಾಂ ನಾಮಧಾಏಕಿಏವ||” ಬ್ರಹ್ಮರುದ್ರೇಂದ್ರಾದಿ ಎಲ್ಲಾ ದೇವತೆಗಳ ನಾಮಧೇಯದಿಂದ ಕೂಡಿ ಯಾವನೊಬ್ಬನು ತಾನೇ ತಂದೆಯಾಗಿಯೂ, ತಾಯಿಯಾಗಿಯೂ ಸಕಲ ಜಗತ್ಸೃಷ್ಟಿ ಕರ್ತನಾಗಿಯೂ, ಸಂಹಾರಕರ್ತನಾಗಿಯೂ, ಇರುವನೋ ಅಂತಹವನನ್ನು ನಮಸ್ಕರಿಸುವೆವು. “ರುಜಂದ್ರಾವಯತೇ ಯಸ್ಮಾದ್ಯದ್ರ ಇತ್ಯಭಿಶಬ್ದ್ಯತೆ” ರೋಗವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವವನಾದುದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೇ ರುದ್ರನೆಂದು ಹೆಸರು. ಬೃಹಪೂರ್ಣಾವಿತ್ಯಸ್ಮಾದ್ಧಾತೋಃ ಪೂರ್ಣಗುಣನಾದುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನೆಂದೂ ಹೆಸರು. “ಬ್ರಹ್ಮ ವಿಷ್ಟ್ವೇಶರೂಪಾಣಿ ತ್ರೀಣಿ ವಿಷ್ಟ್ವೇಶ್ವರಹಾತ್ಮನಃ ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ಬ್ರಹ್ಮರೂಪಸ್ಸಃ ಶಿವರೂಪೀ ಶಿವೇಸ್ಥಿತಃ” ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಾ, ವಿಷ್ಣು, ಮಹೇಶ್ವರ ಎಂಬ ಮೂರು ರೂಪಗಳುಂಟು. ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವರಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮ ನಾಮಕನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಇದ್ದು ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮಾಡುವನು. ರುದ್ರ ನಾಮಕನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನು ರುದ್ರ ದೇವರಲ್ಲಿ ಇದ್ದು ಸಂಹಾರ ಮಾಡುವನು. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನೆಂತಲೂ, ರುದ್ರದೇವರು ಸಂಹಾರಕರ್ತನೆಂತಲೂ ಶ್ರುತಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದು. ಇಂತಹ ಅನೇಕ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ವೇದಗಳು ಬ್ರಹ್ಮ ರುದ್ರಾದಿ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯನೆಂದು ಸ್ತುತಿಸುವುವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು. ಸರ್ವ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ನಾರಾಯಣಾದಿ ಕೆಲವು ನಾಮಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ತಾನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಉಳಿದ ಬ್ರಹ್ಮ ರುದ್ರ ಮೊದಲಾದ ತನ್ನ ನಾಮಗಳನ್ನೇ ಇತರ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ

ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮ ರುದ್ರಾದಿ ಹೆಸರುಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನವು ಎಂತಲೂ, ಅಮುಖ್ಯತೆಯಾ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಗೆ ಆ ಹೆಸರು ಬಂದಿರುವುದೆಂತಲೂ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮನ್ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಮತ್ತು “ಕೈವಲ್ಯದಾಯಕ” ಎಂದರೆ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಕೊಡುವವನು ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣದಿಂದ ಈ ಅಧಿಕಾರವು ವಿಷ್ಣು ಒಬ್ಬನಿಗೆ ಹೊರತು ಮತ್ಯಾವ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಇಲ್ಲ. “ವಿಷ್ಣುಹಿಂ ದಾತಾಮೋಕ್ಷಸ್ಯ ವಾಯುಸ್ತತದನುಜ್ಜಯಾ” ಅಂದರೆ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡುವವನು ಒಬ್ಬನೇ. ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅಪ್ಪಣೆ ಪಡೆದು ವಾಯುದೇವರು ಕೊಡುವರು ಎಂಬೀ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂತಲೂ ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿ ಕಾರಣನೆಂತಲೂ ಸಿದ್ಧವಾದರೂ ದಾಸರಾಯರು ವಿಶೇಷಣಾಂತರದಿಂದಲೂ ಕೂಡ ವಿಷ್ಣುವು ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದು ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ:- “ಬ್ರಹ್ಮಸಮೀರವಾಣಿ ಫಣೀಂದ್ರವೀಂದ್ರ ಭವೇಂದ್ರಮುಖವಿನುತ” ಹೀಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಸಕಲ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟವನು ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣದಿಂದ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಸರ್ವೋತ್ತಮತ್ವವನ್ನು ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು. ಭಾಗವತ ದ್ವಾದಶ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ “ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮವರುಣೇಂದ್ರ ರುದ್ರಮರುತಃ ಸ್ತುಂತಿ ದಿವ್ಯೈಸ್ತವೈಃ” ಎಂಬೀ ವಚನವು ಇದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾಗಿರುವುದು. ಮತ್ತು ದ್ವಿತೀಯ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ತನ್ನ ಪ್ರಿಯ ಪುತ್ರರಾದ ನಾರದರಿಗೆ ಉಪದೇಶ ಮಾಡುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಈ ಕೆಳಗೆ ಕಂಡಂತೆ ಹೇಳಿರುವರು. “ಸೃಜಾಮಿ ತನ್ನಿಯುಕ್ತೋಹಂ ಹರೋಹರತಿ ತದ್ವಶಃ|| ವಿಶ್ವಂಪುರುಷರೂಪೇಣ ಪರಿಪಾತಿತ್ತಿಶಕ್ತಿಭುಕ್” ನಾನು ಆ ಪರಮಾತ್ಮನ ವಶದಲ್ಲಿದ್ದು ಸೃಷ್ಟಿಸುವೆನು. ರುದ್ರನೂ ಅವನ ವಶದಲ್ಲಿದ್ದು ಸಂಹರಿಸುವನು. ವಿಷ್ಣುವು ಸ್ವಯಂ ಪುರುಷ ರೂಪದಿಂದ ಪರಿಪಾಲಿಸುವನು. ಹೀಗೆ ಸೃಷ್ಟಿ, ಸ್ಥಿತಿ, ಸಂಹಾರವೆಂಬ ಮೂರು ವಿಧ ಶಕ್ತಿಯೂ ಪರಮಾತ್ಮನದೇ ಆಗಿರುವುವು. ಎಂದರೆ, ನನ್ನೊಳಗಿದ್ದು ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡುವವನೂ, ರುದ್ರನಲ್ಲಿದ್ದು ಸಂಹಾರ ಮಾಡುವವನೂ ಆತನೇ. ಆದುದರಿಂದ ಈ ಮೂರು ಕರ್ತೃತ್ವ ಶಕ್ತಿಯೂ ಪರಮಾತ್ಮನದೇ ಎಂದು ತಿಳಿ. “ನಾಹಂ, ನಯೂಯಂಬತತ್ಕೃತಿಂ ವಿದುರ್ನವಾಮದೇವಃ ಕಿಮುತಾಪರೇಸುರಾಃ|| ಯನ್ಮಾಯಯಾ ಮೋಹಿತ ಬುದ್ಧಯಸ್ವಿದಂ ವಿನಿರಿತಂ ಸ್ವಾತ್ಮಸಮಂ ವಿಚಕ್ಷ್ಮಹೇ”|| ನಾನು ಆ ಭಗವತ್ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಸಾಕಲೈನ ತಿಳಿಯಲಾರೆನು. ನೀನೂ ತಿಳಿಯಲಾರೆ. ವಾಮದೇವನು ಅಂದರೆ ರುದ್ರದೇವರೂ ತಿಳಿಯಲರಿಯನು. ಇಂತಿಂಥವರೆಲ್ಲಾ ಹೀಗಾದಮೇಲೆ ಇನ್ನು ಮಿಗಿಲಾದ ದೇವತೆಗಳು ಏನು ಬಲ್ಲರು. ಅವನ ಬಂಧಕ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಮೋಹಿತರಾಗಿ ಅವನಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಈ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಅವನಿಗೆ ಸಮವಾಗಿ ಭಾವಿಸುವೆವು; ಅಥವಾ ಇದನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಭಗವಂತನನ್ನು “ಸ್ವಾತ್ಮಸಮಂ ವಿಚಕ್ಷ್ಮಹೇ” ನಮ್ಮ ನಮ್ಮ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವೇ ತಿಳಿಯುವೆವು. ಹೀಗೆ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ತನ್ನ ಪುತ್ರರಾದ ನಾರದರಿಗೆ ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿದುದರಿಂದ ಈ ವಚನಗಳೇ ಪರಮಾತ್ಮನು ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ವಂದ್ಯನು ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾಗಿರುವುವು. ಇದಲ್ಲದೆ ಮತ್ತೊಂದು ವಿಶೇಷಣವನ್ನು ಇದೇ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ದಾಸರಾಯರು ಉದಾಹರಿಸಿರುತ್ತಾರೆ:- “ಶ್ರೀರಮಣಿ ಕರಕಮಲಪೂಜಿತ ಚಾರುಚರಣ ಸರೋಜ” ಎಂದು. ಈ ವಿಶೇಷಣವು ಲಕ್ಷ್ಮೀವಲ್ಲಭನಿಗೇ ಹೊರತು ಅನ್ಯರಿಗೆ ಸಲ್ಲದು. ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯಿಂದ ಪೂಜಿತವಾದ ಮನೋಹರವಾದ ಪಾದಗಳುಳ್ಳವನು ಎಂಬೀ ವಿಶೇಷಣವು ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ವಂದ್ಯತ್ವವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟ ಮಾಡುವುದು. ಹೇಗೆಂದರೆ, ಅಂಭಣೇ ಸೂಕ್ತದೊಳಗಿನ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯ ವಾಕ್ಯ. “ಯಂ ಕಾಮಯೇತಂ ತಮುಗ್ರಂ ಕೃಣೋಮಿತಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಣಂ ತಮೃಷಿಂ ತಂಸುಮೇಧಾಂ” ಅಂದರೆ ಯಾವ ಪುರುಷನನ್ನು ರುದ್ರನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ನನಗೆ ಇಚ್ಛಾ ಹುಟ್ಟುವದೋ ಅವನನ್ನು ರುದ್ರನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವೆನು. ಯಾವನನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ತೋರುವುದೋ ಅವನನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವೆನು. ಹೀಗೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರು ತಮಗೆ ಬ್ರಹ್ಮ ರುದ್ರಾದಿಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡುವ ಯೋಗ್ಯತೆ ಇದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡು ಕಡೆಗೆ “ಮಮಯೋನಿರಪ್ಸ್ವಂತಸ್ಸಮುದ್ರೇ” ಇಂತಹ ನನಗೆ ಕಾರಣಭೂತನಾದವನು ಸರ್ವಾಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿಯೂ, ಕ್ಷೀರ ಸಮುದ್ರ ಶಾಯಿಯೂ ಆದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ಆತನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದಲೇ ನನಗೆ ಈ ಶಕ್ತಿಯು ಉಂಟಾದುದು ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವರು. ಇಂತಹ ಬ್ರಹ್ಮ ರುದ್ರಾದಿಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡಲು ಯೋಗ್ಯತೆಯುಳ್ಳ ರಮಾದೇವಿಯರಿಂದ ಪೂಜಿತಗಳಾದ ಪಾದ ಕಮಲಗಳುಳ್ಳವನೆಂದ ಮೇಲೆ ಹರಿ ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಆಧಾರವು ಮತ್ತೇನು ಬೇಕು?

ಇಂತಹಾ ಗುಣಪೂರ್ಣನಾದ, ಮುಕ್ತಾಶ್ರಯನೂ, ದೋಷದೂರನೂ ಆದ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನೇ! ನಾನು ನಿನ್ನನ್ನು ನಮಸ್ಕರಿಸುವೆನು. ನನಗೆ ಮಂಗಳವನ್ನು ಕರುಣಿಸು ಎಂಬುದು ಈ ಶ್ಲೋಕದ ಭಾವಾರ್ಥವು.

ಭಾಗವತ ಮಂಗಳಾಚರಣ ರೂಪವಾದ “ಜನ್ಮಾದ್ಯಸ್ಯ ಯತೋನ್ವಯಾದಿತರತಃ” ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿರುವರೋ, ಅದೇ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ವಿಸ್ತಾರ ಮಾಡುತ್ತಾ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು ಭಾಗವತ ತಾತ್ಪರ್ಯದ ಮಂಗಳಾಚರಣ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ರಚಿಸಿರುವನು. ಅದಾವುದೆಂದರೆ-

“ಸೃಷ್ಟಿಸ್ಥಿತ್ಯಪ್ಯಯೇಹ ನಿಯತಿದೃಶಿತಮೋ
ಬಂಧ ಮೋಕ್ಷಾಶ್ಚಯಸ್ಮಾದಸ್ಯ ಶ್ರೀಬ್ರಹ್ಮ
ರುದ್ರಪ್ರಭೃತಿಸುರನರದ್ವೀಶ ಶತ್ಪಾತ್ಮ ಕಸ್ಯ ||

ವಿಷ್ಣೋರ್ವ್ಯಸ್ರಾಃ ಸಮಸ್ರಾಃ ಸಕಲಗುಣನಿಧಿಃ ಸರ್ವ
ದೋಷವ್ಯಪೇತಃ ಪೂರ್ಣಾನಂದೋಽವ್ಯಯೋ
ಯೋಗುರುರಪಿ ಪರಮಶ್ಚಿಂತಯೇ ತಂಮಹಾಂತಂ ||”

ಇದರ ಅರ್ಥವೇನೆಂದರೆ:- ಬ್ರಹ್ಮ, ರುದ್ರ, ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳೂ, ಮನುಷ್ಯರುಗಳೂ, ದೈತ್ಯರೂ ಮತ್ತು ಇವರುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ, ಚೇತನಾಚೇತನಾತ್ಮಕವಾದ ಈ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ, ಯಾವ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ, ಸೃಷ್ಟಿ, ಸ್ಥಿತಿ, ಪ್ರಳಯ, ಜ್ಞಾನ, ಅಜ್ಞಾನ, ಬಂಧ, ಮೋಕ್ಷಗಳೆಂಬ ವಿವಿಧ ವ್ಯಾಪಾರಗಳೂ ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ಸಾಕಲ್ಪದಿಂದಲೂ, ಸಂಕೋಚದಿಂದಲೂ, ಆಗುತ್ತಿರುವವೋ, ಯಾವನು ಸಕಲಗುಣಗಳಿಗೆ ನಿಧಿಯಾಗಿರುವನೋ, ಸರ್ವದೋಷರಹಿತನೂ, ಸಕಲ ಜಗದ್ಗುರುವೋ, ಸರ್ವೋತ್ತಮನೋ ಅಂತಹ ಮಹಾತ್ಮನನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸುವೆನು ಎಂದು.

ಇದೇ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಒಂದಕ್ಷರವನ್ನೂ ಬಿಡದೆ ಶ್ರೀದಾಸರಾಯರೂ ತಾವು ರಚಿಸಿರುವ ಈ ಗ್ರಂಥಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಆಚಾರ್ಯರ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ರೂಪವಾಗಿ ರಚಿಸಿರುವರು.

“ಶ್ರೀರಮಣಿ ಕರಕಮಲ ಪೂಜಿತ” ಎಂಬೀ ಪದದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಈ ಆಧಾರದಿಂದಲೇ ಅದರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ ಎಂದು ಸ್ವತಃ ಸ್ಫೂರ್ತಿಗೆ ಬರುವುದು; ಮತ್ತು ನಾವು ಈ ಶ್ಲೋಕಾರ್ಥವನ್ನೂ ಪದ್ಯಾರ್ಥವನ್ನೂ ಹೋಲಿಸಿ ಬರೆಯುವುದರಿಂದ ಗ್ರಂಥ ಬಾಹುಳ್ಯವೂ ಚಿವಿಚಿತ ಚರ್ಚಣವೂ ಆಗುವುದೆಂದು ಇಲ್ಲಿ ಬರಿಯಲಿಲ್ಲ. ಇದಲ್ಲದೆ ಗಾಯತ್ರಿಯು ವೇದಗಳಿಗೆ ಮಾತೃ ಸ್ಥಾನೀಯವಾಗಿರುವುದು. ಆ ವೇದಾಂತಾರ್ಥಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸಹ ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿಯೇ ಇದೆ ಎಂಬುವುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಗಾಯತ್ರಾರ್ಥವನ್ನು ಸಹ ಹೇಳುವರು. ಅದೆಂತೆಂದರೆ-“ತತ್ಸವಿತುರ್ವರೇಣ್ಯಂ|| ಭರ್ಗೋದೇವಸ್ಯಧೀಮಹಿ| ಧಿಯೋಯೋನಃ ಪ್ರಚೋದಯಾತ್” ಇದರ ಅರ್ಥ ಯಃ=ಯಾವಾತನು, ನಃ=ನಮ್ಮಗಳ, ಧಿಯಃ=ಬುದ್ಧಿಗಳನ್ನು, ಪ್ರಚೋದಯಾತ್=ಪ್ರೇರಿಸುತ್ತಿರುವನೋ, ತಸ್ಯ=ಅಂತಹ, ದೇವಸ್ಯ=ಕ್ರೀಡಾದಿ ಗುಣ ವಿಶಿಷ್ಟನಾದ(ಆಯಾಸವಿಲ್ಲದೆ ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಆಟದಿಂದಲೇ ಮಾಡುತ್ತಿರುವನೋ ಎಂದರ್ಥ) ಸವಿತುಃ=(ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನಾದ)ಸೂರ್ಯನಾಮಕನಾದ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನ, ವರೇಣ್ಯಂ=ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಸಕಲ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ವಂದ್ಯನಾದ, ಭರ್ಗಃ=ಚ್ಯೋತಿ ರೂಪವಾದ, ವಪುಃ= ಶರೀರವನ್ನು, ಧೀಮಹಿ=ಧ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ ಎಂದು ಗಾಯತ್ರಾರ್ಥವು. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೂ ದಾಸರಾಯರು ಪ್ರಥಮ ಪದದಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿರುವರು. ಅದೆಂತೆಂದರೆ-“ಧಿಯೋಯೋನ ಪ್ರಚೋದಯಾತ್” ಎಂಬ ಪದಗಳಿಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ರೂಪವಾಗಿ “ಕರುಣಿಪುದೇವಮಂಗಳವ” ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಅರ್ಥಾತ್=ಯಾವ ಪರಮಾತ್ಮನು ನಮ್ಮ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಶುಭಾಶುಭ ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೇರಣೆ ಮಾಡಿ ಆ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ, ಫಲಗಳನ್ನು ಕೊಡುವನೋ ಅಂತಹ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ನಮಗೆ ಮಂಗಳವನ್ನು ಕರುಣಿಸು ಎಂದು ಕೇಳಿಕೊಂಡರೆಂಬ ಭಾವ. (ಯಾವನು ನಮ್ಮ ಬುದ್ಧಿಯ ಪ್ರೇರಕನೋ ಅವನನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತೇವೆಂಬುದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಅವನಿಂದ ಮಂಗಳವನ್ನು ಕೋರುವುದೆಂಬುದು ಅಥವಾ ಮಂಗಳವಾಗುವುದೆಂಬುದು. ಆದುದರಿಂದ ಅರ್ಥಾತ್ ಈ ಅರ್ಥವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಬೇಕು.) ದೇವಸ್ಯ ಸವಿತುಃ ಎಂಬ ಪದಗಳಿಗೆ ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದಿ ಕ್ರೀಡಾ ಗುಣಗಳುಳ್ಳವನೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಇದರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು “ನೀರಜಭವಾಂಡೋದಯ ಸ್ಥಿತಿ ಕಾರಣನೆ” ಎಂಬುವುದು “ವರೇಣ್ಯಂ=ಅಂದರೆ ಸಕಲ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ವಂದ್ಯನೆಂದರ್ಥ. ಇದರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು “ಬ್ರಹ್ಮಸಮೀರವಾಣಿ ಫಣೀಂದ್ರ ವೀಂದ್ರ ಭವೇಂದ್ರ ಮುಖವಿನುತ” ಎಂಬುವುದು ಭರ್ಗಃ=ದುರಿತಗಳನ್ನು ಭರ್ಜನ ಮಾಡುವ, ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ ಎಂದರ್ಥ. ಇದರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು “ನಾರಸಿಂಹನೇ” ಎಂದು. ನರಸಂಬಂಧಿಯಾದ, ಅಜ್ಞಾನಗಳನ್ನು ಹರಣ ಮಾಡುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಿಂಹದಂತಿರುವನು. ಅಥವಾ ಸ್ವಯಂ ನಾರ(ದೋಷರಹಿತ)ನಾಗಿ ನಿರ್ದೋಷಿಗಳಾದ ಮುಕ್ತರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾಗಿ ಒಪ್ಪುತ್ತಿರುವವನು ಎಂಬುವುದರಿಂದ “ಭರ್ಗಃ” ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ವಿಶದ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು. “ಧೀಮಹಿ” ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರಿ ಭೇದದಿಂದ ಧ್ಯಾನರಹಿತವಾದ ನಮಸ್ಕಾರವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತ “ನಮಿಪೆ” ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿರುವರು. ಇದಲ್ಲದೆ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರದೊಳಗಿನ “ಅಥಾತೋ ಬ್ರಹ್ಮಜಿಜ್ಞಾಸಾ ಜನ್ಮಾದ್ಯಸ್ಯಯತಃ| ಶಾಸ್ತ್ರಯೋನಿತ್ಯಾತ್| ತತ್ತು ಸಮನ್ವಯಾತ್”” ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಸೂತ್ರಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಈ ಪದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಭಾರತ, ಭಾಗವತ, ನಿರ್ದಯಾದಿಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥಗಳೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರುವವೆಂಬ ಸೂಚನೆ. ಮತ್ತು ಈ ಪದಕ್ಕೆ ಸಂಧಿ ಸೂಚನೆ ಎಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟಿರುವರು. ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇನೆಂದರೆ:- ಈ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಹೇಳಿರುವರೋ ಅದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿರುವರು. ಈ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಮತದವರು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಅವು ಯಾವುವೆಂದರೆ:- “ಶ್ರೀಮನ್ವದ್ವಮತೇಹರಿಃ ಪರತಃ ಸತ್ಯಂ ಜಗತ್ತತ್ಪತೋಭೇದಾ ಜೀವಗಣಾಃ ಹರೇರನುಚರಾಃ ನೀಚೋಚ್ಚಭಾವಂತಾಃ|| ಮುಕ್ತಿನೈಜ ಸುಖಾನುಭೂತಿರಮಲಾ ಭಕ್ತಿಶ್ಚತತ್ಪಾದನಂ ಹೃಷಾದಿ ತ್ರಿತಯಂ ಪ್ರಮಾಣಮಖಿಲಾಮ್ನಾಯೈಕವೇದ್ಯೋಹರಿಃ”

ಇದರ ಅರ್ಥ:- ಶ್ರೀಮನ್ವದ್ವ ಮತದಲ್ಲಿ, ಹರಿಯು ಸರ್ವೋತ್ತಮನು, ಜಗತ್ತು ಸತ್ಯ, ಸ್ವಭಾವದಿಂದ ಜೀವಗಣಗಳು ಭೇದ ಉಳ್ಳವುಗಳು ಮತ್ತು ಪರಮಾತ್ಮನ ಕಿಂಕರರು, ಇವರು ಉತ್ತಮ, ಮಧ್ಯಮ, ಅಧಮರೆಂಬ ತಾರತಮ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿರುವರು.

ಸ್ವರೂಪಾನಂದಾವಿಭಾವವೇ ಮುಕ್ತಿಯು. ವಿಮಲವಾದ ಭಕ್ತಿಯೇ ಮುಕ್ತಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಸಾಧನ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ, ಅನುಮಾನ, ಆಗಮಗಳೆಂಬ ಮೂರು ಪ್ರಮಾಣಗಳು. ಸಕಲ ವೇದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇವೆಲ್ಲವನ್ನು ಈ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿರುವರು. ಅದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿರುವರು. ನಾರಸಿಂಹನೇ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ “ಹರಿ” ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದು ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಿರುವರು. “ನಾರಸಿಂಹ” ಶಬ್ದದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಿಂದ ಈ ಅರ್ಥವು ಗ್ರಾಹಕರಿಗೆ ಗೊತ್ತಾಗಿರಬಹುದು.

ಇದರ ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಮುಕ್ತರು ಪ್ರಳಯ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಸಹ ಇರುವುದರಿಂದ ಮುಕ್ತಾಶ್ರಯತ್ವ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನೂ ಮುಕ್ತ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳೂ ಅನಾದಿ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಇರುವುದರಿಂದ ಜಗನ್ನಿಧ್ಯಾ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಇದು ಸತ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂದರ್ಥ. ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಜೀವಗಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಚೇತನಾಚೇತನಾತ್ಮಕವಾದ ಜಗತ್ತು ಸತ್ಯವು ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಾರಸಿಂಹ ಶಬ್ದದಿಂದ ಮುಕ್ತಾಶ್ರಯತ್ವಾದಿ ಗುಣಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ವಂದ್ಯತ್ವವು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಜಗತ್ತು ಸತ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಪ್ರಪಂಚವು ಪಂಚಭೇದಾತ್ಮಕವು ಇದನ್ನು ಶ್ರೀರಮಣೀಕರಕಮಲಪೂಜಿತ, ಬ್ರಹ್ಮ ಸಮೀರ ವಾಣಿ ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಶೇಷಣಗಳಿಂದ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಜೀವರಾಶಿಗಳಿಗೂ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೂ ಭೇದ ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ರಾಜ ಮತ್ತು ರಾಜ ಭೃತ್ಯರುಗಳಿಗೆ ಹೇಗೆ ಭೇದವೋ ಹಾಗೆಯೇ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಭೇದದಿಂದ ಜೀವಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ಭೇದವೆಂದು ಸೂಚಿಸಿರುವರು. ಬ್ರಹ್ಮ, ಸಮೀರವಾಣಿ, ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣಗಳಿಂದಲೇ ಲಕ್ಷ್ಮೀ, ಬ್ರಹ್ಮ, ವಾಯು ಎಂಬ ನಾಮ ಕ್ರಿಯಾಭೇದಗಳಿಂದ ಜೀವಜೀವರುಗಳಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. “ನೀರಜಭವಾಂಡೋದಯ ಸ್ಥಿತಿ ಕಾರಣನೆ” ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಾದಿ ಜಡಗಳಿಗೂ, ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೂ ಭೇದವನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಗಡಿಗಿಗಳಿಗೂ ಕುಂಬಾರನಿಗೂ ಹೇಗೆ ಭೇದವೋ ಹಾಗೆಯೇ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಕ್ಕೂ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೂ ಭೇದ. ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಾದಿ ಜಡಗಳಿಗೂ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಜೀವರಾಶಿಗಳಿಗೂ ಪರಸ್ಪರ ಭೇದವನ್ನು ಈ ವಿಶೇಷಣಗಳಿಂದಲೇ ತೋರಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಬ್ರಹ್ಮ ಸಮೀರವಾಣಿ ಮೊದಲಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮ, ವಾಯು ಮೊದಲಾದವರ ಜಡದೇಹಗಳಿಗೂ ಪರಸ್ಪರ ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಹೀಗೆಯೇ ೧. ಜೀವಕ್ಕೂ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೂ ಭೇದ ೨. ಜೀವಕ್ಕೂ ಜೀವಕ್ಕೂ ಭೇದ, ೩. ಜೀವಕ್ಕೂ-ಜಡಕ್ಕೂ ಭೇದ, ೪. ಜಡಕ್ಕೂ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೂ ಭೇದ, ೫. ಜಡಕ್ಕೂ ಜಡಕ್ಕೂ ಭೇದ, ಎಂಬ ೫ ಭೇದಗಳನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬೇಕು ಎಂದು ಸೂಚಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಮೇಲಿನ ವಿಶೇಷಣಗಳಿಂದಲೇ ಅಂದರೆ, ಶ್ರೀರಮಣಿ, ಬ್ರಹ್ಮ, ಸಮೀರ, ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಶೇಷಣಗಳಿಂದ ರಮಾ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ಕಿಂಕರರೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಮತ್ತು ಇದೇ ವಿಶೇಷಣಗಳಿಂದಲೇ ರಮಾ ಬ್ರಹ್ಮ ಮೊದಲು “ಭವೇಂದ್ರಮುಖವಿನುತ” ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಇಂದ್ರದೇವರ ವರೆವಿಗೂ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿ “ಇಂದ್ರಮುಖವಿನುತ” ಎಂಬ ಮುಖ ಶಬ್ದದಿಂದ ಮನುಷ್ಯೋತ್ತಮರ ಪರಂತ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿರುವರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿಯುವುದರಿಂದ ವಿಮಲವಾದ ಭಕ್ತಿಯು ಹುಟ್ಟುವುದು. (ಇದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾದಿ ಪ್ರಮಾಣಗಳು ಈ ಪದ್ಯದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿಯೇ ಸೂಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ.) ಇದರಿಂದ ಸ್ವರೂಪಾನಂದಾವಿಭಾವ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡುವವನೆಂಬುದನ್ನು ಕೈವಲ್ಯದಾಯಕ, ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಹೇಳಿರುವರು. ಸ್ವರೂಪಾನಂದಾವಿಭಾವವೆಂಬುವುದನ್ನು, ಮಂಗಳವನ್ನು ಕೋರುವುದು ಎಂಬ ಪದವು ಸೂಚಿಸುವುದು. ಹೀಗೆ ಪ್ರಥಮ ಪದ್ಯದಿಂದಲೇ ಸಂಧಿಯ ಸೂಚನೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಿರುತ್ತಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಹೀಗೆ ಸಾಕ್ಷಾಜ್ಜಗದೀಶ್ವರನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಪ್ರಥಮ ಪದ್ಯದಿಂದ ಮಂಗಳ ರೂಪವಾದ ನಮಸ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಿ, ನಂತರ ಭಾಗ್ಯಾತ್ಮಿಕರಾದ ರಮಾದೇವಿಯರನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ. ಯದ್ಯಪಿ ಶ್ರೀರಮಣೀಕರಕಮಲ ಪೂಜಿತ ಎಂಬ ಪದ್ಯದ ಮೊದಲನೆಯ ವಿಶೇಷಣವಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರಿಂದ ಸೇವಿತನಾಗಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ವಂದಿಸಿರುವರು. ಆದುದರಿಂದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರಿಗೆ ಬೇರೆ ನಮಸ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡದೆ “ಸಲಹಲಿ” ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಮಾಡುವರು. ಲಕ್ಷ್ಮೀನರಸಿಂಹನೆಂದು ಸೇರಿಸಿ ನಮಸ್ಕಾರವನ್ನು ಏಕೆ ಮಾಡಬೇಕು? ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರಿಗೆ ಬೇರೆ ಏಕೆ ನಮಸ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಲಿಲ್ಲ ಎಂದರೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ನಮಸ್ಕಾರವನ್ನೂ ಪೂಜಾದಿಗಳನ್ನೂ ಮಾಡಿದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂತಲೂ, ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರನ್ನು ಮಾತ್ರ ಪೂಜಿಸಿದರೆ ಅವರೂ ಅದನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂತಲೂ, ಭಾಗವತ, ಹರಿವಂಶಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಈ ವಿಷಯವಾಗಿ ಹರಿವಂಶದಲ್ಲಿ ಆಶ್ಚರ್ಯೋಪಾಖ್ಯಾನವೆಂಬ ಒಂದು ಇತಿಹಾಸ ಉಂಟು. ಅದನ್ನು ನಿರ್ಣಯದ ೨೦ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ೩೩ ಮೊದಲು ೭೭ನೆಯ ಶ್ಲೋಕಗಳವರೆಗೂ ಹೇಳಿರುವರು. ಅದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇನೆಂದರೆ:-

ಒಂದು ದಿವಸ ದ್ವಾರಾವತಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಆತನ ವೈಭವವನ್ನು ನೋಡಬೇಕೆಂಬ ಲವಲವಿಕೆಯಿಂದ ಅನೇಕಮಂದಿ ರಾಜರುಗಳು ನಾನಾ ದೇಶಗಳಿಂದ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದರು. ಅವರುಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಂಡವರೂ, ಕೌರವರೂ ಸಹಾ ಇದ್ದರು. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಇವರೆಲ್ಲರನ್ನು ರೈವತ ಗಿರಿಗೆ ಕರೆತಂದು ಉಚಿತವಾದ ಸತ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಿ ಸ್ನೇಹದೊಡನೆ ಮಾತನಾಡುತ್ತ ಕೂತಿದ್ದನು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ನಾರದರು ಅಂತರಿಕ್ಷದಿಂದ ಇಳಿದು ಬಂದು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ನೋಡಿ “ನೀನು ಆಶ್ಚರ್ಯನು! ಧನ್ಯನು” ಎಂದು

ಹೇಳಿದರು. (ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು “ನೀನೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮನು! ನಿನಗೆ ಸಮರು ಯಾರೂ ಇಲ್ಲ” ಎಂದು) ಅದಕ್ಕೆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು “ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಸ್ಸಾಕಂ” ಎಂದು ಉತ್ತರವನ್ನು ಹೇಳಿದನು. ನಾರದರು ಅದನ್ನು ಅನುಮೋದಿಸಿದರು. ಅದರ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಲಾರದ ಅಲ್ಲಿದ್ದ ರಾಜರೆಲ್ಲರೂ ಇದೇನೆಂದು ಬಿಸಗೊಳ್ಳಲು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ನಾರದರಿಗೆ ಇದನ್ನು ವಿಶದಪಡಿಸಿರಿ ಎಂದು ಅಪ್ಪಣೆ ಕೊಟ್ಟನು. ಆಗ ನಾರದರು ಹೇಳಿದರೆಂತೆಂದರೆ, “ರಾಜರುಗಳಿರಾ ಲಾಲಿಸಿ, ನಾನು ಒಂದು ದಿವಸ ಗಂಗೆಯ ಒಂದು ಮಡುವಿನಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಪರ್ವತವನ್ನು ಪೋಲುವ ಒಂದು ಆಮೆಯನ್ನು ಕಂಡೆನು. ಅದು ನನಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿತು. ಆಗ “ನೀನು ಆಶ್ಚರ್ಯವಾದ ಪ್ರಾಣಿಯು ನೀನೇ ಧನ್ಯನು” ಎಂದೆನು. ಅದಕ್ಕೆ ಆಮೆಯು, “ಎಲೈ ನಾರದ, ಅಲ್ಪನಾದ ನನ್ನನ್ನು ಏನೆಂದು ಬಣ್ಣಿಸುವೆ! ಈ ಗಂಗೆಯನ್ನು ನೋಡು ನನ್ನಂತಹ ಎಷ್ಟು ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವಳು. ಆಕೆಯ ಮುಂದೆ ನಾನೆಷ್ಟು ಮಾತ್ರದವನು” ಎಂದು ನುಡಿಯಿತು. ಆಗ ನಾನು ಗಂಗೆಯನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ “ನೀನು ಆಶ್ಚರ್ಯ ಸ್ವರೂಪಳು ನೀನೇ ಧನ್ಯಳು” ಎಂದೆನು. ಅದಕ್ಕೆ ಆಕೆ “ನನ್ನಂಥ; ಅನೇಕ ನದಿಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡರೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆಯಾಗದೆ ಒಂದೇ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸಮುದ್ರನಿರಲು ನನ್ನನ್ನೆಂತು ಬಣ್ಣಿಸುವೆ” ಎಂದಳು. ನಾನು ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಟು ಸಮುದ್ರ ಸ್ವರೂಪನಾದ ವರುಣನನ್ನು “ಆಶ್ಚರ್ಯ, ಧನ್ಯ” ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಸ್ತುತಿಸಿದೆನು. ವರುಣನು ನನ್ನಂತಹ ಅನೇಕ ಸಮುದ್ರಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಭೂಮಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಿದನು. ಭೂಮಿ ಸ್ವರೂಪಳಾದ ಉಮಾದೇವಿಯನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿದೆನು. ಆಕೆಯು “ನನ್ನನ್ನು ಚಾಪೆಯಂತೆ ಸುತ್ತಿಕೊಳ್ಳದ ಹಾಗೆ ಧರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವು ಪರ್ವತಗಳು” ಎಂದಳು. ನಾನು ಪರ್ವತಾಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ಗರುಡ, ಶೇಷ, ರುದ್ರ ದೇವರುಗಳನ್ನು ನೋಡಿ “ನೀವು ಆಶ್ಚರ್ಯ ಸ್ವರೂಪಿಗಳು, ಧನ್ಯರು” ಎಂದೆನು. ಅವರು “ನಮ್ಮಂತಹ ಅನೇಕ ಪರ್ವತಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವಿರಲು ನಮ್ಮನ್ನಿಂತೇಕೆ ಹೊಗಳುವೆ” ಅಂದರು. ನಾನು ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವೇ ದೇಹವಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿದೆನು. ಅವರು ವೇದವನ್ನು ಉತ್ತಮವೆಂದು ತೋರಿಸಿದರು. ನಾನು ವೇದರೂಪಳಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯನ್ನು ಪೋಗಳಿದೆನು. ಆಕೆಯು ಯಜ್ಞವನ್ನು ಪೋಗಳಿದಳು. ಆಗ ನಾನು ಯಜ್ಞರೂಪನು ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನು ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನೇ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣರೂಪಿಯಾಗಿ ಅವತರಿಸಿರುವನು, ಆದುದರಿಂದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದರೆ ನನ್ನ ಸಮಸ್ಯೆಯು ಪೂರ್ಣವಾದೀತೆಂದು ನಾನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ “ನೀನು ಆಶ್ಚರ್ಯ ಸ್ವರೂಪನು. ನೀನೇ ಧನ್ಯನು” ಅಂದೆನು. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಅದಕ್ಕೆ “ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಸ್ಸಾಕಂ” ಎಂದು ಉತ್ತರವನ್ನು ಹೇಳಿದನು. ಇಲ್ಲಿಗೆ ನನ್ನ ಸಮಸ್ಯೆ ಪೂರ್ಣವಾದುದು. ಇದರ ಅರ್ಥವೇನೆಂದರೆ ಯಜ್ಞವನ್ನೇ ದೊಡ್ಡದೆಂದು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ದಕ್ಷಿಣೆ ಸಹಿತವಾದ ಯಜ್ಞವು (ಯಾಗವು) ದೊಡ್ಡದೆಂದು ಅರ್ಥವು. ಯಜ್ಞವೆಂದರೆ - ಪರಮಾತ್ಮನು. ಪರಮಾತ್ಮನು - ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನೇ. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಹೇಳಿದುದು “ದಕ್ಷಿಣೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ನಾನು ಧನ್ಯನು” ಎಂದು. ದಕ್ಷಿಣೆ ಎಂದರೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರಿಗೆ ಹೆಸರು. ಅದೆಂತೆಂದರೆ (ಮಹಾಭಾರತ ತಾತ್ಪರ್ಯ ನಿರ್ಣಯ ಅಧ್ಯಾಯ ೨೦) “ಸದೋತ್ತಮಃ ಕಿಂತುಯದಾತು ಸಾಮೇ ವಾಮಾರ್ಧರೂಪಾ ದಕ್ಷಿಣಾನಾಮಧೇಯಾ|| ಯಸ್ಮಾತ್ತಸ್ಯಾಃ ದಕ್ಷಿಣತಃ ಸ್ಥಿತೋಹಂ ತಸ್ಮಾನ್ನಾಮ್ನಾ ದಕ್ಷಿಣೇತ್ಯೇವ ಸಾಸ್ಯಾತ್”||೨೩|| ಇದರ ಅರ್ಥ. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ವಾಕ್ಯ, ನಾನು ಸರ್ವದಾ ಉತ್ತಮನೇ ಆದರು ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು ನನ್ನ ಎಡಭಾಗದ ಅರ್ಧ ಶರೀರವನ್ನು ಆವರಿಸಿಕೊಂಡು ನನ್ನ ಎಡದ ಅರ್ಧ ದೇಹವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿರುವಳು. ನಾನು ಆಕೆಯ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ (ಬಲಗಡೆಯಲ್ಲಿ ಸರ್ವದಾ ಇರುವುದರಿಂದ ಆಕೆಗೆ ದಕ್ಷಿಣೆಯೆಂದು ಹೆಸರು. ಆಕೆಯು ನನ್ನ ಅರ್ಧ ಶರೀರ ಸ್ವರೂಪಳಾಗಿ ಕಾಣುವುದರಿಂದ ಅರ್ಧ ನಾರಾಯಣಿ ಎಂದು ಆಕೆಗೆ ಹೆಸರು) ಎಂದು ಪರಮಾತ್ಮನು ಹೇಳಿರುವನು. ಆದುದರಿಂದ ತಾನು ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಸಮೇತನಾಗಿ ಪೂಜ್ಯನು ಎಂದು ಪರಮಾತ್ಮನು ಹೇಳಿರುವನು. “ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಸ್ಸಾಕಂ” ದಕ್ಷಿಣೆಗಳಿಂದ ಎಂಬ ಬಹುವಚನವೇಕೆ? ಅಂದರೆ, ಅವತಾರ ರೂಪಗಳನ್ನೂ ಮೂಲ ರೂಪವನ್ನೂ ಸೇವಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮಿಯು ಬಹು ರೂಪವುಳ್ಳವಳಾಗಿರುವಳು. ಎಂದು ನಾರದರು ಹೇಳಿದರು. ಆಗ ಸರ್ವರೂ ರುಕ್ಮಿಣಿ ಸಮೇತನಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಪೂಜಿಸಿದರೆಂದು ನಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಇದರಿಂದ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀಸಮೇತನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಪೂಜಿಸಬೇಕು ಎಂಬ ನಿಯಮಾನುಸಾರವಾಗಿ ದಾಸರಾಯರು ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಸಮೇತನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರಥಮ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಭಾಗ್ಯಾತ್ಮಿಕಳಾದ ರಮಾದೇವಿಯನ್ನು ತಮ್ಮ ಇಷ್ಟಾರ್ಥ ಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಕೊಡಲೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಜಗದುದರನತಿವಿಮಲ ಗುಣರೂ

ಪಗಳನಾಲೋಚನದಿ ಭಾರತ

ನಿಗಮತತಿಗಳತಿಕ್ರಮಿಸಿ ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷಗಳ ||

ಬಗೆಬಗೆಯ ನೂತನವ ಕಾಣತ

ಮಿಗಿ ಹರುಷದಿಂ ಪೋಗಳಿಹಿಗ್ಗುವ

ತಿಗುಣಮಾನಿ ಮಹಾಲಕುಮಿ ಸಂತೈಸಲನುದಿನವು || ೨ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಜಗದುದರನ=ಈ ಜಗತ್ತಿಲ್ಲವನ್ನು ತನ್ನುದರಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ, ಅತಿ ವಿಮಲ ಗುಣರೂಪಗಳನ, ಅತಿ ವಿಮಲ=ಅತ್ಯಂತ ನಿರ್ಮುಷ್ಣವಾದ, ಗುಣ=ಆನಂದಾದಿ ಗುಣಗಳು, ರೂಪಗಳನ=ಮತ್ಸ್ಯಾದ್ಯನಂತಾನಂತ ರೂಪಗಳನ್ನು,

ಕ್ರಿಯಾ ವಿಶೇಷಗಳ=ಮೂಲರೂಪ, ಅವತಾರ ರೂಪಗಳಿಂದ ಮಾಡುವ ಕರ್ಮ ವಿಶೇಷಗಳನ್ನು, ಭಾರತನಿಗಮತತಿಗಳತಿಕ್ರಮಿಸಿ=ಭಾರತ=ಐದನೆಯ ವೇದವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪೊಂದಿರುವ ಭಾರತವನ್ನೂ, ನಿಗಮತತಿಗಳ=ವೇದ ರಾಶಿಗಳನ್ನೂ, ಅತಿಕ್ರಮಿಸಿ= ಮೀರಿ(ಭಾರತದಲ್ಲೂ, ವೇದ ರಾಶಿಗಳಲ್ಲೂ ಹೇಳಿರುವ ಭಗನ್ಮಹಿಮೆಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಅತ್ಯಧಿಕವಾಗಿ) ಆಲೋಚನೆ=ಆಲೋಚನೆಯಿಂದ, ಬಗೆಬಗೆಯ=ನಾನಾ ವಿಧವಾದ, ನೂತನವ =ಹೊಸ ಹೊಸ ಮಹಿಮೆಗಳನ್ನು ಕಾಣತ, ಮಿಗಿಹರುಷದಿಂ=ಬಹಳ ಸಂತೋಷದಿಂದ (ಆನಂದದಿಂದ) ಪೋಗಳಿ=ಸ್ತುತಿಸಿ, ಹಿಗ್ಗುವ=ಉಬ್ಬುವ, ತ್ರಿಗುಣಮಾನಿ=ಶ್ರೀ, ಭೂ, ದುರ್ಗ ಎಂಬ ಮೂರು ರೂಪಗಳಿಂದ ಸತ್ಪರಜಸ್ವಮಸ್ತೆಂಬ ಮೂರು ಗುಣಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ, ಮಹಾಲಕುಮಿ=ಮಹಾ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯು, ಅನುದಿನವು=ಪ್ರತಿದಿನದಲ್ಲು, ಸಂತ್ಯೆಸಲಿ= ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಪೂರ್ತಿ ಮಾಡಿಸುವುದು ಮೊದಲಾದ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳನ್ನು (ಸಿದ್ಧಿಗೊಳಿಸಲಿ) ಸಮಾಧಾನಗೊಳಿಸಲಿ (ಪಾಲಿಸಲಿ).

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಯಾವ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು ಸತ್ಪಗುಣ, ರಜೋಗುಣ, ತಮೋಗುಣಗಳೆಂಬ ಮೂರು ಗುಣಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾಗಿ, ಶ್ರೀದೇವಿ, ಭೂದೇವಿ, ದುರ್ಗಾದೇವಿಯೆಂಬ ಮೂರು ರೂಪಗಳಿಂದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿ ಕಾಲದಲ್ಲೂ, ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಕಾಲದಲ್ಲೂ, ಜಗತ್ತನ್ನು ತನ್ನ ಉದರದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಮಲಗಿರುವ ಪ್ರಳಯ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಸಹ ಅರ್ಧ ಕ್ಷಣದಲ್ಲೂ ಬಿಡದೆ ಸೇವಿಸುತ್ತಿರುವಳೋ ಮತ್ತು ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಅವತಾರ ರೂಪಗಳಿಂದಲೂ, ಮೂಲ ರೂಪದಿಂದಲೂ ಯಾವ ಯಾವ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವನೋ, ಮಾಡಿರುವನೋ, ಮಾಡುವನೋ ಆಯಾ ಕರ್ಮ ವಿಶೇಷಗಳನ್ನೂ, ಗುಣರೂಪಗಳನ್ನೂ ಆಲೋಚನೆಯಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತಾ ಇನ್ನೂ ಭಾರತದಲ್ಲಿಯೂ, ವೇದರಾಶಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಹೇಳದಿರುವ ಹೊಸ ಹೊಸದಾದ ಭಗವನ್ಮಹಿಮೆಗಳನ್ನೂ, ಗುಣರೂಪಗಳನ್ನೂ ಅಪಾರವಾಗಿ ಕ್ಷಣಕ್ಷಣದಲ್ಲೂ ಕಾಣುತ್ತಾ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪೋಗಳಿ ಹಿಗ್ಗುವಳೋ, ಪರಮಾತ್ಮನ ಮಹಿಮಾದಿಗಳನ್ನು ಎಷ್ಟು ಕಂಡರೂ ಅವನಲ್ಲಿರುವ ಮಹಿಮೆಗಳ ಲೇಶಾಂಶವನ್ನಾದರೂ ಕಾಣಲು ತನಗೆ ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲವೆಂದು ಆಶ್ಚರ್ಯ ಪಡುತ್ತಿರುವಳೋ, ಅಂತಹ ರಮಾದೇವಿಯು ನಾನು ಕೈಗೊಂಡಿರುವ ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಪೂರೈಸಿ ನಮ್ಮನ್ನು ಪ್ರತಿ ದಿನದಲ್ಲೂ ಸಲಹಲಿ.

ವಿಶೇಷಾರ್ಥ:- ಹಿಂದಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ದಾಸವರರು ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಸಮೇತನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಿ, ಈಗ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರಿಂದ ತಾವು ಪಡೆಯಬೇಕಾದುದನ್ನು ಬೇಡುವರು. ತಾವು ಪಡೆಯಬೇಕಾದವು ಯಾವುವೆಂದರೆ:- ಪ್ರಕೃತ ಗ್ರಂಥ ಉಪಸಂಹಾರವಾಗುವಿಕೆ, ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ದೃಢವಾದ ಭಕ್ತಿ, ಅಪರೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಕಾಣುವಿಕೆ, ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವಿಕೆ ಮುಂತಾದ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯವರ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದಲೇ ಆಗಬೇಕು. ಆದುದರಿಂದ “ಸಂತ್ಯೆಸಲಿ” ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿರುವರು. ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಅನುಗ್ರಹ ಪಡೆಯಬೇಕಾದರೂ, ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಅಪರೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬೇಕಾದರೂ, ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರ ಅನುಗ್ರಹವು ಮುಖ್ಯವಾದುದರಿಂದ ಮೋಹನದಾಸರು “ವೆಂಕಟಾದ್ರಿ ನಿಲಯನ ಪಂಕಜನಾಭನ ತೋರವ್ವಾ ಲಕುಮಿ” ಎಂದು ಪದ ಮಾಡಿರುವರು. ಆದುದರಿಂದ ದಾಸವರರು ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದಲೇ ಸಂತ್ಯೆಸಲಿ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಮತ್ತು “ತ್ರಿಗುಣಮಾನಿ” ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಯಾವ ದೇವತೆಗಳೂ ಇಲ್ಲದ ಪ್ರಳಯ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಶ್ರೀದೇವಿ, ಭೂದೇವಿ, ದುರ್ಗಾದೇವಿ ಎಂಬ ಮೂರು ರೂಪಗಳಿಂದ ತ್ರಿಗುಣಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿ ಎಂದರೆ, ಸತ್ಪಗುಣಾಭಿಮಾನಿ - ಶ್ರೀದೇವಿಯು, ರಜೋಗುಣಾಭಿಮಾನಿ ಭೂದೇವಿಯು, ತಮೋಗುಣಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿ ದುರ್ಗಾದೇವಿ, ಹೀಗೆ ತ್ರಿಗುಣಾಭಿಮಾನಿಯಾಗಿ ರೂಪತ್ರಯಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸೇವಾ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಳು. “ಶ್ರೀ ಭೂಮಿರಿತಿ ರೂಪಾಭ್ಯಾಂ ಪ್ರಕೃತಿರ್ವಿಷ್ಣುನಾ ಸಹ|| ಶೇತೇ ಶೃತಿರ್ವಿಷ್ಣುರೋಪೇಣ ಸ್ತೌತಿಬ್ರಹ್ಮಲಯೇ ಹರಿಂ”|| ಎಂಬ ಭಾಗವತ ದಶಮಸ್ಕಂಧದ ತಾತ್ಪರ್ಯ ನಿರ್ಣಯ ವಚನದಿಂದ ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭೂದೇವಿಯು ಶಯ್ಯಾರೂಪಳಾಗಿ, ವಟಪತ್ರರೂಪವಾಗುವಳು. ಶ್ರೀದೇವಿಯು ಪರಮಾತ್ಮನ ಕೂಡ ಶಯನ ಮಾಡುವಳು, ದುರ್ಗಾದೇವಿಯು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಶೃತಿರೂಪಳಾಗಿ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಳು. “ನ ಘಟತ ಉದ್ಭವಃ ಪ್ರಕೃತಿ ಪೂರುಷಯೋರಜಯೋಃ” ಉತ್ಪತ್ತಿ ಶೂನ್ಯರಾದ ಪ್ರಕೃತಿಪೂರುಷ ನಾಮಕರಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣರಿಗೆ ಉತ್ಪತ್ತಿಯು ಘಟಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಪ್ರಳಯ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಸಹ ಇದ್ದೇ ಇರುವರೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಅದೇ ಶೃತಿಗೀತೆಯಲ್ಲಿ “ಉಭಯ ಯುಜೋರ್ಭವಂತ್ಯಸುಭೃತೋ ಜಲಬುದ್ಧವತಾ” ಇವರಿಬ್ಬರ ಸಂಬಂಧದಿಂದಲೇ ನೀರಿನೊಳಗೆ ನೀರು ಬೀಳಲು ಗುಳ್ಳೆಗಳು ಏಳುವಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಜೀವ ರಾಶಿಗಳೆಲ್ಲ ಹುಟ್ಟುವರೆಂತಲೂ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಅದೇ ಶೃತಿಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ “ಯತ ಉದಗಾ ದೃಷಿರನು ದೇವಗಣಾ ಉಭಯೇ” ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ “ಋಷಿಃ” ಜ್ಞಾನಿಯಾದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ನಿನ್ನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದರೋ ಮತ್ತು ಅನು=ಅವರನ್ನನುಸರಿಸಿ (ಅವರು ಹುಟ್ಟಿದ ಕೂಡಲೆ), ದೇವಗಣಾ ಉಭಯೇ=ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಪದವಿಯನ್ನು ಪಡೆದವರೂ, ಮುಂದೆ ಆ ಪದವಿಗೆ ಬರುವವರೂ ಈ ಎರಡು ವಿಧರಾದ ದೇವತೆಗಳು ಜನಿಸಿದರೋ, ಆ ಕಾರಣದ್ದೆಂದಿಲ್ಲದೇ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿ ನಾಶಗಳು ಇಲ್ಲದಿರುವವನು ನಿನ್ನ ಹೊರತು ಮತ್ತಾರೂ ಇಲ್ಲ. ಉತ್ಪತ್ತಿ ನಾಶ ಉಳ್ಳವರು ಅವಿಲ್ಲದ ನಿನ್ನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಎಂತು ತಿಳಿಯುವರು. ನಿನ್ನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಸಾಕಲ್ಯವಾಗಿ ನೀನೊಬ್ಬನೇ ಬಲ್ಲಿ ಎಂದು ಶೃತಿಗಳು ಹೇಳುವುವು. ಅದಂತಿರಲಿ. ಪ್ರಕೃತ ಪ್ರಳಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸೇವಾ ಮಾಡುತ್ತಾ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ದೇವಿಯವರು ಮಾತ್ರ ಇರುವರೆ ಹೊರತು ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳು ಯಾರೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಮತ್ತು “ಜಗದುದರನ” ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣವೂ ಪರಮಾತ್ಮನ

ಪ್ರಳಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುವುದು. ಅದೆಂತೆಂದರೆ,- “ಸಂಶಾಂತ ಸಂವಿದಖಿಲಂ ಜಠರೇ ನಿಧಾಯ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಭುಜಾಂತರಗತಃ ಸ್ವರತೋಚಿಚಾಗ್ರೇ” ಎಂಬ ಮಹಾಭಾರತ ತಾತ್ಪರ್ಯ ನಿರ್ಣಯ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ, ಅಖಿಲವಾದ ಜಗತ್ತನ್ನು ತನ್ನ ಉದರದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರಿಂದ ಆಲಂಗಿತನಾಗಿ ಪ್ರಳಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತಾನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು. ಮತ್ತೂ “ತಸ್ಯೋದರಸ್ಥ ಜಗತಃ” ಎಂಬ ನಿರ್ಣಯ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರಳಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಉದರದಲ್ಲಿದ್ದ ಜೀವಗಣಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ತಂದು, ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ಸಾಧನವನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ ತಕ್ಕ ಫಲಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಉದ್ಧರಿಸಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಳಯದ ಅವಸಾನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದನು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇದರಿಂದ ತಿಳಿಯಬಂದ ಫಲಿತಾಂಶವೇನೆಂದರೆ:- ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳು ಇಲ್ಲದ ಪ್ರಳಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭಗವದ್ವ್ಯಾಪಾರಗಳು ಹೇಗಿತ್ತೆಂಬುವುದನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳು ಅರಿಯರು. ಆಗಲೂ ರಮಾದೇವಿಯರು ಇದ್ದುದರಿಂದ ಅಪಾರವಾದ ಆಗಿ ಭಗವನ್ಮಹಿಮೆಗಳನ್ನು ಕೂಡ ಬಿಡದೆ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯವರು ಮಹಾಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳವರು. ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯವರ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಲೇಶಾಂಶವಾದರೂ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಗೆ ಇಲ್ಲವೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾದಂತಾಯಿತು. ಇದಲ್ಲದೆ ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವರು ಜಗದ್ವಿಷಯವನ್ನು ಆಲೋಚಿಸಿದರೆ, ಅಂಗೈಯೊಳಗಿನ ನೆಲ್ಲಿಯ ಕಾಯಿಯಂತೆ ಎಲ್ಲಾ ವಿಷಯಗಳನ್ನೂ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವರು. ರಮಾ ದೇವಿಯರು ಆಲೋಚನೆ ಇಲ್ಲದೆ ಜಗದ್ವಿಷಯ ಜ್ಞಾನ ಉಳ್ಳವರಾಗಿರುವರು. ಆದರೂ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಅತಿ ವಿಮಲವಾದ ಗುಣ ರೂಪಗಳನ್ನೂ ಮೂಲರೂಪ ಅವತಾರ ರೂಪಗಳಿಂದ ಮಾಡುವ ಕ್ರಿಯಾ ವಿಶೇಷಗಳನ್ನೂ ಆಲೋಚಿಸಿ, ವೇದ ರಾಶಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಭಾರತಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳಿರುವುದಕ್ಕಿಂತ ಅತ್ಯಧಿಕವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವರು. ಆದರೆ ಸಾಕಲ್ಯವಾಗಿ ಭಗವನ್ಮಹಿಮೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಎಷ್ಟು ಆಲೋಚಿಸಿದರೂ ರಮಾ ದೇವಿಯವರಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವಂತಿಲ್ಲ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಭಾಗವತ ದಶಮಸ್ಕಂಧದ ವಾಕ್ಯವಿರುವುದು. ಅದೆಂತೆಂದರೆ:-

ನನಾಮರೂಪೇ ಗುಣಕರ್ಮಜನ್ಮಭಿ
ನಿರೂಪಿತವೈತವತಸ್ಯ ಸಾಕ್ಷಿಣಃ||
ಮನೋವಚೋಭ್ಯಾಮನುಮೇಯವರ್ತುನೋ
ದೇವಕ್ರಿಯಾಯಾಃ ಪ್ರತಿಯಂತ್ಯಥಾಪಿಹಿ ||

ದೇವಕೀ ಗರ್ಭದಲ್ಲಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುವ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ವಚನ “ಎಲೈ ಈಶ! ನಿನ್ನ ನಾಮ ರೂಪಗಳನ್ನು ಕರ್ಮದಿಂದಾಗಲೀ, ಜನ್ಮದಿಂದಾಗಲೀ, ಗುಣಗಳಿಂದಾಗಲೀ, ಕಾಣಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವು. ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಗುಣ, ಕರ್ಮ, ಜನ್ಮಗಳಿಂದ ಕಾಣಬಹುದು. ಹೇಗೆಂದರೆ ತೇಜಃಪುಂಜವಾದ ಕಾಂತಿಯುಳ್ಳವನೆಂಬ ಗುಣದಿಂದಲೂ, ದಹನ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನೆಂಬ ಕರ್ಮದಿಂದಲೂ, ಕಾಷ್ಠವನ್ನು ಮಥನ ಮಾಡಲು ಜನಿಸಿದವನೆಂಬ ಜನ್ಮದಿಂದಲೂ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಹೀಗೆ ನಿನ್ನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕಾಣಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾದರೆ ಗುಣರೂಪಗಳೇ ಇಲ್ಲದಿರಬಹುದು. ಅಂದರೆ ನಿನ್ನ ಗುಣರೂಪಗಳನ್ನು ಸಾಕ್ಷಿಭೂತನಾಗಿ ನೀನೇ ನೋಡುತ್ತಿರುವೆ. ನೀನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ನಾಗಿ ನೋಡುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಸುಳ್ಳೆಂದು ಹೇಳಲಾದೀತೆ? ಅಪರಿಮಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಕಾಣಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವೇನೆಂದರೆ:- “ಸರ್ವನಾಮಾ, ಸರ್ವ ಕರ್ಮಾ, ರುಗ್ವರ್ಣಂ, ಕರ್ತಾರಮೀಶಂ” ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳೆಂಬ ಆಪ್ತವಾಕ್ಯದ ಆಧಾರದಿಂದಲೂ, ಮನಸ್ಸಿನಿಂದಲೂ, ವಚನದಿಂದಲೂ, ಅಪರಿಮಿತವಾದ ಗುಣನಾಮಗಳುಳ್ಳವನೆಂದು ಅನುಮಾನಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾದುದನ್ನು ಸುಳ್ಳೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂಬುದೇ ಇದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವು. ಹಾಗಾದ ಮೇಲೆ ಯಾರಿಂದಲೂ ಕಾಣಲಶಕ್ಯವಾದ ಗುಣ ನಾಮಗಳಿದ್ದರೂ ಇಲ್ಲದ ಪ್ರಾಯವೇ ಅಂದರೆ ನಿನ್ನ ಪ್ರೇರಣೆ ಲಕ್ಷಣ ಕರ್ಮದಿಂದ ನಿನ್ನ ಭಕ್ತರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವರು ಎಂದು ಶ್ಲೋಕಾರ್ಥವು. ಆದುದರಿಂದ ರಮಾ ದೇವಿಯವರು ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ, ವೇದಾದಿಗಳು ಹೇಳಿರುವುದಕ್ಕಿಂತಲೂ, ಅತ್ಯಧಿಕವಾಗಿ ಭಗವನ್ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ತಿಳಿದಿದ್ದರೂ ಸಾಕಲ್ಯವಾಗಿ ತಿಳಿಯಲಾರರೆಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾದಂತಾಯಿತು. ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳು ವೇದಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಭಗವನ್ಮಹಿಮೆಗಳೆಷ್ಟಿರುವವೋ ಅಷ್ಟು ಪರಿಮಿತವಾದ ಭಗವನ್ಮಹಿಮೆಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ತಿಳಿದು, ಪರಿಮಿತವಾದ ಆನಂದವನ್ನೇ ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿರುವರು. ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರಾದರೋ ವೇದಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಭಗವನ್ಮಹಿಮೆಗಳನ್ನು ಆಲೋಚನೆ ಇಲ್ಲದೇನೇ ಕಾಣುತ್ತಿರುವರು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳದ ಅಪಾರವಾದ ಗುಣಗಳನ್ನು ಆಲೋಚಿಸುತ್ತಾ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅನಂತಾನಂತ ರೂಪಗಳ ಪೈಕಿ ಒಂದು ರೂಪದೊಳಗಿನ ಅನಂತಾನಂತ ಭಾಗಗಳ ಪೈಕಿ ಒಂದು ಭಾಗದೊಳಗಿನ, ಅನಂತಾನಂತ ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷಗಳ ಪೈಕಿ ಒಂದು ಕ್ರಿಯಾ ವಿಶೇಷದ ಹೊಸ ಹೊಸದಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಒಂದು ಕ್ಷಣದ ಅನೇಕಾನೇಕ ಭಾಗಗಳ ಪೈಕಿ ಒಂದು ಭಾಗವಾದ ಅತಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಧಿಕವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಾ, ಒಂದು ಸಲ ನೋಡಿದ ಆಶ್ಚರ್ಯವನ್ನು ಮತ್ತೊಂದು ಸಲ ನೋಡದೆ, ನೂತನನೂತನವಾದ ವಿಶೇಷಗಳನ್ನೇ ಕಾಣುವುದರಿಂದ ಹೊಸ ಹೊಸದಾದ ಅಪಾರವಾದ ಆನಂದಗಳೊಳಗೆ ಮುಳುಗುತ್ತಾ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಾ, ಮೈಮರತು ಉಬ್ಬುತ್ತಾ ಇರುವರು. ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳು ವೇದಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಭಗವನ್ಮಹಿಮೆಗಳನ್ನೇ ಅಪಾರವಾಗಿ ಕಾಣುವರು. ಅವರು ಅಪಾರವಾಗಿ ಕಾಣುವ ಭಗವನ್ಮಹಿಮೆಗಳು ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರಿಗೇ ಪರಿಮಿತಿಯಾಗಿಯೂ ಅಲ್ಪವಾಗಿಯೂ ಕಾಣುವವು. ಇಂಥಾ ಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳ ರಮಾದೇವಿಯರು ಅತ್ಯಲ್ಪ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಪರಿಮಿತವಾದ ಭಗವನ್ಮಹಿಮೆಗಳನ್ನು ಕಾಣುವ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವರಾದರೂ,

ಹೊಸಹೊಸದಾಗಿಯೇ ಭಗವನ್ಮಹಿಮೆಗಳನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದರೂ ಇನ್ನೂ ಅವರಿಗೇ ಗೋಚರವಾಗದ ಭಗವನ್ಮಹಿಮೆಗಳು ಅಪಾರವಾಗಿರುವುವು. ಆದುದರಿಂದ ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಇರುವ ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಸ್ವಲ್ಪವನ್ನೇ ರಮಾದೇವಿಯರು ತಿಳಿದಿರುವರೆಂದು ಭಾವಿಸಬೇಕು. ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರು ಕಂಡಿರುವ ಭಗವನ್ಮಹಿಮೆಗಳನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನು ಅತ್ಯಲ್ಪವಾಗಿ ಪರಿಮಿತಿಯುಳ್ಳದ್ದನ್ನಾಗಿ ಕಾಣುವನು. ಪರಮಾತ್ಮನೊಬ್ಬನೇ ತನ್ನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಸಾಕಲ್ಪವಾಗಿ ತಿಳಿದಿರುವನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಇದೇ ಅರ್ಥವನ್ನೇ “ಸತ್ತತ್ತರತ್ನಮಾಲಾ” ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ “ವಿಷ್ಣೋರ್ಗುಣಾ ನ ನಂತಾಂಶ್ಚದ್ವಷ್ಟಂ ಶಕ್ತಾಪಿ ಹಿಸ್ಫುಟಂ ಕ್ಷಣೇಕ್ಷಣೇ ನವನವ ಸುವಿಶೇಷೋಪಲಂಭತಃ||” ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ವಿಶದವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವರು.

ಇಂತಹಾ ಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳ ರಮಾದೇವಿಯರು ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಅನುಗ್ರಹವು ನಮಗೆ ದೊರೆಯುವಂತೆ ಮಾಡಿ, ಪ್ರತಿ ದಿನದಲ್ಲೂ ಆತನನ್ನು ಅಪರೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವಂತೆ ಮಾಡಿ, ನಿರ್ದೋಷದಿಂದ ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಿ, ನಮ್ಮನ್ನು ಪರಿಪಾಲಿಸಲಿ.

ಹೀಗೆ ಭಾಗ್ಯಾತ್ಮಿಕರಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರನ್ನು ಇದುವರೆವಿಗೂ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ ಈಗ ಚಿತ್ತಾಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ಬ್ರಹ್ಮ, ವಾಯುಗಳು, ಇಬ್ಬರೂ ಸಮರಾದರೂ, ಪದವಿಯಿಂದ ಕಿಂಚಿದುತ್ತಮರಾದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರನ್ನು ನಮಸ್ಕರಿಸಿ, ಸನ್ಮತಿಯನ್ನು ಬೇಡುತ್ತಾರೆ.

ನಿರುಪಮಾನಂದಾತ್ಮಭವ ನಿ
ಜ್ಞರಸಭಾಸಂಸೇವ್ಯ ಋಜುಗಣ
ದರಸೆ ಸತ್ವಪ್ರಚುರ ವಾಣೀಮುಖಸರೋಜೇನ ||
ಗರುಡ ಶೇಷ ಶಶಾಂಕದಳ ಶೇ
ಖರರ ಜನಕ ಜಗದ್ಗುರುವೇ ತ್ವ
ಚ್ಚರಣಗಳಿಗಭಿವಂದಿಸುವೇ ಪಾಲಿಪುದು ಸನ್ಮತಿಯ || ೩ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ನಿರುಪಮಾನಂದ=ಉಪಮೆ ಇಲ್ಲದ ಶಶಾಂಕದ ಉಳ್ಳ, ಆತ್ಮಭವ=ಆತ್ಮ=ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ, ಭವ=ಉದ್ಭವಿಸಿದ, ಅಥವಾ ನಿರುಪಮಾನಂದಾತ್ಮಭವ= ಉಪಮಾನರಹಿತವಾದ ಆನಂದ ರೂಪನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ನಾಭಿ ಕಮಲದಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸಿದ, ನಿರ್ಜ್ಞರಸಭಾಸಂಸೇವ್ಯ=ನಿರ್ಜ್ಞರ=ದೇವತೆಗಳ, ಸಭಾ=ಸಮೂಹದಿಂದ, ಸಂಸೇವ್ಯ= ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸೇವಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡುವ ಋಜುಗಣದರಸೆ=ಬ್ರಹ್ಮ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಅರ್ಹರಾದ ಋಜು ಗಣಗಳಿಗೆ ರಾಜನಾದ, ಸತ್ವಪ್ರಚುರ=ಸತ್ವಗುಣಪ್ರಾಚ್ಯುರ್ಯನಾದ (ವಿಶುದ್ಧವಾದ ಸತ್ವ ರೂಪನಾದ) ವಾಣೀಮುಖಸರೋಜೇನ= ವಾಣೀ=ಸರಸ್ವತಿಯ, ಮುಖಸರೋಜ=ಮುಖ ಕಮಲಕ್ಕೆ, ಇನ=ಸೂರ್ಯನಂತಿರುವ, ಗರುಡ, ಶೇಷ, ಶಶಾಂಕದಳಶೇಖರರ=ಗರುಡ, ಶೇಷ ರುದ್ರರ, ಜನಕ=ತಂದೆಯಾದ, ಜಗದ್ಗುರುವೇ=ಜಗತ್ತಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ಗುರುವಾದ, ಎಲೈ ಬ್ರಹ್ಮ! ತ್ವಚ್ಚರಣಗಳಿಗೆ=ನಿನ್ನ ಪಾದಾರವಿಂದಗಳಿಗೆ, ಅಭಿವಂದಿಸುವೆ=ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡುವೆನು, ಸನ್ಮತಿಯು= (ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಪಾದಾರವಿಂದದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸು ಲೀನವಾಗುವಂತೆ) ಉತ್ತಮವಾದ ಮತಿಯನ್ನು, ಪಾಲಿಪುದು=ದಯಪಾಲಿಸಬೇಕು (ಕೊಟ್ಟು ರಕ್ಷಿಸಬೇಕು).

ತಾತ್ಪರ್ಯಾರ್ಥ:- ಯಾವನು ಉಪಮಾನ ಕೊಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದ ಆನಂದ ಸ್ವರೂಪನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಪ್ರತ್ಯನಾಗಿರುವನೋ; ಯಾವನು ಸಮಸ್ತ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ನಮಸ್ಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡುವನೋ, ಯಾವನು ವಿಶುದ್ಧವಾದ ಸತ್ವ ಸ್ವರೂಪನಾಗಿರುವನೋ, ಯಾವನು ಸರಸ್ವತಿ ದೇವಿಯ ಮುಖ ಕಮಲಕ್ಕೆ ಸೂರ್ಯನಂತಿರುವನೋ, ಯಾವನು ಗರುಡ, ಶೇಷ, ರುದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ತಂದೆಯಾಗಿರುವನೋ, ಅಂತಹ ಜಗದ್ಗುರುವಾದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಪಾದಪದ್ಮಗಳಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸುವೆನು. ನನಗೆ ಚಿತ್ತಶುದ್ಧಿಯನ್ನಿತ್ತು ಸಲಹಲಿ.

ವಿಶೇಷಾರ್ಥ:- ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಮನಸ್ಸು, ಬುದ್ಧಿ, ಚಿತ್ತ ಇವು ಮೂರನ್ನೂ ಒಂದಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವಿದ್ದರೂ, ಇವು ಮೂರೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ತತ್ವವಾಗಿಯೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಅಭಿಮನ್ಯಮಾನವಾಗಿಯೂ ಇರುವುವು. ಮನಸ್ಸೆಂದರೆ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಹುಟ್ಟುವ ಚಂಚಲ ವೃತ್ತಿಯು. ಬುದ್ಧಿ ಎಂದರೆ, ಅದನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದ ನಿಶ್ಚಲ ವೃತ್ತಿಯು. ಚಿತ್ತವೆಂದರೆ ಸದ್ವೃತ್ತಿಯು. ಮನೋಭಿಮಾನಿಯು ಚಂದ್ರನು. ಬುದ್ಧಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯು ಬೃಹಸ್ಪತಿ, ಮತ್ತು ಉಮಾದೇವಿ. ಚಿತ್ತಾಭಿಮಾನಿಗಳು ಬ್ರಹ್ಮ ವಾಯುಗಳು. ಅದರಲ್ಲಿ ವಾಯು ದೇವರೇ ಮುಂದಿನ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬರುವವರು ಇಬ್ಬರೂ ಸಮರು. ಆದರೂ ವಾಯು ದೇವರಿಗಿಂತಲೂ ಪದವಿಯಿಂದ ಕಿಂಚಿದಾಧಿಕ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಥಮದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರನ್ನು ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ. “ನಿರುಪಮಾನಂದ”

ಎಂಬ ಪದ್ಯದಿಂದ. ಎಲೈ ಜಗದ್ಗುರುವೆ ನಿನ್ನ ಚರಣಗಳಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸುವೆನು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವರಿಗೆ ಜಗದ್ಗುರುತ್ವ ಹೇಗೆಂದರೆ:-

“ಜಗದ್ಗುರುತ್ವಮಾದಿಷ್ಟಂ ಮಯಾತೇಕಮಲೋದ್ಭವ” ನನ್ನಿಂದ ನಿನಗೆ ಜಗದ್ಗುರುತ್ವವು ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವರನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ಹೇಳಿದುದಾಗಿ ತಾತ್ಪರ್ಯ ನಿರ್ಣಯದ 9ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಮತ್ತು ಅದೇ ನಿರ್ಣಯದ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ “ಷಣ್ಮವತ್ಯಂಗುಲೋಯಸ್ತು ನ್ಯಗ್ರೋಧಪರಿಮಂಡಲಃ ಸಪ್ತಪಾದಶ್ಚತುರ್ಹಸ್ತೋ ದ್ವಾತ್ರಿಂಶಲ್ಲಕ್ಷಣೈರ್ಯುತಃ ಅಸಂಶಯಃ ಸಂಶಯಚ್ಛಿದ್ಧಗುರುರುಕ್ಮೋ ಮನೀಷಿಭಿಃ ತಸ್ಮಾದ್ಬ್ರಹ್ಮಾ ಗುರುರುಖ್ಯಃ ಸಶ್ಲೇಷಾಮೇವ ಸರ್ವದಾ||” ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಇದರ ಅರ್ಥವೇನೆಂದರೆ:- ಗುರುವಿನ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. 96 ಅಂಗುಲ ಎತ್ತರವಿರಬೇಕು. ತಮ್ಮ ಬಾರು ಅಳತೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಪಾದ ಮೊದಲು ತಲೆಯವರೆಗೂ ಅಳತೆ ಮಾಡಿದರೆ ಈ ಅಳತೆಯೂ ಸರಿಹೋಗಬೇಕು. ಅಂದರೆ ಬಾರು ಅಳತೆಯೂ ಎತ್ತರದ ಅಳತೆಯೂ 96 ಅಂಗುಲಗಳಿರಬೇಕು. 24 ಅಂಗುಲಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಮೊಳವೆಂದು ಹೆಸರು. ಅಂತಹ ಮೊಳಗಳು ನಾಲ್ಕು ಅಂದರೆ 96 ಅಂಗುಲಗಳು ಆಗುವುವು. 4 ಮೊಳಗಳನ್ನು ಹೆಜ್ಜೆಗಳಿಂದ ಅಳೆದರೆ 7 ಹೆಜ್ಜೆಗಳು ಆಗಬೇಕು. ಹೀಗೆ ತಮ್ಮ ಬಾರು ಅಳತೆಯೂ, ಎತ್ತರವೂ ಸರಿಹೋಗುವುದಕ್ಕೆ ನ್ಯಗ್ರೋಧ ಪರಿಮಂಡಲವೆನ್ನುವರು. 32 ಲಕ್ಷಣಗಳುಳ್ಳವನಾಗಿರಬೇಕು. ತನಗೆ ಸಂಶಯವಿರಬಾರದು. ಮತ್ತೊಬ್ಬರ ಸಂಶಯವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುವವನಾಗಿರಬೇಕು. ಇಂತಹ ಗುಣಗಳುಳ್ಳವನೇ ಗುರುವೆಂದೆನಿಸುವನು. ಇಂತಹ ಸಂಪೂರ್ಣ ಗುರು ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಒಬ್ಬರೇ. ವಾಯು ದೇವರು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ಸಮರಾದುದರಿಂದಲೂ, ಮುಂದೆ ಇವರೇ ಬ್ರಹ್ಮ ಪದವಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವವರಾದುದರಿಂದಲೂ ವಾಯು ದೇವರೂ ಗುರುಗಳೆನಿಸುವರು. ಹೀಗೆ ನಿರ್ಣಯ ವಾಕ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ ದಾಸರಾಯರು “ಜಗದ್ಗುರುವೆ” ಎಂದು ಸಂಬೋಧನೆ ಮಾಡಿರುವರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. “ನಿರುಪಮಾನಂದಾತ್ಮಭವ” ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನ ನಾಭಿ ಕಮಲದಿಂದ ಜನಿಸಿದುದರಿಂದ ಮಹಾಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳವರೆಂದು ತೋರಿಸಿದರು. ಮನ್ಮಥನೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪುತ್ರನೇ ಆಗಿರುವನು. ಇವರೇ ಹೇಗೆ ಶ್ರೇಷ್ಠರು? ಅಂದರೆ “ನಿರ್ಜರಸಭಾಸಂಸೇವ್ಯ” ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ದೇವೇಂದ್ರನೂ ದೇವ ಸಮೂಹದಿಂದ ವಂದ್ಯನು. “ಮುಖಾದಿಂದ್ರಾಶ್ಚಗ್ನಿಶ್ಚ” ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ದೇವೇಂದ್ರನೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪುತ್ರನೇ. ಬ್ರಹ್ಮದೇವರೇ ಶ್ರೇಷ್ಠರೆಂದೇಕೆ ಹೇಳುವರೆಂದರೆ “ಋಜುಗಣದರಸೆ” ಅಂದರು. ಈ ಅಧಿಕಾರವು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರನ್ನುಳಿದು ಮತ್ತಾರಲ್ಲೂ ಇಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವರು ಸಕಲ ಜೀವೋತ್ತಮರೆಂದು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಇದಲ್ಲದೆ ರುದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ರಜೋಗುಣವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದು. ಇವರಲ್ಲಿ ಹಾಗಿಲ್ಲವೆಂದು “ಸತ್ವಪ್ರಚುರ” ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. “ವಿಶುದ್ಧಸತ್ವಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಖ್ಯಂ” ಎಂಬ ಭಾಗವತದ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸತ್ವಗುಣಪ್ರಾಚುರ್ಯ ಉಳ್ಳವರೆಂದು ಸೂಚಿಸಿರುವರು. ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಇವರಿಗೆ ಅಸುರಾವೇಶವಾಗಲೀ, ಅಜ್ಞಾನಾದಿಗಳಾಗಲೀ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಮತ್ತು ನಮಗೆ ಒಬ್ಬ ದೊಡ್ಡ ಅಧಿಕಾರಿಯಿಂದ ಏನಾದರೂ ಕೆಲಸವಾಗಬೇಕಾಗಿದ್ದರೆ ಆತನನ್ನೇ ನೇರವಾಗಿ ಕಂಡು ಕೇಳಿದರೆ ಕಾರ್ಯವು ಕೆಟ್ಟು ಹೋಗುವ ಸಂಭವ ಉಂಟು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಥಮತಹಾ ಅಧಿಕಾರಿಗೆ ಪ್ರೀತಿಪಾತ್ರನಾದವನ ದಯೆಯನ್ನು ಪಡೆದು, ಆತನ ದ್ವಾರಾ ಅಧಿಕಾರಿಯನ್ನು ಕಂಡರೆ, ಕಾರ್ಯವು ಕೈಗೂಡುವ ಸಂಭವವು ಲೋಕದ ವಾಡಿಕೆಯಲ್ಲಿರುವುದು. ಅದನ್ನನುಸರಿಸಿ ದಾಸರಾಯರು, ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಪರಿವಾರಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಅವರ ಪತ್ನಿಯ ದ್ವಾರವೇ ಅವರ ಪ್ರಸಾದವನ್ನು ಪಡೆಯಲುದ್ದೇಶಿಸಿ “ವಾಣೀಮುಖಸರೋಜೇನ” ಅಂದರು. ಕಮಲವು ಸೂರ್ಯೋದಯವಾಗಲು ಹೇಗೆ ವಿಕಸಿತವಾಗುವುದೋ ಹಾಗೆಯೇ ಸರಸ್ವತೀ ದೇವಿಯವರ ಮುಖ ಕಮಲವು ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವರೆಂಬ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಕಂಡ ಕೂಡಲೇ ವಿಕಾಸ ಹೊಂದುತ್ತದೆಂಬ ಭಾವನೆಯಿಂದ ಈ ಪದವನ್ನು ಹಾಕಿರುವರು. ಅದರಿಂದ ಬಂದ ಲಾಭಾಂಶವೇನು, ಪ್ರಾಯಶಃ ಪತಿಯ ಮುಖವನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಸತಿಯ ಮುಖವು ವಿಕಾಸ ಹೊಂದುವುದು; ಇದರಿಂದ ಸತಿಯಪಾತಿವ್ರತ್ಯವನ್ನೂ, ಅವರಿಬ್ಬರ ಅನುಕೂಲ ದಾಂಪತ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಬಣ್ಣಿಸಿದುದರಿಂದ ಸರಸ್ವತೀ ದೇವಿಯವರ ಪ್ರಸಾದವು ದೊರೆತು ಅವರ ದ್ವಾರಾ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಪ್ರಸಾದವು ಲಭಿಸುವುದೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಮತ್ತು “ಗರುಡ, ಶೇಷ, ಶಶಾಂಕದಳಶೇಖರರ ಜನಕ” ಗರುಡ, ಶೇಷ, ರುದ್ರರ ತಂದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಇದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವೇನೆಂದರೆ:- ಮಹಾಭಾರತ ತಾತ್ಪರ್ಯ ನಿರ್ಣಯದ 3ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ “ವ್ಯೂಷಶ್ಚತುರ್ಧಾಭಗವಾಃ” ಎಂಬ 9ನೆಯ ಶ್ಲೋಕ ಮೊದಲುಗೊಂಡು “ತೌವಾಹನಂ ಶಯನಂ ಚೈವವಿಷ್ಣೋಃ” ಎಂಬ 13ನೆಯ ಶ್ಲೋಕದ ವರಿವಿಗೂ ಇವರ ಉತ್ತತ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು. ಇದರ ತಾತ್ಪರ್ಯವೇನೆಂದರೆ:- “ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ವಾಸುದೇವ, ಸಂಕರ್ಷಣ, ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ, ಅನಿರುದ್ಧಗಳೆಂಬ 4 ರೂಪಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದನು. ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರೂ 4 ರೂಪಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ, 4 ರೂಪಧಾರಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಪತ್ನಿಯಾದರು. ಅದರಲ್ಲಿ ವಾಸುದೇವ ನಾಮಕನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ದೆಸೆಯಿಂದ ಮಾಯಾ ದೇವಿಯು ಪುರುಷನನ್ನು ಪಡೆದಳು. ಸಂಕರ್ಷಣನ ದೆಸೆಯಿಂದ ಜಯಾ ದೇವಿಯು ಸೂತ್ರನನ್ನು ಪಡೆದಳು. “ಸೂತ್ರಂ ಸವಾಯುಃ ಪುರುಷೋವಿರಿಂಚಿಃ” ಸೂತ್ರನೇ ವಾಯು ದೇವರು, ಪುರುಷನು ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವರು, ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನ ದೆಸೆಯಿಂದ ಕೃತಿ ದೇವಿಯಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರು ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳು ಜನಿಸಿದರು. ಮೊದಲನೆಯವಳು ಪ್ರಕೃತಿ, ಎರಡನೆಯವಳು ಶ್ರದ್ಧಾ. ಇವರಿಬ್ಬರೇ ಸರಸ್ವತೀ ಭಾರತೀಯರು. ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವರ ದೆಸೆಯಿಂದ

ಸರಸ್ವತಿಯಲ್ಲಿ ಜೀವನೂ, ವಾಯುದೇವರ ದೆಸೆಯಿಂದ ಭಾರತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಲನೂ ಜನಿಸಿದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಜೀವನೇ ಶೇಷನು. ಕಾಲನು ಗರುಡನು. ಇವರಿಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಹಾಸಿಗೆಯಾದನು. ಮತ್ತೊಬ್ಬನು ವಾಹನನಾದನು ಎಂದು ನಿರ್ಣಯ ವಾಕ್ಯದ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಇದೇ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ವಿಷ್ಣುರಹಸ್ಯದಲ್ಲೂ ಹೇಳಿರುವರು. ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಂದ ರುದ್ರದೇವರು ಜನಿಸಿದರೆಂಬುವುದಕ್ಕೆ ಭಾಗವತ ನಿರ್ಣಯಾದಿಗಳೂ ಆಧಾರವಾಗಿರುವುವು. ಶೇಷ ಗರುಡರು, ಬ್ರಹ್ಮ ವಾಯುಗಳ ಮಕ್ಕಳಾದರೂ ವಾಯು ದೇವರೇ ಕಲ್ಪಾಂತದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮರಾಗುವುದರಿಂದ ದಾಸರಾಯರು ಗರುಡ, ಶೇಷ, ರುದ್ರರನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಮಕ್ಕಳೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇಂತಹ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡುವೆನು, ಸನ್ಮತಿಯ ಪಾಲಿಸಲಿ.

ಮುಂದಿನ ಪದ್ಯದಿಂದ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ಗುರುಗಳಾದ ಹನುಮದ್ಭೀಮ ಮಧ್ವಾಪತಾರಗಳಿಂದ ರಾಮ, ಕೃಷ್ಣ ವೇದವ್ಯಾಸರ ಸೇವಾ ಮಾಡಿ, ಹರಿ ಸರ್ವೋತ್ತಮ, ವಾಯು ಜೀವೋತ್ತಮರೆಂಬ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಪಂಚ ಭೇದ ತಾರತಮ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿದು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವುದೇ ಮುಕ್ತಿಗೆ ಸಾಧನವೆಂದು ವಿಧಿಸಿ, ಜಗತ್ತನ್ನುದ್ದರಿಸಿದ ವಾಯು ದೇವರನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಆರು ಮೂರೆರಡೊಂದು ಸಾವಿರ
ಮೂರೆರಡು ಶತಶ್ವಾಸಜಪಗಳ
ಮೂರುವಿಧ ಜೀವರೋಳಗಬ್ಬಜಕಲ್ಪ ಪರಿಯಂತ ||
ತಾ ರಚಿಸಿ ಸಾತ್ವರಿಗೆ ಸುಖ ಸಂ
ಸಾರ ಮಿಶ್ರರಿಗಧಮಜನರಿಗ
ಪಾರ ದುಃಖಗಳೀವ ಗುರುಪವಮಾನ ಸಲಹೆಮ್ಮ || ೪ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- “ಆರು ಮೂರೆರಡೊಂದು ಸಾವಿರ ಮೂರೆರಡು ಶತಶ್ವಾಸ ಜಪಗಳ” ಆರು ಮೂರು (6 ನಿ 3=18) ಎರಡೊಂದು (2 + 1=3) ಸಾವಿರ, ಅಂತು 21 ಸಾವಿರದ, ಮೂರೆರಡು ಶತ= (3 ನಿ 2 ನಿ 100=600) ಶ್ವಾಸ ಜಪಗಳ (21,600) ಇಷ್ಟತ್ತೊಂದು ಸಾವಿರದ ಆರುನೂರು ಶ್ವಾಸರೂಪ ಷಡಕ್ಷರಾತ್ಮಕ ಹಂಸಮಂತ್ರ ಜಪಗಳನ್ನು, (ಪ್ರತಿ ದಿವಸದಲ್ಲೂ) ಮೂರು ವಿಧ ಜೀವರೋಳಗೆ=ಸಾತ್ವಿಕ, ರಾಜಸ, ತಾಮಸರೆಂಬ ತ್ರಿವಿಧ ಜೀವರಾಶಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದು, ಅಬ್ಬಜಕಲ್ಪಪರ್ಯಂತ=ಬ್ರಹ್ಮಕಲ್ಪ ಪರ್ಯಂತವಾಗಿ, ತಾ ರಚಿಸಿ=ತಾನು ಮಾಡಿಸಿ, ಸತ್ವರಿಗೆ=ಸಾತ್ವಿಕರಿಗೆ, ಸುಖ=ಮುಕ್ತಿ ಸುಖವನ್ನೂ, ಮಿಶ್ರರಿಗೆ=ರಾಜಸಜೀವರಿಗೆ, ಸಂಸಾರ=ಸುಖ, ದುಃಖ ಮಿಶ್ರವಾದ ನಿತ್ಯ ಸಂಸಾರವನ್ನೂ, ಅಧಮರಿಗೆ=ತಾಮಸ ಜನರಿಗೆ, ಅಪಾರದುಃಖಗಳ=ಸಹಿಸಲಶಕ್ಯವಾದ ದುಃಖಗಳುಳ್ಳ ಅಂಧಂತಮಸ್ಸನ್ನೂ, ಈವ=ಕೊಡುವ, ಗುರುಪವಮಾನ=ಗುರುಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣ! ಯಮ್ಮ= ನಮ್ಮನ್ನು, ಸಲಹು=ಪಂಚಭೇದ ತಾರತಮ್ಯಾದಿ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟುದ್ದರಿಸು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಎಲೈ ಪವಮಾನ! ಸಾತ್ವಿಕರು, ರಾಜಸರು, ತಾಮಸರೆಂಬ ಮೂರು ವಿಧ ಜೀವರೋಳಗಿದ್ದು ಪ್ರತಿ ದಿವಸದಲ್ಲೂ 21,600 ಶ್ವಾಸರೂಪವಾದ ಹಂಸ ಮಂತ್ರ ಜಪಗಳನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮ ಪ್ರಳಯದ ಪರಿಯಂತವೂ ಮಾಡಿಸಿ, ಸಾತ್ವಿಕರಿಗೆ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನೂ, ರಾಜಸರಿಗೆ ನಿತ್ಯ ಸಂಸಾರವನ್ನೂ, ತಾಮಸರಿಗೆ ಅಂಧಂತಮಸ್ಸನ್ನೂ, ಕೊಡುವುದಕ್ಕೆ, ಕಾರಣಭೂತನಾಗಿರುವಿಯೋ ಅಂತಃ ನೀನು ನಮ್ಮನ್ನು ಸಲಹು.

ವಿಶೇಷಾರ್ಥ:- ದಾಸರಾಯರು “ತ್ವಚ್ಚರಣಗಳಿಭಿವಂದಿಸುವೆ ಪಾಲಿಪುದು ಸನ್ಮತಿಯ” ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಿ, ಸನ್ಮತಿಯ ಕೊಡೆಂದು ಹೇಗೆ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವರೋ ಹಾಗೆಯೇ ವಾಯುದೇವರಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡದೆ “ಗುರುಪವಮಾನ ಸಲಹೆಮ್ಮ” ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಮಾಡಿರುವರು. ಇದು ಏಕೆ? ವಾಯುದೇವರೇ ಬ್ರಹ್ಮ ಪದವಿಗೆ ಬರುವುದರಿಂದ, ಬ್ರಹ್ಮ ಶಬ್ದದಿಂದಲೇ ವಾಯುದೇವರನ್ನೂ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ವಾಯುದೇವರಿಗೆ ಬೇರೆ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ವಾಯುದೇವರಿಗೆ ಬೇರೆ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಕೂಡದೆಂಬ ವಿಧಿ ಏನೂ ಇಲ್ಲ. ಏಕೆ ಮಾಡಲಿಲ್ಲವೆಂದರೆ, ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೂ, ವಾಯುದೇವರಿಗೂ ಪದವಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಭೇದವೆ ಹೊರತು ಮತ್ಯಾವ ಭೇದವೂ ಇಲ್ಲ. ವಾಯುದೇವರೇ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಎಂದು ಜನರಿಗೆ ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ವಾಯುದೇವರಿಗೆ ಬೇರೆ ನಮಸ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ವಾಯು ಪದವಿಯಿಂದ ಜನರನ್ನುದ್ದರಿಸುವ ಬಗೆ ಬೇರೆ. ಬ್ರಹ್ಮ ಪದವಿಯಿಂದ ಜನೋಪಕಾರ ಆಗುವ ಬಗೆಯೇ ಬೇರೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವರಿಂದ ಚಿತ್ತ ಶುದ್ಧಿಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಬೇಡಿ, ವಾಯುದೇವರಿಂದ ಲೋಕಕ್ಕಾಗುವ ಮಹೋಪಕಾರವನ್ನು ತಿಳಿಸಿ, ಅವರಿಂದ ತಮಗೂ ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಶ್ರವಣ ಪಠನಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ಜನರಿಗೂ ಸಹ ಆಗಬೇಕಾದ ಉಪಕಾರಗಳನ್ನು ಬೇಡಿರುತ್ತಾರೆ. ವಾಯುದೇವರಿಂದ ಜನರಿಗೆ ಆಗುವ ಉಪಕಾರವಾವುದೆಂದರೆ:- ಲೋಕದಲ್ಲಿ

ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ಶ್ವಾಸ ಬಿಡುತ್ತಿರುವರಷ್ಟೆ? ಈ ಶ್ವಾಸಗಳನ್ನು ವಾಯುದೇವರೇ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಮಾಡಿಸುವರು. ಅವು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ದಿವಸ ಒಂದಕ್ಕೆ (ಅಂದರೆ ೬೦ ಘಳಿಗೆಯಲ್ಲು) ೨೧.೬೦೦ ಆಗುವುವು. ಜೀವರಾಶಿಗಳು ದೇವಮನುಷ್ಯಾದಿ ಭೇದಗಳಿಂದ ಸಾತ್ವಿಕರು, ರಾಜಸರು, ತಾಮಸರೆಂಬ ಮೂರು ವಿಧರಾಗಿ ಭಾಗಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವರು. ಶ್ವಾಸದಲ್ಲಿ=ಶ್ವಾಸ, ಉಚ್ಚ್ವಾಸ, ನಿಶ್ವಾಸಗಳೆಂದು ಮೂರು ವಿಧಗಳುಂಟು. ಶ್ವಾಸವೆಂದರೆ, ಮೂಗಿನಿಂದ ಗಾಳಿಯನ್ನು ಹೊರಗೆ ಬಿಡುವುದು. ಉಚ್ಚ್ವಾಸವೆಂದರೆ ಗಾಳಿಯನ್ನು ಒಳಗೆ ಶೆಳೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ನಿಶ್ವಾಸವೆಂದರೆ ಮಧ್ಯಮವಾದ ವಿರಾಮ ಕಾಲ. ಇವು ಮೂರೂ ಸೇರಿ ಒಂದು ಶ್ವಾಸವಾಗುವುದು. ಇಂತಹ ಶ್ವಾಸಗಳು ೨೧,೬೦೦ರನ್ನು ಪ್ರತಿ ದಿವಸದಲ್ಲೂ ಮನುಷ್ಯಾದಿಗಳು ಬಿಡುತ್ತಿರುವರು. ಈ ಶ್ವಾಸಗಳು ಬರೇ ಶ್ವಾಸಗಳೆಂದೆನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ ಶ್ವಾಸ ರೂಪವಾದ ಈ ಹಂಸ ಮಂತ್ರ ಜಪವೆಂದೆನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುವು. ಶ್ವಾಸ ರೂಪವಾದ ಈ ಹಂಸ ಮಂತ್ರ ಜಪವನ್ನು ತ್ರಿವಿಧ ಜೀವರಾಶಿಯೊಳಗಿದ್ದು ವಾಯು ದೇವರು ತಾವು ಮಾಡಿ, ಜೀವರಿಂದಲೂ ಮಾಡಿಸುತ್ತಿರುವರು. ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಬಿಡುವ ಶ್ವಾಸಗಳು ಮಂತ್ರ ಜಪಗಳೆಂದು ಹೇಗೆ ತಿಳಿಯುವುದು ಎಂದರೆ, ಹಂಸ ಮಂತ್ರವು “ಹಂಸಃ ಸೋಹಂ, ಸ್ವಾಹಾ” ಎಂದು ಆರು ಅಕ್ಷರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದು. ಹಂಸಃ ಎಂಬ ಎರಡು ಅಕ್ಷರಗಳು ವಿರಾಮ ಕಾಲವು. ಸೋಹಂ ಎಂಬ ಎರಡು ಅಕ್ಷರಗಳು ಉಚ್ಚ್ವಾಸ ಕಾಲವು ಅಂದರೆ ಗಾಳಿಯನ್ನು ಶೆಳೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಕಾಲವು. ಸ್ವಾಹಾ ಎಂಬ ಎರಡು ಅಕ್ಷರಗಳು ಶ್ವಾಸ ಬಿಡುವ ಕಾಲವು. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ನೋಡಬಹುದು. ಬಾಯಿಯನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಮೂಗಿನಿಂದ ಮಾತ್ರ ಶ್ವಾಸವನ್ನು ಬಿಡುತ್ತಾ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿರಿ! ಶ್ವಾಸವೂ ಉಚ್ಚ್ವಾಸವೂ ಇಲ್ಲದ ವಿರಾಮ ಕಾಲದಲ್ಲಿ “ಹಂಸಃ” ಎಂಬ ಎರಡು ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಮನಸಾ ಅಂದುಕೊಳ್ಳಿ. ಆಗ ದಮ್ಮು ಹಿಡಿಯುವುದರಿಂದ ಆಯಾಸವು ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಗಾಳಿಯನ್ನು ಶೆಳೆದುಕೊಳ್ಳುವಾಗ “ಸೋಹಂ” ಅನ್ನಿ! ತಾನಾಗಿ ಅದು ಉಚ್ಚ್ವಾಸವಾಗುವುದು. ಮತ್ತು ಶ್ವಾಸವನ್ನು ಹೊರಗೆ ಬಿಡುವಾಗ “ಸ್ವಾಹಾ” ಅನ್ನಿ! ಸುಲಭವಾಗಿ ಶ್ವಾಸವನ್ನು ಬಿಡಬಹುದು. ಇದೇ ಹಂಸ ಮಂತ್ರ ಜಪವು. ಮೂರು ವಿಧ ಜೀವರಾಶಿಗಳಲ್ಲೂ ವಾಯು ದೇವರು ಈ ಒಂದೇ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಜಪ ಮಾಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ, ಜಪದ ಫಲವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಮೂರು ವಿಧ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ಮೂರು ವಿಧವಾಗಿ ಕೊಡಿಸುವರು. ಅದೇಕೆಂದರೆ:- ಮಂತ್ರಾರ್ಥದ ಉಪಾಸನಾ ಭೇದದಿಂದ ಫಲವು ಭೇದವಾಗುವುದು. ಸಾತ್ವಿಕರು ತಾವು ಬಿಡುವುದು ತಿಡಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ಹೊರಡುವ ಬರೇ ಗಾಳಿಯಂತಲ್ಲವೆಂತಲೂ ಹಂಸ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಜಪಿಸುತ್ತೇವೆಂತಲೂ ಅನುಸಂಧಾನ ಮಾಡುವರು. ಅದರ ಕ್ರಮ ಹೇಗೆಂದರೆ:- ತಂತ್ರಸಾರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ೭೨ ಮಹಾಮಂತ್ರಗಳ ಪೈಕಿ ಇದೊಂದು ಮುಖ್ಯ ಮಂತ್ರವಾಗಿರುವುದು. “ಪೂರೈದ್ಯುಃ ಪ್ರಾತಃ ಸೂರ್ಯೋದಯಮಾರಭ್ಯ ಅಧ್ಯಸೂರ್ಯೋದಯ ಪರ್ಯಂತಂ ಮಧ್ಯೇಹಸ್ಥಿತ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಣಕೃತೇನ, ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಪ್ರೇರಿತೇನ ಮಯಾಕೃತೇನಚ ಷಟ್ ಶತಾಧಿಕ ಏಕವಿಂಶತ್ತಹಸ್ತ ಸಂಖ್ಯಾಕ ಶ್ವಾಸ ರೂಪ ಷಡಕ್ಷರ ಹಂಸಮಹಾಮಂತ್ರ ಜಪೇನ ಭಗವಾ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಣಾಂತರ್ಗತ ಹಂಸರೂಪೀ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣಃ ಪ್ರಿಯತಾಂ” ಇದರರ್ಥವೇನೆಂದರೆ:- “ನಿನ್ನೇ ದಿವಸ ಸೂರ್ಯೋದಯದ ಮೊದಲುಗೊಂಡು ಈವತ್ತಿನ ಸೂರ್ಯೋದಯದ ವರೆವಿಗೂ ನನ್ನೊಳಗಿರುವ ವಾಯು ದೇವರು ಮಾಡಿದ ಮತ್ತು ಅವರ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ನಾನು ಮಾಡಿದ ೨೧,೬೦೦ ಸಂಖ್ಯಾ ಉಳ್ಳ ಶ್ವಾಸ ರೂಪಗಳಾದ ಆರು ಅಕ್ಷರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಹಂಸಮಹಾಮಂತ್ರ ಜಪಗಳಿಂದ, ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಣಾಂತರಾಮಿಯಾದ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣನು ಪ್ರೀತನಾಗಲಿ.” ಎಂಬೀ ಅರ್ಥಾನುಸಂಧಾನ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟ ಶ್ವಾಸಗಳನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಜಪ ಭಾವನೆಯಿಂದ ಸಮರ್ಪಿಸಿ, ಈ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಹೇಳುವರು.

ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣೇನ ಮಧ್ಯೇಹೇ ಮಂತ್ರ ತ್ರಯಜಪಸ್ಸದಾ
ಅನುಗ್ರಹಾಯಮೇವಿಷ್ಟು ಪ್ರೀತಯೇತ್ರಿಯತೇಹಿಸಃ ||
ಏಕವಿಂಶತ್ತಹಸ್ತಾತ್ಮಾ ಸಷಟ್ಪ ಶತಮಹರ್ನಿಶಂ
ತತ್ಸರ್ವಂವಿಷ್ಟುಪೂಜಾಸ್ತು ಪ್ರೀಯೇತಾಂಪ್ರಾಣಮಾಪತೀ || ೪ ||

ಇದರ ಅರ್ಥ:- ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಣದೇವರು ನನ್ನ ದೇಹದೊಳಗಿದ್ದು, ಹಂಸಃ, ಸೋಹಂ, ಸ್ವಾಹಾ ಎಂಬ ಮೂರು ಮಂತ್ರಗಳ ಜಪಗಳನ್ನು ನನಗೆ ಅನುಗ್ರಹ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರವೂ, ವಿಷ್ಟು ಪ್ರೀತ್ಯರ್ಥವಾಗಿಯೂ ಮಾಡಿಸುತ್ತಿರುವರು. ಹೀಗೆ ನಾನು ಹಗಲು ರಾತ್ರಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ೨೧,೬೦೦ ಶ್ವಾಸ ರೂಪಗಳಾದ ಜಪಗಳೆಲ್ಲವೂ ವಿಷ್ಟು ಪೂಜೆಯಾಗಲಿ. ಇದರಿಂದ ಪ್ರಾಣದೇವರಿಗೂ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರಿಗೂ ಪಾಲಕನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರೀತನಾಗಲಿ, ಎಂಬುದು ಮಂತ್ರಾರ್ಥ. ಇದು ಉಪಸಂಹಾರ ಮಂತ್ರ. ಇದರಂತೆಯೇ ಉಪಕ್ರಮ ಮಂತ್ರವೂ ಇರುವುದು. ಅದರ ಅರ್ಥವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತೇವೆ. ಈ ಹೊತ್ತಿನ ಸೂರ್ಯೋದಯ ಮೊದಲುಗೊಂಡು ನಾಳೆಯ ಸೂರ್ಯೋದಯದ ವರೆಗೂ ೨೧,೬೦೦ ಶ್ವಾಸ ರೂಪ ಹಂಸಮಂತ್ರ ಜಪಗಳನ್ನು ನಮ್ಮ ದೇಹದೊಳಗಿದ್ದು ತಾವೂ ಮಾಡಿ, ನನ್ನಿಂದಲೂ ಮಾಡಿಸಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆಯುಳ್ಳ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಣದೇವರಿಂದ ಪ್ರೇರಿತನಾಗಿ ನಾನು ಮಾಡುವೆನು ಎಂದು ಮುಂದೆ ಮಾಡುವ ಶ್ವಾಸ ಜಪಗಳಿಗೆ ಸಂಕಲ್ಪ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವರು. ನನ್ನ ದೇಹದೊಳಗಿನ ಪ್ರಾಣನಾಮಕ ವಾಯುದೇವರ ಮತ್ತು ಅಪಾನನಾಮಕ ವಾಯುದೇವರ, ಸಹಾಯದಿಂದಲೂ, ಧ್ಯಾನ ಯೋಗದಿಂದಲೂ, ಈ ಶ್ವಾಸರೂಪ ಹಂಸಮಂತ್ರ ಜಪಗಳನ್ನು ಮಾಡುವೆನು. ಅದರಿಂದ ಹಂಸರೂಪಿ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮ ಪ್ರೀತನಾಗಲಿ ಎಂದು ಉಪಕ್ರಮ ಸಂಕಲ್ಪವನ್ನು ಮಾಡುವರು. ಇದಕ್ಕೆ ಬೇರೆ

ಮಂತ್ರವಿಲ್ಲ. ಇವರು ಬಿಡುವ ಶ್ವಾಸೋಚ್ಚ್ವಾಸಗಳೇ ಜಪಗಳೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹಂಸಃ, ಸೋಹಂ, ಸ್ವಾಹಾ ಎಂಬ ಮಂತ್ರದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸಾತ್ವಿಕರು ತಿಳಿದಿರುವ ಕ್ರಮ ಹೇಗೆಂದರೆ:- “ಹಂಸಃ=ದುಖಂ ಸರ್ವಂ ಹಂತೇತಿ ಹಂಸಃ”=ಸಕಲ ದುಃಖಗಳನೂ ನಾಶಗೊಳಿಸುವವನಾದುದರಿಂದ ಹಂಸನೆಂದು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಹೆಸರು. “ಸೋಹಂ” ಅಂದರೆ ಆ ಹಂಸನ ಪ್ರತಿಬಿಂಬನೇ ನಾನು ಆದುದರಿಂದ ಹಂಸ ಶಬ್ದವು ನನಗೂ ಇರುವುದು. ಇದು ಹೇಗೆಂದರೆ ಕನ್ನಡಿಯಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಪ್ರತಿ ಬಿಂಬವನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಅದು ನಮ್ಮಂತೆಯೇ ಕಾಣುವುದರಿಂದ ನಾನೇ ಅದು ಎಂದು ಪ್ರತಿ ಬಿಂಬವನ್ನು ನಿರ್ದೇಶ ಮಾಡುವೆವು. ನಮ್ಮ ಭಾವವನ್ನು ಯಂತ್ರ ಸಾಮಗ್ರಿಯಿಂದ (ಫೋಟೋ) ತೆಗೆಯುವರಷ್ಟೆ? ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ಫೋಟೋ ಯಾರದೆಂದು ಕೇಳಿದರೆ ಯಾವನ ಭಾವವನ್ನು ತೆಗೆದಿರುವರೋ ಅವನ ಹೆಸರನ್ನೇ ಹೇಳುವರು. ಆದರೂ ಯಾವನ ಫೋಟೋವನ್ನು ತೆಗೆದಿರುವರೋ ಅವನಿಗೂ ಫೋಟೋವಿಗೂ ಹೇಗೆ ಭೇದವು ಇರುವುದೋ ಹಾಗೆಯೇ ಸೋಹಂ ಶಬ್ದದಿಂದ, ಅವನೇ ನಾನೆಂದು ಅರ್ಥವಲ್ಲ, ಅವನ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವು ನಾನೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವರು.

“ಸ್ವಾಹಾ” ಶಬ್ದವು ನಮಸ್ಕಾರ ಸೂಚಕವು. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಮಂತ್ರಾರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿದು ಸಾತ್ವಿಕರು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಅವರು ಸುಖ ಸ್ವರೂಪವಾದ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವರು. ತಾಮಸರು ಇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಅಂದರೆ:- ಯೋಹಂಸಃ ಯಾವನು ಹಂಸನೋ; ಸೋಹಂ - ಅವನೇ ನಾನು. ಸ್ವಾಹಾ ಶಬ್ದವು ಪೂರ್ವದಂತೆಯೇ. ಹೀಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ತಾನೆಂದು ಉಪಾಸನಾ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ದುಃಖ ಸ್ವರೂಪವಾದ ತಮಸ್ಸನ್ನು ಹೊಂದುವರು. ರಾಜಸರು ಇದರ ಸರಿಯಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯದೆ ಸಂಶಯಗ್ರಸ್ತರಾಗಿ ಸುಖ ದುಃಖ ಮಿಶ್ರವಾದ ನಿತ್ಯ ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾಗುವರು. ಹೀಗೆ ತ್ರಿವಿಧ ಜೀವರಿಗೂ ಅನುಸಂಧಾನ ಭೇದದಿಂದ ಕೊಡಿಸುವ “ಗುರುಪವಮಾನ” ನಮ್ಮನ್ನು ಸಲಹು. ರಾಜಸ, ತಾಮಸ ಬುದ್ಧಿಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ ಸಾತ್ವಿಕ ಭಾವದಿಂದ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಸದ್ಗತಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಉದ್ಧರಿಸು ಎಂದು ದಾಸರಾಯರು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿರುವರು.

ಈಗ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಸರಸ್ವತೀ ದೇವಿಯನ್ನು ನಮಸ್ಕಾರ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಚತುರವದನನ ರಾಣಿ ಅತಿರೋ
ಹಿತ ವಿಮಲ ವಿಜ್ಞಾನಿ ನಿಗಮ
ಪ್ರತತಿಗಳಿಗಭಿಮಾನಿ ವೀಣಾಪಾಣಿ ಬ್ರಹ್ಮಾಣಿ ||
ನತಿಸಿ ಬೇಡುವೆ ಜನನಿ ಲಕುಮೀ
ಪತಿಯ ಗುಣಗಳ ತುತಿಪುದಕೆ ಸ
ನೃತಿಯ ಪಾಲಿಸಿ ನೆಲಸು ನೀ ಮದ್ದದನಸದನದಲಿ || ೫ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:-ಚತುರವದನನರಾಣಿ=ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಪತ್ನಿಯಾದ, ಅತಿರೋಹಿತ ವಿಮಲವಿಜ್ಞಾನಿ= ಅತಿರೋಹಿತ= ತಿರೋಹಿತವೆಂದರೆ ಮರೆಯಾಗುವಿಕೆ, ಅಂದರೆ ಮರೆತು ಹೋಗುವುದೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಅತಿರೋಹಿತವೆಂದರೆ=ಅದು ಇಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ, ಅಂದರೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಜ್ಞಾಪಕದಲ್ಲಿಟ್ಟು ಇರುವ, ವಿಮಲ=ನಿರ್ದುಷ್ಟವಾದ, ವಿಜ್ಞಾನಿ=ವಿಶೇಷ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳ, ನಿಗಮಪ್ರತತಿಗಳಿಗಭಿಮಾನಿ, ನಿಗಮ=ವೇದಗಳ, ಪ್ರತತಿಗಳಿಗೆ= ಸಮೂಹಗಳಿಗೆ, ಅಭಿಮಾನಿ=ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ, ವೀಣಾಪಾಣಿ= ವೀಣೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕೈಗಳುಳ್ಳ, ಬ್ರಹ್ಮಾಣಿ=ವೇದಗಳ ತಾತ್ಪರ್ಯೋಪದೇಶಕಳಾದ ಅಥವಾ ಜಗದ್ಗುರುವಾದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಪತ್ನಿಯಾದುದರಿಂದ ಗುರ್ವಾಣಿಯಾದ, ಜನನಿ=ತಾಯಿಯಾದ ಸರಸ್ವತಿ! ನಿನ್ನನ್ನು ನತಿಸಿ=ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿ, ಬೇಡುವೆ=ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವೆ, ಲಕುಮೀಪತಿಯ=ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನ, ಗುಣಗಳ=ಗುಣಗಳನ್ನು, ತುತಿಪುದಕೆ=ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ, ಸನೃತಿಯ=ಉತ್ತಮವಾದ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು, ಪಾಲಿಸಿ=ದಯಮಾಡಿ ಕೊಟ್ಟು, ನೀ=ನೀನು, ಮದ್ದದನಸದನದಲಿ, ಮತ್=ನನ್ನ, ವದನ=ಮುಖವೆಂಬ, ಸದನದಲಿ= ಮನೆಯಲ್ಲಿ, ನೆಲಸು=ವಾಸಮಾಡು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಅಮ್ಮಾ ಸರಸ್ವತೀ, ನೀನು ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವರಿಗೆ ಸತಿಯು, ನಿನಗೆ ನಿರ್ಮಲವಾದ ಜ್ಞಾನವು ಯಾವಾಗಲೂ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯಲ್ಲಿರುವುದು. ವೇದ ಸಮೂಹಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾಗಿರುವೆ. ನಿನ್ನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗಲೂ ವೀಣೆ ಇರುವುದು. (ಆ ವೀಣೆಯಿಂದ ಪತಿಯನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿಸುತ್ತಾ ಭಗವದ್ಗುಣಗಳನ್ನು ಜನರಿಗೆ ಬೋಧಿಸುತ್ತಿರುವೆ). ಮುಖ್ಯವಾದ ಗುರುಪತ್ನಿ ಎಂದೆನಿಸುವೆ. ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ ನಾನು ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯ ಗುಣಗಳನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡಲು ಯತ್ನಿಸಿರುವೆನು. ಆ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅನ್ಯಥಾ ಜ್ಞಾನ, ಸಂಶಯ ಜ್ಞಾನಾದಿಗಳು ಬಾರದೆ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನ ಗುಣಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸ್ಫೂರ್ತಿಗೆ ಬರುವಂತೆ ದಯಮಾಡಿ ಸದ್ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸುವುದಲ್ಲದೆ ನೀನೇ ಒಂದು ರೂಪದಿಂದ ನನ್ನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಭಗವದ್ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ನುಡಿಸಬೇಕೆಂದು ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುವೆನು.

ವಿಶೇಷಾರ್ಥ:-ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವರಿಗೆ, ಸರ್ವದೇವೋತ್ತಮತ್ವವೂ, ಜಗದ್ಗುರುತ್ವವೂ ಹೇಗೆ ಹೇಳಿರುವರೋ ಹಾಗೆಯೇ ಸರಸ್ವತೀ ದೇವಿಯರಿಗೂ ಇವೆ ಎಂಬ ಭಾವನೆಯಿಂದ ಚತುರವದನನ ರಾಣಿ ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ದೇವೋತ್ತಮತ್ವವನ್ನೂ, ಬ್ರಹ್ಮಾಣಿ ಶಬ್ದದಿಂದ ಗುರುಪತ್ನಿತ್ವವನ್ನೂ ತೋರಿಸಿರುವರು. ಇದರಿಂದ ಪುನರುಕ್ತಿ ದೋಷವಿಲ್ಲೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಈಗ ಜಗದ್ಗುರುವಾದ ವಾಯು ದೇವರ ನಿಯತಪತ್ನಿಯರಾದ ಮತ್ತು ವಾಕ್ಯಿಗಭಿಮಾನಿಯರಾದ ಭಾರತೀ ದೇವಿಯರನ್ನು ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರವನ್ನು ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಸನ್ನತಿಯನ್ನು ಬೇಡುತ್ತಾರೆ.

ಕೃತಿರಮಣ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ ನಂದನೆ
ಚತುರವಿಂಶತಿ ತತ್ವಪತಿ ದೇ
ವತೆಗಳಿಗೆ ಗುರುವೆನಿಸುತಿಹ ಮಾರುತನ ನಿಜಪತ್ನಿ ||
ಸತತ ಹರಿಯಲಿ ಗುರುಗಳಲಿ ಸ
ದ್ರತಿಯ ಪಾಲಿಸಿ ಭಾಗವತ ಭಾ
ರತ ಪುರಾಣ ರಹಸ್ಯ ತತ್ವಗಳರುಪು ಕರುಣದಲಿ || ೬ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:-ಕೃತಿರಮಣ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ ನಂದನೆ=ಕೃತಿ ನಾಮಕಳಾದ ರಮಾ ದೇವಿಯರ, ರಮಣ=ಪತಿಯಾದ, ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ=ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ ನಾಮಕನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ, ನಂದನೆ=ಪುತ್ರಿಯಾದ, ಚತುರವಿಂಶತಿ ತತ್ವಪತಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ=೨೪ ತತ್ವಾಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ, ಗುರುವೆನಿಸುತಿಹ=ಗುರುವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ, ಮಾರುತನ= ವಾಯು ದೇವರ, ನಿಜಪತ್ನಿ=ನಿಯತ ಪತ್ನಿಯಾದ ಭಾರತಿ ದೇವಿಯೇ ಸತತ=ನಿತ್ಯದಲ್ಲೂ, ಹರಿಯಲಿ=ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲೂ, ಗುರುಗಳಲಿ=ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವರು ಮೊದಲಾಗೊಂಡು ನಮ್ಮ ಗುರುಗಳ ವರೆವಿಗೂ, ತಾರತಮ್ಯ ಪ್ರಕಾರ ಎಲ್ಲಾ ಗುರುಗಳಲ್ಲೂ, ಸದ್ರತಿಯ=ವಿಶೇಷವಾದ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು, ಪಾಲಿಸಿ=ಕೊಟ್ಟು, ಕರುಣದಲಿ=ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಕರುಣದಿಂದ, ಭಾಗವತ, ಭಾರತ ಪುರಾಣ ರಹಸ್ಯತತ್ವಗಳ=ಭಾಗವತ ಭಾರತಾದಿ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರುವ, ಗೂಢವಾದ ಭಗವತ್ತ್ವಗಳನ್ನು, ಅರುಪು=ತಿಳಿಸು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯದಿಂದ ಸರಸ್ವತೀ ದೇವಿಯರನ್ನು ವಂದಿಸಿ ಸ್ವಾರ್ಥವನ್ನು ಬೇಡಿ ಮುಂದೆ ಸರಸ್ವತೀ ಪದವಿಗೆ ಬರುವ ಭಾರತೀ ದೇವಿಯರಿಂದ ಇಷ್ಟಾರ್ಥವನ್ನು ಈಗ ಬೇಡುತ್ತಾರೆ. ಅಮ್ಮಾ! ಭಾರತಿ! ನೀನು ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ ರೂಪಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ದೆಸೆಯಿಂದ ಕೃತಿ ಎಂಬ ಲಕ್ಷ್ಮಿದೇವಿಯರಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದವಳಾದ್ದರಿಂದ ನಿನಗೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣರೇ ತಾಯಿ ತಂದೆಗಳಾಗಿರುವರು. ನಿನ್ನ ಪತಿಯೋ! ೨೪ ತತ್ವಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಗುರುವು ಎನಿಸುವರು. ಇಂತಃ ನಿನ್ನನ್ನು ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುವೆನು. ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲೂ, ಅವನ ಭಕ್ತಾಗ್ರೇಸರರಾದ ನಿನ್ನ ಪತಿ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲಾ ಗುರುಗಳಲ್ಲೂ ದೃಢವಾದ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡು. ಮತ್ತು ನನ್ನಲ್ಲಿ ಕರುಣವನ್ನಿಟ್ಟು ನಾನು ಉದ್ದೇಶ ಮಾಡಿರುವ ಈ ಹರಿಕಥಾಮೃತ ಸಾರವೆಂಬ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಸಾಧಕವಾಗಿರುವ ಭಾರತ ಭಾಗವತಾದಿ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರುವ ರಹಸ್ಯ ತತ್ವಾರ್ಥಗಳನ್ನು ನನಗೆ ಜ್ಞಾಪಕಕ್ಕೆ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡು.

ವಿಶೇಷಾರ್ಥ:- ಭಾರತೀ ದೇವಿಯರೇ ಸರಸ್ವತೀ ದೇವಿಯರಾಗುವರೆಂದು ಸೂಚಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಭಾರತೀ ದೇವಿಯರಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ನಮಸ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಅಧಿಕಾರ ಭೇದದಿಂದ ಫಲವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಬೇಡಿಕೊಂಡರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಈ ಭಾರತೀ ದೇವಿಯರು, ಗರುಡ, ಶೇಷ ರುದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮರೆಂದು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ “ಕೃತಿರಮಣಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ ನಂದನೆ” ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿರುವರು.

ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ವಾಸುದೇವ, ಸಂಕರ್ಷಣ, ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ, ಅನಿರುದ್ಧ ಎಂಬ ೪ ರೂಪಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದನು. ಆಗ ಭಗವದಾಜ್ಞಾ ಪ್ರಕಾರ ರಮಾ ದೇವಿಯರೂ ಮಾಯಾ, ಜಯಾ, ಕೃತಿ, ಶಾಂತಿ ಎಂಬ ೪ ರೂಪಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ ಈ ೪ ರೂಪಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನ ವಾಸುದೇವಾದಿ ೪ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳಿಗೂ ಪತ್ನಿಯರಾದರು. ವಾಸುದೇವನ ದೆಸೆಯಿಂದ ಮಾಯಾ ದೇವಿಯಲ್ಲಿ ಪುರುಷನೆಂಬ ಕುಮಾರನು ಜನಿಸಿದನು. ಸಂಕರ್ಷಣನಿಂದ ಜಯಾ ದೇವಿಯರಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರನೆಂಬ ಕುಮಾರನು ಜನಿಸಿದನು. ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನಿಂದ ಕೃತೀ ದೇವಿಯರಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರು ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳು ಹುಟ್ಟಿದರು. ಮೊದಲನೆಯವಳು-ಪ್ರಕೃತಿ, ಎರಡನೆಯವಳು-ಶ್ರದ್ಧಾ. ಪುರುಷನಿಗೆ-ಪ್ರಕೃತಿಯೂ, ಸೂತ್ರನಿಗೆ-ಶ್ರದ್ಧೆಯೂ ಪತ್ನಿಯರಾದರು. ಈ ಪುರುಷನೇ ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವರು. ಪ್ರಕೃತಿಯೇ ಸರಸ್ವತಿ. “ಸೂತ್ರಂಸವಾಯುಃ ಪುರುಷೋವಿರಿಂಚಿಃ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನತತ್ವಾಥಕೃತೌಸ್ತ್ರಿಯೌದ್ಧೇ” ಎಂಬ ಮಹಾಭಾರತ ತಾತ್ಪರ್ಯ ನಿರ್ಣಯ ೩ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ವಾಕ್ಯವು ಇದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾಗಿರುವುದು. ಪುರುಷ, ಸೂತ್ರನಾಮಕರಾದ ಬ್ರಹ್ಮ ವಾಯುಗಳ ದೆಸೆಯಿಂದ ಸೂಕ್ಷ್ಮ

ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಗರುಡ, ಶೇಷ, ರುದ್ರಾದಿಗಳು ಹುಟ್ಟಿದರು. ಇವರೆಲ್ಲರಿಗಿಂತಲೂ ಭಾರತೀ ದೇವಿಯರು ಉತ್ತಮರೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. “ಗರುಡಶೇಷಶಾಂಕದಳಶೇಖರರ ಜನಕ” ಎಂಬ ೩ನೆಯ ಪದ್ಯದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವರು ಗರುಡಾದಿಗಳಿಗೆ ತಂದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಅದರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಬರೆಯುವಾಗ ಆ ವಿಷಯವನ್ನು ವಿಸ್ತಾರ ಮಾಡಿರುವೆವು. ೨೪ ತತ್ವಾಭಿಮಾನಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರಾದ ವಾಯು ದೇವರನ್ನು ಗುರು ಎಂದು ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಆ ೨೪ ತತ್ವಗಳು ಯಾವುವೆಂದರೆ:-ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿ ಮಹಾ ಭೂತಗಳು ೫, ಶಬ್ದಾದಿ ತನ್ಮಾತ್ರಾ ಗುಣಗಳು ೫, ಕಣ್ಣು ಮೊದಲಾದ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳು ೫, ಕೈ ಮೊದಲಾದ ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳು ೫, ಚಿತ್ತ ೧, ಬುದ್ಧಿ ೨, ಮನಸ್ಸು ೩, ಅಹಂಕಾರ ೪, ಅಂತು ೨೪. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ೨೪ನೆಯದಾದ ಚಿತ್ತಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳು ವಾಯು ದೇವರು; ಇವರೇ ಎಲ್ಲರಲ್ಲಿಯೂ ಉತ್ತಮರು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಭಾಗವತದಲ್ಲೂ ಮತ್ತು ವಿಷ್ಣು ರಹಸ್ಯದಲ್ಲೂ ಒಂದು ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು. ಅದು ಎಂತೆಂದರೆ:-

ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ೨೩ ತತ್ವೇಶರು (ವಾಯು ದೇವರು ಹೊರತು) ತಮ್ಮೊಳಗೆ ತಾವು ನಾನು ಉತ್ತಮನು, ತಾನು ಉತ್ತಮನೆಂದು ಕಲಹ ಮಾಡತೊಡಗಿದರು. ಆಗ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಎಲೈ ದೇವತೆಗಳಿರಾ! ಕಲಹವನ್ನು ಏಕೆ ಬೆಳೆಸುವಿರಿ. ನಿಮ್ಮಗಳ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ಉತ್ತಮರು ಯಾರು ಎಂದು ಕಂಡು ಹಿಡಿಯೋಣ, ಬಿದ್ದಿರುವ ಈ ವಿರಾಟ್ ಶರೀರವು ಯಾವನ ಪ್ರವೇಶದಿಂದ ಎದ್ದು ಕೂಡುವುದೋ ಮತ್ತು ಯಾವನು ಬಿಡುವುದರಿಂದ ಆ ಶರೀರವು ಬೀಳುವುದೋ ಅವನೇ ಉತ್ತಮನೆಂದು ಭಾವಿಸಿ. ಈಗ ನಿಮ್ಮ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಿ ಅಂದರು. ಅದರಂತೆಯೇ ದೇಹದಲ್ಲಿ ೨೩ ತತ್ವೇಶರೂ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿದರೂ ಆ ಶರೀರವು ಏಳಲಿಲ್ಲ. “ಚಿತ್ತೇನಹೃದಯಂ ಚೈತ್ಯಃ ಕ್ಷೇತ್ರಜ್ಞಃ ಪ್ರಾವಿಶದ್ಯದಾ ವಿರಾಟ್‌ತದೈವ ಪುರುಷಃ ಸಲಿಲಾದುದತಿಷ್ಠತ||” ಎಂದು ಚಿತ್ತಾಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ವಾಯುದೇವರು ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿದ ಕೂಡಲೇ ಶರೀರವು ಎದ್ದಿತು. ಮತ್ತು ಎಲ್ಲಾ ತತ್ವೇಶರೂ ಹೊರಗೆ ಹೊರಟರೂ ಶರೀರವು ಬೀಳಲಿಲ್ಲ. ವಾಯು ದೇವರು ಹೊರಗೆ ಹೊರಟ ಕೂಡಲೇ ಶರೀರವು ಕೆಳಗೆ ಬಿದ್ದಿತು. ಆಗಲೂ ಉಳಿದ ತತ್ವೇಶರು ನಾವುಗಳು ಅಂದರೆ ಕಣ್ಣು ಮೊದಲಾದ ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿಗಳು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ವಾಯು ದೇವರು ಒಬ್ಬರು ಏನು ಮಾಡಿಯಾರು? ಅಂದರು. ಆಗ ವಾಯು ದೇವರು ಒಬ್ಬರೇ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ೨೩ ತತ್ವೇಶರ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೂ ತಾವು ಒಬ್ಬರೇ ನಡೆಸಿದರು. ಆಗ ತತ್ವೇಶರೆಲ್ಲರೂ ವಾಯು ದೇವರಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಕ್ಷಮಾಪನೆಯನ್ನು ಬೇಡಿಕೊಂಡರು. ಇದು ಭಾಗವತಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು. ಇದೇ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ದಾಸರಾಯರು ತತ್ವೇಶರ ಗುರುಗಳೆಂದು ವಾಯು ದೇವರನ್ನು ಹೇಳಿರುವರೆಂಬ ಭಾವ. “ನಿಜಪತ್ನೀ” ಎಂಬುವುದರಿಂದ ಅವತಾರ ರೂಪ ಮೂಲ ರೂಪಗಳಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಭಾರತೀ ದೇವಿಯರೇ ವಾಯು ದೇವರಿಗೆ ಪತ್ನಿಯಾಗುವರೆಂಬ ಭಾವ. ಇಂತಹ ಗುಣಪೂರ್ಣಳಾದ ಭಾರತಿಯೇ! ನಮಗೆ ಹರಿ ಗುರುಗಳಲ್ಲಿ ಸದ್ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಸಲಹು ಎಂದು ಬೇಡುವರು.

ಹೀಗೆ ದಾಸರಾಯರು “ನಾರಾಯಣಂ ಸಮಸ್ಕೃತ್ಯ ನರಂಚೈವನರೋತ್ತಮಂ|| ದೇವೀಂ ಸರಸ್ವತೀಂ ವ್ಯಾಸಂ” ಎಂಬ ವಚನದಿಂದ, ಕ್ರಮವಾಗಿ ಭಾರತೀ ದೇವಿಯರ ವರೆವಿಗೂ ತಾರತಮ್ಯ ಪ್ರಕಾರ ನಮಸ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಿ, ಈಗ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಅವತಾರ ರೂಪವಾದ, ಮತ್ತೂ ಭಾರತಾದಿ ಗ್ರಂಥ ಕರ್ತರಾದ ಶ್ರೀ ಬಾದರಾಯಣ (ವೇದವ್ಯಾಸ) ದೇವರನ್ನು ಗುರುಭಾವನೆಯಿಂದ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ. ಯದೃಚಿ ನಾರಾಯಣ ದೇವರೇ ವೇದವ್ಯಾಸ ದೇವರಾದರೂ ಗ್ರಂಥ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೂ ಸರೋತ್ತಮನೂ ಆದ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣ ದೇವರಿಗೆ ಮೊದಲು ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿದರು. ಅಧಿಕಾರ ಭೇದದಿಂದ, ಅಂದರೆ ಗುರುತ್ವೇನ ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸ ದೇವರಿಗೆ ಈಗ ನಮಸ್ಕಾರವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಇದಲ್ಲದೆ “ವ್ಯಾಸೋಕಶ್ಚನಯುಷಿಃ” ಎಂದು ಕೆಲವು ತಾಮಸ ಪುರಾಣಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಕೆಲವು ತಮೋ ಯೋಗ್ಯರು ವೇದವ್ಯಾಸ ದೇವರನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯ ಋಷಿ ಎಂದು ಭಾವಿಸುವರು. ಅವರು ಹಾಗೆಯೇ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ತಮಸ್ಸಾಧನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲೆಂದೇ ಕಡೆಗೆ ವೇದವ್ಯಾಸ ದೇವರಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಿರುವರು ಎಂದು ಗರುಡ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಸೂತರು ಶೌನಕಾದಿಗಳಿಗೆ ಹೇಳಿರುವರು.

ಸೂತರ ವಾಕ್ಯ:- “ತತ್ರಾಪಿಕಾರಣಂ ವಕ್ಷ್ಯೇಸಾದರೇಣ ಮುನೀಶ್ವರಾಃ|| ವ್ಯಾಸಸ್ತು ಕಶ್ಚನಯುಷಿಃ ಪುರಾಣೇ ತಾಮಸೇಸ್ತುತಃ|| ಇತಿ ಜ್ಞಾನಾವಲಂಬೀನ ದೈತ್ಯಾದೈತ್ಯಾನುಗಾಸ್ತದಾ ಪ್ರವಿಶೇಯುಃಹ್ಯಂಧತಮ ಇತಿಹ್ಯಂತೆ ನಮಸ್ಕೃತಂ|| ಇದಂಚಿ ಪರಮಂಗೋಪ್ಯಂ ಹೃದಿಧಾರ್ಯನಸಂಶಯಃ||” ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಗಳು ಮೇಲಿನ ಅರ್ಥಕ್ಕೆ ಆಧಾರವೆಂದು ಭಾವಿಸಬೇಕು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಈಗ ದಾಸರಾಯರು ವೇದವ್ಯಾಸ ದೇವರನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ.

ವೇದಪೀಠ ವಿರಂಚಿ ಭವ ಶ
ಕ್ರಾದಿ ಸುರವಿಜ್ಞಾನದಾಯಕ
ಮೋದಚಿನ್ಮಯಗಾತ್ರ ಲೋಕಪವಿತ್ರ ಸುಚರಿತ್ರ ||

ಭೇದಭೇದವಿಷಾದಕುಟಿಲಾಂ
ತಾದಿಮಧ್ಯವಿದೂರ ಆದಾ
ನಾದಿಕಾರಣ ಬಾದರಾಯಣ ಪಾಹಿ ಸತ್ಯಾಣ ||೨||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ವೇದಪೀಠ=ವೇದಗಳೇ ಪೀಠವಾಗುಳ್ಳ, ವಿರಿಂಚಿಭವ ಶಕ್ರಾದಿಸುರ ವಿಜ್ಞಾನದಾಯಕ, ವಿರಂಚಿ=ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವರೂ, ಭವ=ರುದ್ರ ದೇವರೂ, ಶಕ್ರ= ಇಂದ್ರ ದೇವರೂ, ಆದಿ=ಮೊದಲಾದ, ಸುರ=ದೇವತೆಗಳಿಗೆ, ವಿಜ್ಞಾನದಾಯಕ=ವಿಜ್ಞಾನ=ವಿಶೇಷ ಜ್ಞಾನವನ್ನು, ದಾಯಕ=ಕೊಡತಕ್ಕ, ಮೋದಚಿನ್ಮಯಗಾತ್ರ, ಮೋದ=ಆನಂದವೂ, ಚಿನ್ಮಯ= ಜ್ಞಾನವೂ, ಗಾತ್ರ=ದೇಹವಾಗುಳ್ಳ, ಲೋಕ=ಮೂರು ಲೋಕಗಳನ್ನೂ, ಪವಿತ್ರ=ಪವಿತ್ರರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವ, ಸುಚರಿತ್ರ=ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳ, ಭೇದ, ಭೇದ ವಿಷಾದ ಕುಟಿಲಾಂತಾದಿ ಮಧ್ಯವಿದೂರ, ಭೇದ=ಕತ್ತಿ, ಮೊದಲಾದ ಆಯುಧಗಳಿಂದ ಶರೀರವು ಕತ್ತರಿಸಲ್ಪಡುವಿಕೆ, ಭೇದ=ಬಾಣಾದಿಗಳಿಂದ ಶರೀರವು ಭೇದಿಸಲ್ಪಡುವಿಕೆ, ವಿಷಾದ=ವ್ಯಸನ ಪಡುವಿಕೆ, ಕುಟಿಲ=ರೋಗಾದಿಗಳಿಂದ ದೇಹವು ವಕ್ರವಾಗುವಿಕೆ, ಇವುಗಳಿಂದ-ವಿದೂರವಿಶೇಷ ದೂರವಾಗಿರುವವನು, ಅಂದರೆ (ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ದೋಷಗಳು ಇಲ್ಲದವನೆಂದು ಅರ್ಥ) ಆದಾನಾದಿಕಾರಣ=ಆದಾನಾದಿ=ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಂದ ಪೂಜೆಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ, ಕಾರಣ=ಕಾರಣ ಭೂತನಾದ, ಸತ್ಯಾಣಾ=ಸಜ್ಜನರನ್ನು ಪಾಲಿಸುವ, ಬಾದರಾಯಣ=ಬದರೀ ವೃಕ್ಷಗಳಿಂದ (ಬೋರೆ ಮರಗಳಿಂದ) ಕೂಡಿದ, ವನಕ್ಕೆ ಬಾದರವೆಂದು ಹೆಸರು. ಅದನ್ನೇ ಆಶ್ರಯ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಬಾದರಾಯಣ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯ. (ಅಂದರೆ ಬದರಿಕಾಶ್ರಮ ವಾಸಿ ಎಂದು ಅರ್ಥ.) ಎಲೈ ವೇದವ್ಯಾಸದೇವರೇ ಪಾಹಿ=ನಿಮ್ಮ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಹೇಳಲು ಉದ್ಯುಕ್ತನಾದ ನನಗೆ ಸನ್ಮತಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಉದ್ಧರಿಸು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- “ವಿಧಿಶಕ್ತ ಪೂರ್ವಗೀರ್ವಾಣ ವಿಜ್ಞಾನದಮಾನತೋಸ್ಮಿ” ಎಂಬ ತಂತ್ರಸಾರದ ವಾಕ್ಯಾನುಸಾರವಾಗಿ “ವಿರಿಂಚಿಭವ ಶಕ್ರಾದಿ ಸುರವಿಜ್ಞಾನದಾಯಕ” ಮೊದಲಾದ ವಿಶೇಷಗಳಿಂದ “ವೇದವ್ಯಾಸ ದೇವರು ಸಾಮಾನ್ಯ ಒಬ್ಬ ಋಷಿ” ಎಂಬ ಮತವು ನಿರಾಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು.

ಹೀಗೆ ವೇದವ್ಯಾಸದೇವರನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ, ತಾರತಮ್ಯ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಮೊದಲು ವಾಯು ದೇವರಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದರೂ ಈಗ ದ್ವೈತ ಮತ ಪ್ರವರ್ತಕರಾದ ಮತ್ತು ಮುಕ್ತಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ಸಾಧನಗಳಾದ ಪಂಚಭೇದ ತಾರತಮ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಿ ಕೊಟ್ಟ ವಾಯು ದೇವರ ಅವತಾರ ಭೂತರಾದ, ಸದ್ವೈಷ್ಣವರಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ಗುರುಗಳಾದ ಶ್ರೀಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರನ್ನು ಎರಡು ಪದ್ಯಗಳಿಂದ ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕ್ಷಿತಿಯೊಳಗೆ ಮಣಿಮಂತ ಮೊದಲಾ
ದತಿ ದುರಾತ್ಮರು ಒಂದಧಿಕವಿಂ
ಶತಿ ಕುಭಾಷ್ಯವ ರಚಿಸೆ ನಡುಮನೆಯೆಂಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ||
ಸತಿಯ ಜಠರದೊಳವತರಿಸಿ ಭಾ
ರತಿರಮಣ ಮಧ್ವಾಭಿಧಾನದಿ
ಚತುರದಶಲೋಕದ ಮೆರೆದಪ್ರತಿಮಗೊಂದಿಸುವೆ || ೮ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:-ಮಣಿಮಂತ ಮೊದಲಾದ=ಮಣಿಮಂತನೇ ಮೊದಲಾದ, ಅತಿ ದುರಾತ್ಮರು=ತಮೋ ಯೋಗ್ಯರಾದ ದೈತ್ಯರು, ಕ್ಷಿತಿಯೊಳಗೆ=ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ, ಒಂದಧಿಕವಿಂಶತಿಕುಭಾಷ್ಯವ=ಬ್ರಹ್ಮ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ೨೧ ಕುಭಾಷ್ಯಗಳನ್ನು, ರಚಿಸೆ=ಮಾಡಲಾಗಿ, ಭಾರತೀರಮಣ=ಭಾರತೀಪತಿಯಾದ ವಾಯುದೇವರು, ನಡುಮನೆಯೆಂಬ=ಮಧ್ಯಗೇಹ ಭಟ್ಟರೆಂಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ, ಸತಿಯ=ಭಾರ್ಯಳ, ಜಠರದೊಳು=ಉದರದಲ್ಲಿ, ಅವತರಿಸಿ= ಹುಟ್ಟಿದ ಕೂಸಿನ ದೇಹದೊಳಗೆ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿ, ಮಧ್ವಾಭಿಧಾನದಿ=ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರೆಂಬ ನಾಮಧೇಯದಿಂದ, ಚತುರದಶಲೋಕದಲಿ=೧೪ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ, ಮೆರೆದ=ಕೀರಿಯನ್ನು ಪಡೆದ, ಅಪ್ರತಿಮಗೆ=ಸಮರಹಿತನಿಗೆ, ವಂದಿಸುವೆ=ನಮಸ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡುವೆನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- “ಏಕವಿಂಶತಿಕುಭಾಷ್ಯದೂಷಕಂ” ಎಂದು ಮಧ್ವವಿಜಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಪ್ರಕಾರ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು ೨೧ ಕುಭಾಷ್ಯಗಳನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಾ ೨೨ನೆಯ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ರಚಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. “ನಡುಮನೆ ಎಂಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಸತಿಯ ಜಠರದೊಳವತರಿಸಿ” ಎಂದು ಹೇಳುವುದರಿಂದ ನೋಡುವವರಿಗೆ ಮಧ್ಯಗೇಹಭಟ್ಟರ ಭಾರ್ಯಳ ಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದವರೆಂದು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿ ಇರುವುದು. ಅದನ್ನೇ ದಾಸರಾಯರೂ ತೋರಿಸಿರುವರು. ಆದರೆ ಇವರು ಶುಕ್ಲ ಶೋಣಿತ ಸಂಪರ್ಕಾದಿಗಳಿಂದ

ಗರ್ಭ ಯಾತನಾದಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿ ಹುಟ್ಟಿದವರಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ ಹೇಗೆ ಜನಿಸಿದರೆಂದರೆ:- ಮಧ್ಯಗೇಹಭಟ್ಟರ ಪತ್ನಿಯು ಗರ್ಭ ಧಾರಣೆ ಮಾಡಿ ದಿವ್ಯವಾದ, ಮನ್ಮಥ ಸ್ವರೂಪನಾದ ಮಗುವನ್ನು ಹೆತ್ತಳು. ಆಗ ವಾಯುದೇವರು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಹೊಸ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಜಯಿಸಿದ ಒಬ್ಬ ರಾಜನು ಅಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಮೊದಲಿನ ರಾಜನನ್ನು ಹೊರಗೆ ಹೊರಡಿಸುತ್ತಾ ತಾನು ಒಳಗೆ ಹೊಕ್ಕರೆ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಆ ಮಗುವಿನ ದೇಹದೊಳಗಿನ ಜೀವವನ್ನು ಹೊರಗೆ ಹೊರಡಿಸುತ್ತಾ ತಾವು ಒಳಗೆ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿದರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ದೇಹವು ಮಾತ್ರ ಮಧ್ಯಗೇಹಭಟ್ಟರ ಪತ್ನಿಯ ಉದರದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ್ದಾಯಿತು. ಹುಟ್ಟಿದ ಮೇಲೆ ವಾಯು ದೇವರ ಪ್ರವೇಶ. “ರಾಜೀವ ಸತ್ಪುರವರಂ ಭುವನಾಧಿರಾಜೋ ನಿಷ್ಕಾಸರ್ಯ ಪರಮಸೌಭಗರ್ವಾ ವಿವೇಶ” ಎಂಬ ಮಧ್ವವಿಜಯ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಇದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದು. ದಾಸರಾಯರು “ಜಠರದೊಳವತರಿಸಿ” ಎಂದು ಏಕೆ ಹೇಳಿದರೆಂದರೆ ಇವರ ದೇಹವು ಆಕೆಯ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದುದರಿಂದ ಹಾಗೆ ಹೇಳಿರುವರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. “ಚತುರದಶಲೋಕದಲಿ ಮೆರೆದ” ಅಂದರೆ ಇವರ ಕೀರ್ತಿಯು ಹದಿನಾಲ್ಕು ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಇದೆ ಎಂಬ ಭಾವ.

ಪಂಚಭೇದಾತ್ಮಕ ಪ್ರಪಂಚಕೆ
ಪಂಚರೂಪಾತ್ಮಕನೆ ದೈವಕ
ಪಂಚಮುಖ ಶಕ್ರಾದಿಗಳು ಕಿಂಕರರು ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ||
ಪಂಚವಿಂಶತಿ ತತ್ವ ತರತಮ
ಪಂಚಕೆಗಳನು ಪೇಳ್ವ ಭಾವಿ ವಿ
ರಿಂಚಿಯೆನಿಪಾನಂದತೀರ್ಥರ ನೆನೆವೆನನುದಿನವು || ೯ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:-ಪಂಚ ಭೇದಾತ್ಮಕ ಪ್ರಪಂಚಕೆ=೫ ಭೇದಗಳಾಗುಳ್ಳ ಈ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ, ಪಂಚರೂಪಾತ್ಮಕನೆ ದೈವಕ=ಅನಿರುದ್ಧಾದಿ ೫ ರೂಪಗಳುಳ್ಳ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನೇ ದೈವವು. ಶ್ರೀಹರಿಗೆ=ಇಂತಹ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ, ಪಂಚಮುಖ ಶಕ್ರಾದಿಗಳು ಕಿಂಕರರು= ಪಂಚ ಮುಖ ಐದು ತಲೆಗಳುಳ್ಳ ರುದ್ರ ದೇವರೂ, ಶಕ್ರ=ದೇವೇಂದ್ರನೂ, ಆದಿಗಳು= ಇವರೇ ಮೊದಲಾದವರೂ, ಕಿಂಕರರು=ಭೃತ್ಯರು, ಪಂಚವಿಂಶತಿ ತತ್ವತರತಮಪಂಚಕೆಗಳ= ಪಂಚವಿಂಶತಿತತ್ವ=೨೫ ತತ್ವಗಳು. ತರ, ತಮ=ದೇವತಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ, ಮಧ್ಯಮರೆಂಬ ತಾರತಮ್ಯ ಇವುಗಳ, ಪಂಚಕೆಗಳ ವಿಸ್ತಾರಗಳನ್ನು, ಪೇಳಿದ=ತಿಳಿಸಿದ, ಭಾವಿವಿರಿಂಚಿಯೆನಿಪ=ಮುಂದಿನ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನೆನಿಸುವ ವಾಯು ದೇವರ ಅವತಾರವಾದ, ಆನಂದತೀರ್ಥರ=ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಾಚಾರ್ಯರನ್ನು, ಅನುದಿನವು=ಪ್ರತಿ ದಿವಸದಲ್ಲೂ, ನೆನೆವೆನು=ಸ್ಮರಿಸುವೆನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಪಂಚ ಭೇದಾತ್ಮಕ ಪ್ರಪಂಚಕೆ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪಂಚಭೇದಗಳ ವಿವರ:- ಜೀವನಿಗೂ-ಈಶ್ವರನಿಗೂ ಭೇದ, ಜೀವನಿಗೂ-ಜೀವನಿಗೂ ಪರಸ್ಪರ ಭೇದ, ಜೀವನಿಗೂ-ಜಡಕ್ಕೂ ಭೇದ, ಜಡಕ್ಕೂ-ಈಶ್ವರನಿಗೂ ಭೇದ, ಜಡ-ಜಡಕ್ಕೂ ಪರಸ್ಪರ ಭೇದ ಹೀಗೆ ಐದು ಭೇದಗಳು. ಪಂಚರೂಪಗಳು=ಅನಿರುದ್ಧ, ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ, ಸಂಕರ್ಷಣ, ವಾಸುದೇವ, ನಾರಾಯಣನೆಂಬ ಪರಮಾತ್ಮನ ೫ ರೂಪಗಳು. ಹೀಗೆ ೫ ಭೇದಗಳುಳ್ಳ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ೫ ರೂಪಗಳುಳ್ಳ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನೇ ದೇವತಾ ಎಂದರ್ಥ. ‘ಧ್ಯೇಯಃ ಪಂಚಮುಖೋರುದ್ರಃ’ ಎಂಬ ತಂತ್ರಸಾರದ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಪಂಚಮುಖನೆಂದರೆ ರುದ್ರದೇವರೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು. ೨೫ ತತ್ವಗಳು ಯಾವುವೆಂದರೆ:-

ಪಂಚ ಮಹಾ ಭೂತಗಳು-ಅಂದರೆ ಪೃಥಿವೀ ಮೊದಲಾದವು ೫ ತನ್ಮಾತ್ರಾ -ಶಬ್ದಾದಿಗಳು ೫, ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯ ಕೈ ಮೊದಲಾದವು ೫, ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳು-ಕಣ್ಣು ಮೊದಲಾದ ೫. ಅಹಂಕಾರ, ಮನಸ್ಸು, ಬುದ್ಧಿ, ಚಿತ್ತ ಲ, ಹೀಗೆ ೨೪. ಪರಮಾತ್ಮನೊಬ್ಬನು. ಅಂತೂ ೨೫ ತತ್ವಗಳು. ತರತಮವೆಂದರೆ-ವಿಷ್ಣು ಸರ್ವೋತ್ತಮನು; ಅವನಿಗೆ ಎರಡನೆಯವರು-ರಮಾ ದೇವಿ; ತದನಂತರ ಬ್ರಹ್ಮ ವಾಯುಗಳು, ಅವರಿಗೆ ಕಡಮೆ ಸರಸ್ವತೀ ಭಾರತೀಯರು ಎಂಬ ಭೇದಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುವುದೇ ತಾರತಮ್ಯವು. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ೨೫ ತತ್ವಗಳನ್ನೂ, ಪಂಚಭೇದಗಳನ್ನೂ, ತಾರತಮ್ಯಗಳನ್ನೂ ವಿಸ್ತಾರ ಪಡಿಸಿದರೆಂಬ ಭಾವ. ಇದೇ ವಾಯು ದೇವರೇ ಮುಂದಿನ ಕಲ್ಪಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮ ಪದವಿಗೆ ಬರುವವರಾದುದರಿಂದ ಭಾವಿವಿರಿಂಚಿ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಈಗ ಅಹಂಕಾರ ತತ್ವಕ್ಕೂ ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸಿಗೂ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ರುದ್ರ ದೇವರನ್ನು ೨ ಶ್ಲೋಕಗಳಿಂದ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ.

ವಾಮದೇವ ವಿರಿಂಚಿತನಯ ಉ
ಮಾಮನೋಹರ ಉಗ್ರಧೂರ್ಜಟಿ
ಸಾಮಜಾಜಿನವಸನಭೂಷಣ ಸುಮನಸೋತ್ತಂಸಾ ||

**ಕಾಮಹರ ಕೈಲಾಸಮಂದಿರ
ಸೋಮ ಸೂರ್ಯಾನಲ ವಿಲೋಚನ
ಕಾಮಿತಪ್ರದ ಕರುಣಿಸೆಮಗೆ ಸದಾ ಸುಮಂಗಳವ || ೧೦ ||**

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:-ವಾಮದೇವ=ಮೃದು ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳ ದೇವತೆಯಾದ ಅಥವಾ ತನ್ನ ಎಡಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸರ್ವದಾ ಉಪಾಸನಾ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ವಾಮದೇವನೆಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ, ವಿರಿಂಚಿತನಯ=ಬ್ರಹ್ಮ ಪುತ್ರನಾದ, ಉಮಾಮನೋಹರ=ಉಮಾ=ಪಾರ್ವತೀ ದೇವಿಯರ, ಮನೋಹರ=ಮನಸ್ಸನ್ನು ಹರಣ ಮಾಡುವ, (ಅಂದರೆ ಉಮಾಪತಿಯಾದ ಎಂದರ್ಥ) ಉಗ್ರ=ಶತ್ರುಗಳಿಗೆ ಉಗ್ರ ಸ್ವರೂಪನಾದ, ಅಥವಾ ಪ್ರಳಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉಗ್ರ ರೂಪದಿಂದ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ದಹಿಸುವುದರಿಂದ ಉಗ್ರನೆಂಬ ನಾಮಧೇಯವುಳ್ಳ, ಧೂರ್ಜಟಿ=ಗಂಗೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಜಟಿಯುಳ್ಳ, ಸಾಮಜಾಜಿನವಸನ= ಸಾಮಜ=ಆನೆಯ, ಅಜಿನ=ಚರ್ಮವೆಂಬ, ವಸನ=ವಸ್ತ್ರವೇ, ಭೂಷಣ=ಭೂಷಣವಾಗುಳ್ಳ, ಸುಮನಸೋತ್ತಂಸಾ=ದೇವೋತ್ತಮನಾದ, ಕಾಮಹರ=ಮನ್ಮಥನನ್ನು ದಹಿಸಿದ, ಕೈಲಾಸಮಂದಿರ=ಕೈಲಾಸ ಪರ್ವತವೇ ಮನೆಯಾಗುಳ್ಳ, ಸೋಮಸೂರ್ಯಾನಲವಿಲೋಚನ= ಸೋಮ=ಚಂದ್ರನು, ಸೂರ್ಯ=ಸೂರ್ಯನು, ಅನಲ=ಅಗ್ನಿ, ಹೀಗೆ ಮೂರು ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮೂರು ಕಣ್ಣುಗಳುಳ್ಳ (ಎಡ ಬಲ ಕಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ=ಚಂದ್ರ ಸೂರ್ಯರೂ, ಫಾಲ ನೇತ್ರದಲ್ಲಿ=ಅಗ್ನಿಯೂ ಇರುವರೆಂಬ ಭಾವ) ಕಾಮಿತಪ್ರದ=ಭಜಿಸುವವರ ಇಷ್ಟಾರ್ಥವನ್ನು ಪೂರೈಸುವ.

**ಕೃತ್ತಿವಾಸನೆ ಹಿಂದೆ ನೀ ನಾ
ಲ್ವತ್ತುಕಲ್ಪ ಸಮೀರನಲಿ ಶಿ
ಷ್ಯತ್ವ ವಹಿಸ್ಯಖಿಳಾಗಮಾರ್ಥಗಳೋದಿ ಜಲಧಿಯೊಳು ||
ಹತ್ತು ಕಲ್ಪದಿ ತಪವಗೈದಾ
ದಿತ್ಯರೊಳುಗುತ್ತಮನೆನಿಸಿ ಪುರು
ಷೋತ್ತಮನಪರೈಕ ಪದವೈದಿದಿಯೊ ಮಹದೇವ || ೧೧ ||**

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಕೃತ್ತಿವಾಸನೆ=(ಹುಲಿಯ)ಚರ್ಮವೇ ವಸ್ತ್ರವಾಗುಳ್ಳ, ಮಹಾದೇವ =ದೇವೋತ್ತಮ! ನೀ=ನೀನು, ಹಿಂದೆ ರುದ್ರ ದೇವರ ಪದವಿಗೆ ಬರುವುದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ, ನಾಲ್ವತ್ತು ಕಲ್ಪ=೪೦ ಬ್ರಹ್ಮ ಕಲ್ಪಗಳವರೆವಿಗೂ, ಸಮೀರನಲಿ=ವಾಯು ದೇವರಲ್ಲಿ, ಶಿಷ್ಯತ್ವವ=ಶಿಷ್ಯತ್ವವನ್ನು, ಒಹಿಸಿ=ವಹಿಸಿ(ಹೊಂದಿ), ಅಖಿಳಾಗಮಾರ್ಥಗಳ= ಸಕಲ ವೇದಾದಿ ಸಚ್ಚಾಸ್ತ್ರಗಳ, ಓದಿ, ಜಲಧಿಯೊಳು=ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ, ಹತ್ತುಕಲ್ಪದಿ=೧೦ ಬ್ರಹ್ಮ ಕಲ್ಪಗಳ ವರೆವಿಗೂ, ತಪವಗೈದು=ತಪಸ್ಸನ್ನು ಮಾಡಿ, ಆದಿತ್ಯರೊಳಗೆ=ಅದಿತಿ ಮಕ್ಕಳಾದ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ, ಉತ್ತಮನೆನಿಸಿ=ಉತ್ತಮನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿ, ಪುರುಷೋತ್ತಮನ=ಕ್ಷರಾಕ್ಷರ ಪುರುಷರುಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನ, ಪರ್ಯಂಕ= ಹಾಸಿಗೆ ಭೂತನಾದ ಶೇಷ ದೇವರ, ಪದವ=ಪದವಿಯನ್ನು, ಯೈದಿದಿಯೋ=ಹೊಂದಿದೆ ಇಂತಹ ನೀನು! ಎಮಗೆ=ನಮಗೆ, ಸದಾ=ಸರ್ವ ಕಾಲಗಳಲ್ಲೂ, ಮಂಗಳವ=ಮಂಗಳಕರವಾದ ಉತ್ತಮ ಜ್ಞಾನವನ್ನು, ಕರುಣಿಸು=ದಯಮಾಡಿ ಕೊಡು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ವಾಮದೇವನೆಂದು ರುದ್ರ ದೇವರಿಗೆ ಹೆಸರು ಹೇಗೆ ಬಂತೆಂದರೆ ಗರುಡ ಪುರಾಣ ಬ್ರಹ್ಮ ಕಾಂಡದಲ್ಲಿ “ಈಶಾನ್ಯಕೋಣೆ ಸಂಸ್ಥಿತೋಯಸ್ತು ರುದ್ರೋಹ್ಯ ವಾಮದೇವೋ ವಾಮದೇವೇತಿ ಸಂಜ್ಞಾಂ|| ಸ್ವಾಮಭಾಗೇ ಸಂಸ್ಥಿತಂ ವಾಸುದೇವಂ ಸ್ವಯೋಗ್ಯಭಕ್ತಾ ಪೂಜತೇ ಸರ್ವದೈವ” ಇದರರ್ಥ:- ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮಾಭಿಮುಖನಾಗಿ ಕೂತಿರಲು ರುದ್ರ ದೇವರು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಈಶಾನ್ಯ ಕೋಣದಲ್ಲಿದ್ದು (ಅಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಹಿಂಭಾಗದ ಬಲಗಡೆ ಕೋಣದಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮಾಭಿ ಮುಖನಾಗಿ ಕೂತು) ತಮ್ಮ ವಾಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ತಮ್ಮ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾಗಿ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪೂಜಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ವಾಮದೇವನೆಂಬ ಹೆಸರೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಕೃತ್ತಿವಾಸನೆ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಚರ್ಮ, ವಸ್ತ್ರ ಉಳ್ಳವನೆಂದು ಅರ್ಥವಾದರೂ “ವ್ಯಾಘ್ರಚರ್ಮಾಂಬರಧರಂ” ಎಂಬ ಭಾಗವತ ವಚನದಿಂದಲೂ, ಪುರಂದರ ದಾಸರಾಯರ ಪದದಲ್ಲಿನ “ಉಟ್ಟದ್ದು ಹುಲಿ ತೊಗಲೂ ಬೆನ್ನ ಮೇಲೆ ಹೊದ್ದ ಆನೆಯ ತೊಗಲೂ” ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದಲೂ, “ಸಾಮಜಾಜಿನ ವಸನ ಭೂಷಣ ಕೃತ್ತಿವಾಸನೆ” ಎಂಬ ಎರಡು ವಿಶೇಷಣಗಳಿಂದ ಮೇಲಿನ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ದಾಸರಾಯರು ಸೂಚಿಸಿರುವರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪುನರುಕ್ತಿ ದೋಷವಿಲ್ಲ. ರುದ್ರ ದೇವರು ೪೦ ಬ್ರಹ್ಮಕಲ್ಪ ಸಾಧನವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಮತ್ತು ೧೦ ಬ್ರಹ್ಮಕಲ್ಪ ತಪಸ್ಸನ್ನು ಮಾಡಿರುವರು. ಅಂತು ೫೦ ಕಲ್ಪ ಸಾಧನವನ್ನು ದಾಸರಾಯರು ಹೇಳಿರುವರು. ಇದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾಗಿ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರ ವಾಕ್ಯ “ತಥೈವ ಚತ್ವಾರಿಂಶದ್ಭಿಃ ಪದಂ ಶೈವಂಚ ಜನ್ಮಭಿಃ” ಎಂಬ ಭಾಗವತ ತಾತ್ಪರ್ಯ ವಚನದಿಂದಲೂ, “ದಶಕಲ್ಪ ತಪಶ್ಚೀರ್ಣಂ ರುದ್ರೇಣಲವರ್ಣಾರ್ಣವೆ”

ಎಂಬ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ವಚನದಿಂದಲೂ, ೫೦ ಕಲ್ಪ ಸಾಧನವು ರುದ್ರ ದೇವರಿಗೆ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು. ಮತ್ತು ಭಾಗವತ ಚತುರ್ಥಸ್ಕಂಧ ತಾತ್ಪರ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ “ಬ್ರಹ್ಮಣಾಂ ಶತಕಾಲತು ಪೂರ್ವ ಮಾರಬ್ಧ ಸಂಕ್ಷಯಃ| ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ತೇವತಾವತ್ಪಂ ಪಂಚಾಶದ್ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ತಥಾ| ರುದ್ರಸ್ಯವಿಂಶದೇವಸ್ಯಾಚ್ಚಕ್ರಸ್ಯಾರ್ಕಾದಿಕೇದಶಃ” ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇದರಿಂದ ೫೦ ಬ್ರಹ್ಮಕಲ್ಪ ರುದ್ರದೇವರಿಗೆ ಸಾಧನವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದು. ಇದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ ದಾಸರಾಯರು ತಮ್ಮ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು.

ಒಂದು ವೇಳೆ ಪುರಾಣಾರ್ಥಗಳು ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರ ಉಕ್ತಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಕಂಡು ಬಂದರೆ ಅವುಗಳಿಗೆ ಆಚಾರ್ಯರ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಅರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಎಕೆಂದರೆ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಲ್ಪಾನುಸಾರವಾಗಿಯೇ ಅಥವಾ, ಅಜ್ಜನರ ಮೋಹಕ್ಕಾಗಿಯೇ, ಅಂತೂ ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧಾರ್ಥಗಳು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುವು. ಅವುಗಳ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು ತಾತ್ಪರ್ಯ ನಿರ್ಣಯಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿರುವರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪುರಾಣಾರ್ಥಗಳು ನಮಗೆ ಹೇಗೆ ಕಂಡುಬಂದರೂ ಅವರು ಹೇಳಿದ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಸತ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ “ನಾಸ್ಮದುಕ್ತಿ ಸದೃಶಂ ಹಿತರೂಪಂ” ಎಂಬ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಈ ಅರ್ಥವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು. ಮತ್ತು “ಋಗಾದಯಶ್ಚ ಚತ್ವಾರಃ ಭಾರತಂ ಪಂಚರಾತ್ರಕಂ| ಮೂಲ ರಾಮಾಯಣಂ ಚೈವ ಶಾಸ್ತ್ರಮಿತ್ಯಭಿಧೀಯತೆ| ಯಚ್ಚಾನುಕೂಲಮೇತಸ್ಯತಚ್ಚಶಾಸ್ತ್ರಂ ಪ್ರಕೀರ್ತಿತಂ” ಋಗಾದಿ ೪ ವೇದಗಳು, ಭಾರತ, ಪಾಂಚರಾತ್ರಾಮ, ಮೂಲರಾಮಾಯಣ ಇವುಗಳಿಗೆ ಶಾಸ್ತ್ರವೆಂದು ಹೆಸರು. ಮಿಗಲಾದ ಭಾಗವತಾದಿ ಯಾವ ಪುರಾಣಗಳಾದರೂ ಇವಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಇದ್ದರೆ ಅವುಗಳು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳೇ ಹೊರತು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು ಭಾರತಾದಿಗಳನ್ನನುಸರಿಸಿ ಭಾಗವತ ಪುರಾಣಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ರೂಪವಾಗಿ ಭಾಗವತ ತಾತ್ಪರ್ಯವೆಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ತಾವೇ ಮಾಡಿರುವರು.

ಆದರೆ ಈಗಿನ ಕೆಲವು ಅಜ್ಜರು ದಾಸವೇಷಧಾರಿಗಳಾಗಿ ವ್ಯಾಸಕೂಟಕ್ಕೂ ದಾಸಕೂಟಕ್ಕೂ ದ್ವೇಷವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದರೂ ದಾಸರಾಯರು ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರ ಶಿಷ್ಯರಲ್ಲವೆಂದು ಎಂದಿಗೂ ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರ ಉಕ್ತಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಒಂದು ವಾಕ್ಯವನ್ನಾದರೂ ಅವರು ಹೇಳಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರ ಗ್ರಂಥಗಳಿಗೆ ಈ ಗ್ರಂಥವು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ರೂಪವೆಂದು ಭಾವಿಸಬೇಕು. ಹೀಗಿರಲು ಒಬ್ಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕರ್ತರು, ತಮ್ಮ ಶ್ರೀಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ದಾಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ರುದ್ರದೇವರಿಗೆ ೫೦ ಕಲ್ಪ ಸಾಧನವೆಂದು ಬರೆದು ಅದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾಗಿ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿ, ೫೦ ಕಲ್ಪ ಸಾಧನವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿ, ಕಡೆಗೆ ಗರುಡ ಪುರಾಣದ ಒಂದು ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿ ಆ ಪಂಗಿಗೆ ಸರಿಯಾದ ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳದೆ ರುದ್ರ ದೇವರಿಗೆ ೫೦ ಕಲ್ಪ ಸಾಧನವೆಂದು ಯಾರು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆಯೋ ಅವರು ತಮೋಯೋಗ್ಯರೆಂದು ಬರೆದು ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರಿಗೂ, ದಾಸರಾಯರಿಗೂ ಸಹ ತಮೋಯೋಗ್ಯತ್ವವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವರು ಇದು ಬಹು ಶೋಚನೀಯವಾಗಿರುವುದು. ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಬ್ರಹ್ಮ ಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ರುದ್ರದೇವರಿಗೆ ೫೦ ಕಲ್ಪಸಾಧನವೆಂದು ತಿಳಿಯುವವರು ತಮೋಯೋಗ್ಯರೆಂದು ಇದ್ದರೂ ಅದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಆಚಾರ್ಯರ ಮತವನ್ನನುಸರಿಸಿ ಹೇಳಬೇಕೇ ಹೊರತು ಪುರಾಣಗಳನ್ನು ನಂಬಿ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರ ದ್ವೇಷವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಬಾರದು. ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಗರುಡ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ೫೦ ಕಲ್ಪಸಾಧನವೆಂದು ತಿಳಿದವರು ತಮೋ ಯೋಗ್ಯರೆಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿರುವ ವಾಕ್ಯವೇನೆಂದರೆ:-“ಪಂಚಾಶೀತಿ ಬ್ರಹ್ಮಕಲ್ಪಂ ಯೇ ವಿಜಾನಂತಿತೇ ದ್ವಿಜಃ| ಅಂಧಂತಮಃ ಪ್ರವಿಶ್ಯಂತಿ ಸತ್ಯಂ ಸತ್ಯಂ ಮಯೋದಿತಂ” ಎಂದು ಇರುವುದು. ಇದರಲ್ಲಿನ ಪಂಚಾಶೀತಿ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ೫೦ ಎಂಬ ಅರ್ಥವು ಯಾವ ಕೋಶಾಧಾರದಿಂದ ಇವರಿಗೆ ದೊರಕಿತೋ ನಾಕಾಣೆ. ಇಂತಹ ಉದ್ಗಂಧಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಬರೆದು ಪ್ರಖ್ಯಾತಿ ಪಡೆದಂಥ ಮಹನೀಯರು ಪಂಚಾಶೀತಿ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ೫೦ ಎಂದು ಅರ್ಥ ಮಾಡಿದ್ದು ಶೋಚನೀಯವೇ ಸರಿ. ಅವರಿಗೆ ಒಂದು ಭ್ರಾಂತಿಯಾಗಿರಬಹುದೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ “ಪಂಚಾಶತ್” ಎಂದರೆ ೫೦ ಎಂದರ್ಥ. “ಪಂಚಾಶೀತಿ” ಎಂದರೆ ೮೫ ಎಂದರ್ಥ. ಇವರು ತಾವು ಉದಾಹರಿಸಿದ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪಂಚಾಶೀತಿ ಅಂತ ಬರೆದು ಪಂಚಾಶತ್ ಪಂಚಾಶೀತಿ ಎಂಬ ಪದಗಳಿಗೆ ಇರುವ ಭೇದವನ್ನರಿಯದೆ ಭ್ರಾಂತಿಯಿಂದ ಹೀಗೆ ಕಲ್ಪಿಸಿ ಮಹನೀಯರಾದ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯ ಪ್ರಭೃತಿಗಳನ್ನು ತಮೋಯೋಗ್ಯರೆನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಬಿಟ್ಟರು. ಗರುಡ ಪುರಾಣದ ವಾಕ್ಯವೇನೆಂದರೆ-ಗರುಡ ಉವಾಚ-“ಪಂಚಾಶೀತಿ ಬ್ರಹ್ಮ ಕಲ್ಪಂ ಸಮಾರಭ್ಯ ಮಹಾಪ್ರಭೋ| ರುದ್ರಸ್ಯ ಹ್ಯಪರೋಕ್ಷಂ ಸ್ಯಾತ್ತಥಾಹ್ಯಾರಬ್ಧ ಸಂಕ್ಷಯಃ| ಇತಿಶ್ಚತಂ ಮಯಾ ಬ್ರಹ್ಮೈ” ಕೃಷ್ಣ ಉವಾಚ “ಪಂಚಾಶೀತಿ ಬ್ರಹ್ಮಕಲ್ಪಂ ಯೇವಿಜಾನಂತಿ” ಇತ್ಯಾದಿ. ಗರುಡ ಪ್ರಶ್ನೆ:- ರುದ್ರ ದೇವರಿಗೆ ೮೫ ಕಲ್ಪ ಮೊದಲು ಪ್ರಾರಬ್ಧ ಸಂಕ್ಷಯವೂ ಅಪರೋಕ್ಷವೂ ಆಗುವುದೆಂದು ನಾನು ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವರ ಮುಖದಿಂದ ಕೇಳಿದ್ದೆನು; ನೀನು ೪೦ ಕಲ್ಪ ಸಾಧನವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತೀಯೆ ಇದರಿಂದ ನನಗೆ ಸಂಶಯವು ಬಾಧಿಸುತ್ತಿರುವುದು, ನಿಮ್ಮಿಬ್ಬರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ಹೀಗೆ ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನವಾಗಿರಲು ಕಾರಣವೇನು? ” ಎಂದು ಕೇಳಲು, ಆಗ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:- “ಎಲೈ ಗರುಡನೇ! ರುದ್ರ ದೇವರಿಗೆ ೮೫ ಕಲ್ಪ ಸಾಧನೆ ಎಂದು ಹೇಳುವವರು ತಮೋಯೋಗ್ಯರು. ಈ ವಾಕ್ಯವು ಸತ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿ. ನನ್ನ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೂ, ಬ್ರಹ್ಮನ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೂ ಅಜ್ಜರು ಮಾತ್ರ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವರು. ಜ್ಞಾನಿಗಳು ನಮ್ಮಿಬ್ಬರ ಮತವನ್ನೂ ಒಂದಾಗಿ ಭಾವಿಸುವರು. ಹೇಗೆಂದರೆ-ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವರು ಹೇಳಿದ ೮೫ ಶಬ್ದವನ್ನು ಸಂಖ್ಯೆಯಿಂದ ಬರೆದರೆ

೮-೫ ಹೀಗೆ ಎರಡು ಅಂಕಿಗಳಾಗುವುದಷ್ಟೆ. ಅದರಲ್ಲಿ (೮ನಿಗಿ=೪೦) ಹೀಗೆ ೫ ರಿಂದ ೮ನ್ನು ಗುಣಾಕಾರ ಮಾಡಿದಲ್ಲಿ ೪೦ ಆಗುವುದು. ಇದೇ ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವರು ಹೇಳಿದ ಪಂಚಾಶೀತಿ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವು” ಎಂಬುದೇ ಗರುಡ ಪುರಾಣದ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥವು. ಹೀಗೆ ಇರುವುದರಿಂದ, ೮೫ ಕಲ್ಪಸಾಧನವೆಂದು ತಿಳಿದವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ತಮಸ್ಸಾಧನವೆಂದು ಗರುಡ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದೇ ಹೊರತು ೫೦ ಕಲ್ಪ ಸಾಧನವೆಂದು ತಿಳಿದವರಿಗೆ ಹೇಳಲಿಲ್ಲ. ಇರಲಿ! ಆಗಲು ಜಗನ್ನಾಥ ದಾಸರು ಹೇಳಿದಂತೆಯೂ, ಆಚಾರ್ಯರು ಹೇಳಿದಂತೆಯೂ, ೫೦ ಕಲ್ಪ ಸಾಧನವೆಂದು ಇರಲು, ಗರುಡ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ೪೦ ಕಲ್ಪವೆಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದೆಂದರೆ:- ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರಾಗಲಿ, ದಾಸರಾಯರಾಗಲಿ ರುದ್ರ ದೇವರಿಗೆ ೫೦ ಕಲ್ಪವೆಂದು ಹೇಳದೆ ಒಂದು ಸಲ ೪೦ ಕಲ್ಪವನ್ನೂ, ಮತ್ತೊಂದು ಸಲ ೧೦ ಕಲ್ಪವನ್ನೂ ಹೇಳಿರುವರು. ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇನೆಂದರೆ:- ರುದ್ರ ಪದವಿಗೆ ಬರಬೇಕಾದರೆ ೪೦ ಕಲ್ಪಸಾಧನವನ್ನೂ ಶೇಷ ಪದವಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ ನಂತರ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವುದಕ್ಕಾಗಿ ೧೦ ಕಲ್ಪವೂ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಸಾಧನ ಮಾಡಬೇಕು. ನಿರ್ಣಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ “ದಶಕಲ್ಪಸ್ಯ ಮೋಕ್ಷವಿಶೇಷಾರ್ಥಂ ತಪಃ ಪರತ್ವಮುಕ್ತಂ” ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಹೀಗಿರುವುದರಿಂದ ೪೦ ಕಲ್ಪವೆಂದು ಹೇಳುವ ಗ್ರಂಥಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ರುದ್ರ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬರುವುದಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರವೆಂತಲೂ, ೫೦ ಕಲ್ಪವನ್ನು ಹೇಳುವ ಪ್ರಮಾಣಗಳು ಮೋಕ್ಷ ಸಾಧನವನ್ನು ಶೇರಿಸಿ ಹೇಳಿದೆ ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಹೀಗೆ ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಆಚಾರ್ಯರ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೂ, ದಾಸರಾಯರ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೂ, ಗರುಡ ಪುರಾಣದ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೂ ಏಕ ವಾಕ್ಯತಾ ಬಂದಂತಾಗುವುದು. ಆದ್ಯಂತ ರುದ್ರದೇವರ ಸಾಧನವು ೪೦ ಕಲ್ಪವೆಂದೇ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

“ಪುರುಷೋತ್ತಮನ ಪರೈಕ ಪದವೈದಿದೆಯೋ” ಎಂಬುದರಿಂದ ಶೇಷ ದೇವರನ್ನೂ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದಂತಾಯಿತೆಂಬ ಭಾವ.

ಮುಂದಿನ ಪದ್ಯದಿಂದ ಇಂದ್ರ ದೇವರು ಆರಂಭ ಮಾಡಿ ಸ್ವಗುರುಪರೈಕ ದಾಸ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತಾರೆ.’

ಪಾಕಶಾಸನ ಮುಖ್ಯ ಸಕಲ ದಿ
ವೌಕಸರಿಗಭಿನಮಿಪೆ ಋಷಿಗಳಿ
ಗೇಕಚಿತ್ತದಿ ಪಿತೃಗಳಿಗೆ ಗಂಧರ್ವ ಕ್ಷಿತಿಪರಿಗೆ ||
ಆ ಕಮಲನಾಭಾದಿ ಯತಿಗಳ
ನೀಕಕಾನಮಿಸುವೆನು ಬಿಡದೆ ರ
ಮಾಕಳತ್ತನ ದಾಸವರ್ಗಕೆ ನಮಿಪೆನನವರತ || ೧೨ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:-ಪಾಕಶಾಸನ ಮುಖ್ಯ ಸಕಲ ದಿವೌಕಸರಿಗೆ=ದೇವೇಂದ್ರ ಮೊದಲಾದ ಸಕಲ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ, ಏಕ ಚಿತ್ತದಿ=ಏಕಾಗ್ರಚಿತ್ತನಾಗಿ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಅವರಲ್ಲೇ ಇಟ್ಟು, ಅಭಿನಮಿಪೆ=ಸಾಷ್ಟಾಂಗ ನಮಸ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡುವೆ, ಋಷಿಗಳಿಗೆ=ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಾ ಮರೀಚ್ಯಾದಿ ಋಷಿಗಳಿಗೂ, ಪಿತೃಗಳಿಗೆ=ಪಿತೃ ಗಣಗಳಿಗೂ, ಗಂಧರ್ವ=ದೇವಗಂಧರ್ವ= ಮನುಷ್ಯ ಗಂಧರ್ವರಿಗೂ, ಕ್ಷಿತಿಪರಿಗೆ=ಪ್ರಿಯವ್ರತಾದಿ ಭೂಪತಿಗಳಿಗೂ, ಆ ಕಮಲನಾಭಾದಿ ಯತಿಗಳ=(ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರ ಶಿಷ್ಯರಾದ) ಪದ್ಮನಾಭತೀರ್ಥರೇ ಮೊದಲಾದ ಯತಿಗಳ, ಆನೀಕಕೆ=ಸಮೂಹಕ್ಕೂ, ಆನಮಿಸುವೆನು=ಚೆನ್ನಾಗಿ ನಮಸ್ಕರಿಸುವೆನು, ಬಿಡದೆ=ಯಾರೊಬ್ಬರನ್ನು ಬಿಡದೆ, ರಮಾಕಳತ್ತನ=ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯನ್ನೇ ಪತ್ನಿಯಾಗುಳ್ಳ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ, ದಾಸ ವರ್ಗಕೆ=ದಾಸರ ಸಮೂಹಕ್ಕೆ, ಅನವರತ=ನಿತ್ಯದಲ್ಲೂ, ನಮಿಪೆ=ನಮಸ್ಕರಿಸುವೆನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಇಂದ್ರಾದಿ ಸಕಲ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡುವೆನು. ತದೇಕ ಮನಸ್ಸನಾಗಿ ಋಷಿಗಳಿಗೂ, ಪಿತೃಗಳಿಗೂ, ಗಂಧರ್ವರಿಗೂ, ಭೂಪತಿಗಳಿಗೂ, ಪದ್ಮನಾಭ ತೀರ್ಥರು, ನರಹರಿ ತೀರ್ಥರು ಮೊದಲಾದ ಯತಿಶೀರೋಮಣಿಗಳಿಗೂ, ಹರಿದಾಸರಾದ ಪುರಂದರ, ವಿಜಯ ಮೊದಲಾದ ದಾಸವರ್ಗಕ್ಕೂ ನಮಸ್ಕರಿಸುವೆನು. ಎಂದು ತಾರತಮ್ಯ ಪ್ರಕಾರ ಸ್ವೋತ್ತಮರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಈ ಪದ್ಯದಿಂದ ನಮಸ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಿರುವರೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ವಿಶೇಷಾರ್ಥ:- ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯಗಳಿಂದ “ನಾರಾಯಣಂ ನಮಸ್ಕೃತ್ಯ” ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಮೊದಲು ಮಾಡಿ ರುದ್ರ ದೇವರ ಪರೈಕ ತಾರತಮ್ಯ ಪ್ರಕಾರ ಕ್ರಮವಾಗಿ ನಮಸ್ಕಾರ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಉಳಿದಿರುವ ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳು ಮೊದಲು ಮಾಡಿ ಮನುಷ್ಯೋತ್ತಮರ ಪರೈಕ ಕ್ರಮವಾಗಿ ನಮಸ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ.

“ಪಾಕಶಾಸನ ಮುಖ್ಯ ಸಕಲ ದಿವ್ಯಾಕಸರಿಗೆ” ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಪಾಕಶಾಸನನೆಂದರೆ ಇಂದ್ರ. ಇಂದ್ರನೇ ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳೆಂದರೆ-ಇಂದ್ರ ಕಾಮರು, ಅನಿರುದ್ಧನಾಮಕಪ್ರಾಣ, ರತಿ, ಮನುಗುರು, ದಕ್ಷ, ಶಚಿ, ಪ್ರವಹ, ಯಮ, ಶತರೂಪಾ, ಚಂದ್ರ, ಸೂರ್ಯ, ವರುಣನ ವರೆಗೂ ಇರುವ ಸಕಲ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ನಮಸ್ಕರಿಸಿದರೆಂದರ್ಥ.

ಋಷಿಗಳಿಗೆ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ನಾರದರು, ಭೃಗು, ಅಗ್ನಿ, ಪ್ರಸೂತಿ, ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ, ಮರೀಚ್ಯಾದಿ ೭ ಮಂದಿ ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವರ ಮಕ್ಕಳುಗಳನ್ನೂ ಪುಷ್ಕರನೆಂಬ ಕರ್ಮದೇವತೆಯೂ ಆಜಾನಜರೆಂಬ ದೇವತೆಗಳೂ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡಬೇಕು. ಆಜಾನಜರೆಂದರೆ ದೇವ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ, ತತ್ವಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾಗದೆ ಸೋಮಪಾನಕ್ಕೂ ಅರ್ಹರಲ್ಲದೆ ಇರುವ ದೇವತೆಗಳು, ತುಂಬರು ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಧಾನ ಗಂಧರ್ವರೂ ೧೦೦ ಅಪ್ಸರೋಗಣಗಳು, ನಾರದರು ಮೊದಲು ಉಚ್ಛ್ರವರೆಗೂ ಮೇಲೆ ತಾರತಮ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಋಷಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮಿಗಲಾದ ಋಷಿಗಳು ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಆಜಾನಜರಿಗೆ ಶೇರಿದವರು. ಋಷಿ ಶಬ್ದದಿಂದ ಇವರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಪಿತೃಗಳಿಗೆ ಅಂದರೆ ಪಿತೃ ಗಣಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಗಣಗಳು ಉತ್ತಮ ಗಣದಲ್ಲಿ ಗಣನ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. (ಈ ತಾರತಮ್ಯದ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿಷಯಗಳು ಬೃಹತ್ತಾರತಮ್ಯ ಸಂಧಿಯನ್ನು ನೋಡುವಾಗ ವಿಶದವಾಗುವವು) ಆ ಪಿತೃಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಪಿತೃ ಗಣಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಗಂಧರ್ವ ಶಬ್ದದಿಂದ ಆಜಾನಜರಲ್ಲಿ ಶೇರಿದ ತುಂಬರು ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಧಾನ ಗಂಧರ್ವರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಗಂಧರ್ವರನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಕ್ಷಿತಿಪರೆಂದರೆ ಪ್ರಿಯವ್ರತಾದಿ ಉತ್ತಮಾಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮಿಗಲಾದ ಭೂಪತಿಗಳನ್ನೂ ಮನುಷ್ಯೋತ್ತಮರನ್ನೂ ಸಹ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಇರುವವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ನಮಸ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಿ ಗುರು ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತಾರೆ. “ಆ ಕಮಲನಾಭಾದಿ ಯತಿಗಳ ನೀಕಕಾ ನಮಿಸುವೆನು” ಎಂದು ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರ ಸಾಕ್ಷಾಚ್ಛಿಷ್ಯರಾದ ಪದ್ಮನಾಭ ತೀರ್ಥರು, ನರಹರಿ ತೀರ್ಥರು, ಮಾಧವತೀರ್ಥರು, ಅಕ್ಷೋಭ್ಯತೀರ್ಥರು, ಎಂಬ ನಾಲ್ವರಾದ ಯತಿ ಶಿರೋಮಣಿಗಳನ್ನೂ, ಇವರ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಶೇರಿದ, ಟೀಕಾಚಾರ್ಯರು (ಜಯತೀರ್ಥರು), ಶ್ರೀಪಾದರಾಯರು, ವ್ಯಾಸರಾಯರು, ವಾದಿರಾಜಸ್ವಾಮಿಗಳವರು, ಶ್ರೀ ರಾಘವೇಂದ್ರ ಸ್ವಾಮಿಗಳವರೇ ಮೊದಲಾದ ಯತಿಗಳ ಸಮೂಹಕ್ಕೆ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿರುವರೆಂತ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹೀಗೆ ತಮಗೆ ವ್ಯಾಸಕೂಟದಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನವಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನೂ, ವ್ಯಾಸಕೂಟದ ಮತಕ್ಕೂ ದಾಸಕೂಟದವರ ಮತಕ್ಕೂ ಭೇದವಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನೂ, ಈಗಿನವರು ಭೇದವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವುದು ಅಜ್ಞಾನದ ಮೂಲಕವೆಂತಲೂ, ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತೋರಿಸಿ ವ್ಯಾಸಕೂಟಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ನಮಸ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಿ ನಂತರ ದಾಸವರ್ಗಕ್ಕೆ ನಮಸ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ‘ಬಿಡದೆ ರಮಾಕಳತ್ರನ ದಾಸವರ್ಗಕ್ಕೆ ನಮಿಸೆ ನನವರತ’ ಎಂದು ‘ರಮಾಕಳತ್ರನ’ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಗೃಹಸ್ಥಾಶ್ರಮಿಯಾಗಿ ಜಗತ್ಕುಟುಂಬಿ ಎಂದು ಸೂಚಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ದಾಸವರ್ಗಕ್ಕೆ ಅವಶ್ಯಕವು. ಭಗವದ್ಧಾಸರಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರೀತಿ ಇರುವುದೆಂಬುದನ್ನು “ರಮಾಕಳತ್ರನ” ಎಂಬ ಪದವು ಸೂಚಿಸುವುದು. “ನಾಹಂವಸಾಮಿ ವೈಕುಂಠೇ ನಯೋಗೀ ಹೃದಯೇ ರವೌ ಮಧ್ಯಕ್ತಾ ಯತ್ರಗಾಯಂತೆ ತತ್ರತಿಷ್ಠಾಮಿನಾರದ” ಹೇ! ನಾರದ ನಾನು ಹೃದಯದಲ್ಲಾಗಲೀ ಸೂರ್ಯನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವೇ ಆಗಲಿ ಇರುತ್ತೇನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಡ. ನನ್ನ ಭಕ್ತರು ಎಲ್ಲಿ ಗಾನವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವರೋ ಅಲ್ಲಿ ನಾನು ಯಾವಾಗಲೂ ಸನ್ನಿಹಿತನಾಗಿರುವೆನು. ಎಂದು ಪರಮಾತ್ಮನು ಹೇಳಿರುವನು. ಈ ಭಗವದ್ವಾಕ್ಯವು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ದಾಸರಲ್ಲಿ ಇರುವ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತಿರುವುದು ದಾಸವರ್ಗಕ್ಕೆ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ, ಪುರಂದರದಾಸರು, ವಿಜಯದಾಸರು, ಭಾಗಣ್ಣದಾಸರು ಮೊದಲಾಗಿ ಜಗನ್ನಾಥ ದಾಸರಾಯರಿಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮರಾದ ದಾಸವರ್ಗಕ್ಕೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿದರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಹೀಗೆ ಪ್ರಥಮ ಸಂಧಿ ಸೂಚನೆಯ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆಯೇ ಮುಕ್ತಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ಸಾಧನಗಳಾದ ಪಂಚ ಭೇದಗಳನ್ನೂ, ತಾರತಮ್ಯಗಳನ್ನೂ, ೨೪ ತತ್ವಗಳನ್ನೂ ಹೇಳಿ ಈಗ ಸಂಧಿ ಸಮಾಪ್ತಿ ಮಾಡುತ್ತಾ, ಅಂತ್ಯ ಮಂಗಳ ರೂಪವಾಗಿ, ತಮ್ಮ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ಬಿಂಬರೂಪಿ ಶ್ರೀಮಜ್ಜಗನ್ನಾಥವಿಟ್ಟಲ ನಾಮಕ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು (‘ಬಿಂಬ ರೂಪೋಪಾಸನಂ ಚ ಕಾರ್ಯಂ ಸದ್ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕಂ’ ಸಮೀಚೀನವಾದ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಬಿಂಬರೂಪೋಪಾಸನವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ವಿಧಿಯನ್ನನುಸರಿಸಿ) ಸ್ಮರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಪರಿಮಳವು ಸುಮನದೊಳಗನಲನು
ಅರಣಿಯೊಳಗಿಷ್ಟಂತೆ ದಾಮೋ
ದರನು ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳ ಮನದಲಿ ತೋರಿತೋರದಲೆ ||
ಇರುತಿಹ ಜಗನ್ನಾಥವಿಠಲನ
ಕರುಣ ಪಡೆವ ಮುಮಕ್ಷುಜೀವರು
ಪರಮಭಾಗವತರನು ಕೊಂಡಾಡುವುದು ಪ್ರತಿದಿನವು || ೧೩ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ದಾಮ=ಉದರ, ದಾಮೋದರನು=ಯಶೋದೆಯಿಂದ ಹಗ್ಗದಿಂದ ಕಟ್ಟಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟ ಉದರವುಳ್ಳ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳ=ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವರೇ ಮೊದಲಾದ ಸಕಲ ದೇವತೆಗಳ, ಮನದಲಿ=ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ, ಸುಮನದೊಳಗೆ=ಪುಷ್ಪದೊಳಗೆ, ಪರಿಮಳವು=ಸುವಾಸನೆಯು, ಗೋಚರವಾಗುವಂತೆ, ತೋರಿ=ಕಾಣುತ್ತಾ, ಅರಣಿಯೊಳಗೆ= ಅಗ್ನಿಯು ಇದ್ದರೂ ಕಾಣದಿರುವಂತೆ, ತೋರದಲಿ=ಸ್ಥೂಲ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ, ಇರುತಿಹನು=ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿರುವನು. ಇಂತಹ ಜಗನ್ನಾಥವಿಟ್ಟಲನ=ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರ ಬಿಂಬಮೂರ್ತಿಯಾದ, ಜಗನ್ನಾಥವಿಟ್ಟಲ ನಾಮಕನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ, ಕರುಣಪಡೆವ= ದಯೆಯನ್ನು ಪಡೆಯಲೆಂಬ ಅಪೇಕ್ಷೆಯುಳ್ಳ, ಮುಮುಕ್ಷುಜೀವರು=ಮೋಕ್ಷ ಯೋಗ್ಯರಾದ ಜೀವರೆಲ್ಲರೂ, ಪ್ರತಿದಿನವೂ=ಪ್ರತಿ ದಿವಸದಲ್ಲೂ, ಪರಮಭಾಗವತರನ=ರಮಾ ಬ್ರಹ್ಮ ಮೊದಲುಮಾಡಿಕೊಂಡು ಮನುಷ್ಯೋತ್ತಮರ ವರೆವಿಗೂ ತಾರತಮ್ಯ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಪರಮ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರನ್ನು ಕೊಂಡಾಡುವುದು ನಮಸ್ಕಾರಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಸ್ತೋತ್ರಗಳಿಂದ ಕೊಂಡಾಡಬೇಕು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಪುಷ್ಪಗಳು ಅರಳಿದ ಕೂಡಲೆ ಸುವಾಸನೆಯು ಹೇಗೆ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿ ಸಕಲರಿಗೂ ಗೋಚರವಾಗುವುದೋ, ಹಾಗೆ ಬ್ರಹ್ಮ ವಾಯುಗಳಿಗೆ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಅಪರೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸರ್ವದಾ ವ್ಯಕ್ತನಾಗಿಯೇ ಕಾಣುತ್ತಿರುವನು. ಅರಣಿಯಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಯಾಗಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವ ಅಶ್ವತ್ಥಕಾಷ್ಠವು. ಅದನ್ನು ಮತ್ತೊಂದು ಕಾಷ್ಠದಿಂದ ಮೊಸರನ್ನು ಕಡೆದಂತೆ ಕಡೆದರೆ ಅಗ್ನಿಯು ಕಾಣುವುದು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಕಾಷ್ಠದೊಳಗೆ ಅಗ್ನಿ ಇದ್ದರೂ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆಯೇ ರುದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ಇದ್ದರೂ ಯಾವಾಗಲೂ ಗೋಚರನಾಗದೆ ಧ್ಯಾನ ಮಾಡುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಅಪರೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಗೋಚರನಾಗುತ್ತಿರುವನು. ಆದುದರಿಂದ ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯರೆಲ್ಲರೂ, ತಾರತಮ್ಯ ಪ್ರಕಾರ ಪರಮ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಾದ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಸಕಲ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ತಮಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮರಾದ ಮನುಷ್ಯೋತ್ತಮರಿಗೂ ನಮಸ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಿ ಅವರನುಗ್ರಹವನ್ನು ಪಡೆದರೆ ಭಗವತ್ಪ್ರಸಾದವಾಗುವುದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಇತಿ ಶ್ರೀಮತ್ಕವಿಕುಲತಿಲಕ ಶ್ರೀಮಜ್ಜಗನ್ನಾಥದಾಸಾರ್ಯ
ವಿರಚಿತ ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರಸ್ಯ ಟೀಕಾಯಾಂ
ಪದ್ಮನಾಭದಾಸ ವಿರಚಿತಾಯಾಂ
ಮಂಗಳಾಚರಣ ಸಂಧಿಃ
ಸಮಾಪ್ತಃ